TERENTIUS CHRISTIANUS,

SIVE

COMOEDIÆ DUÆ Terentiano ſtylo conſcriptæ:

Ad uſum Scholarum ſeorſum excuſæ.

TOBÆUS.

JUDITHA.

His acceſſit Pſeudoſtratiotes, fabula jocoſa ac ludicra.

Autore CORN. SCHONÆO.

LONDINI,
Apud R. B. pro Societate Stationariorum. 1652.

Ad Lectorem.

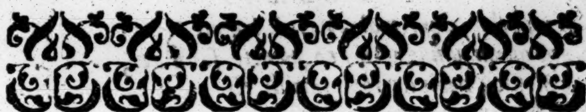

PUerum (ut inquit Lilius, apud Anglos Grammaticus non ignobilis) *nil nisi pura decent.* In Terentio est pura oratio, materia vero ut plurimum impura: nec mirum. Quid enim aliud à misello Ethnico, verum Deum veræ puritatis fontem ignorante, expectare possis? Operæpretium itaque fecit Schonæus, vir doctissimus, qui in gratiam Christianæ pueritiæ, materias castiores pura Terentii phrasi vestiverit, ut pueritia unà cum orationis elegantia, morum quoque sanctitatem & probitatem imbiberet. Pauca autem delibavimus, quia in hoc genere pauca sufficere videantur. Apocrypha verò selegimus, non quia sanctiora aut veriora, sed quia lusibus aptiora judicamus: imprimis *Tobæum* & Iuditham, quorum utrumque doctus quidam Theologus sacrum potius poema, quam historiam, appellandum arbitratur. Notum est præterea & vulgari sermone tritum proverbium, *Non est bonum cum sanctis ludere.* Quid autem Scripturis canonicis divinitus inspiratis augustius & sanctius inter homines inveniri potest? His itaque addere, detrahere, omittere, sermones & personas affingere, & hujusmodi, quæ poetica licentia postulat, nonnullis, quos temerè offensos nolumus, religio est. Nam quæ in his libris vel falsa, vel dura, vel impura videri possunt, ea piorum præceptorum prudentiæ relinquo. Vale, Lector amice, & ista vel omitte vel fruere bono tuo,

Actorum nomina.

TOBÆUS, senex.	SARA, puella.
TOBIAS, Tobæi filius.	RAGUEL, Saræ pater.
MYDA, Tobæi puer.	EDNA, Raguelis uxor.
ACHIOR, ÆCIO, NABATHUS, } tenuioris fortunæ homines.	PHÆDRA, MYRHINA, } Ednæ pedissequæ.
RAPHAEL, genius adolescentis formâ indutus.	SOSIA, Raguelis servus.
ANNA, Tobæi uxor.	LYCHAS, Raguelis puer.
	GABEL, senex.

PRO-

❡ PROLOGUS.

Trimetri.

Alvete Spectatores candidissimi,
Huc quot quot accessistis, actiunculam
Novam hanc vestrâ decoraturi præsentiâ:
Priusquam noster hic grex in proscenium
Se conferat, rogatos unum hoc vos velim
Maximopere, ut mihi, quæ ad hanc rem attinent
Pauca locuturo, paulisper dignemini
Accommodare aurem patientem ac benevolam.
Dum nuper hæc in lucem prodit fabula,
A malevolis quibusdam nostram industriam
Sentimus improbarier: qui ipsi tamen
Ignaviâ torpescentes, nullum suæ,
Quam ubique venditant, scientiæ specimen
Vnquam edidêre; sed in canum mordacium
Morem, bonorum diligentiam suis
Convitiis, dicteriisque identidem
Lacerant, nihil ipsi proferentes doctius.
Quorum ut minus nos commoveat procacitas,
Vester candor, & humanitas facit: quibus
Si noster hic labor non improbabitur,
Abunde magnam consecutus gloriam
Mihi videar. Nam veluti à laudatis viris
Laudari, pulchrum gloriosúmque est; ità à
Malis culpari, aut illudi pulchrum arbitror.
Facessat ergò iniquorum calumnia,
Illustrium facinorum individua comes:
Quæ nunquam gliscit ac furit impotentius,
Quàm cùm se frustra niti intelligit: putes
Cicadam alis correptam. Sed quò nos rapit

Animi calor, dum malevolos ulciscimur?
Nunc quam sumus acturi cognoscite fabulam,
Ex mysticis vobis depromptam literis.
Non hic amore demens adolescentulus
Pudenda coràm jactitabit crimina;
Nec fabulosus quispiam Deus, viri
Mentitus formam, amantem fallet conjugem;
Nec miles adversa ostentabit vulnera;
Nec servus argento emunget senem. Nihil
Horum nostra exhibebit Actiuncula:
Nil hic profanum, aut ludicrum: verùm sacram,
Piámque grex repræsentabit historiam.
Cui si quis attentas aures accommodet,
Multa in animo ipsi considebunt commoda.
Quapropter ut frequentes & alacres modò
Huc confluxistis, ità savete silentio:
Nè quid tumultûs inter vos ortum, gregem
Hunc nostrum scenicum interturbet. Hic puer
Quem conspicamini exire in proscenium,
Vobis periocham recitabit comœdiæ.

Comœdiæ Periocha.

TOBÆUS operam humandis navans mortuis,
Deique sacro mancipatus cultui,
Visu spoliatur infelix: mox inopiâ
Periclitans, gnatum ad Gabelem in Mediam
Ablegat, repetitum pecuniam penes
Hunc quondam depositam. Qui in itinere comitis
Raphaëlis operâ ducit Saram, sui
Avunculi gnatam unicam, uxorem: dein
Domum reversus, ab eodem edoctus, patri
Amissum restituit visum. Ædes gaudio
Præter spem objecto undiquaque perstrepunt.

ACT. I.

ACTUS I. SCENA I.

Tobæus, Myda.

Trimetri.

Vis te, Deus, cœli terræq; conditor,
Mortaliúmq; plastes, dignis efferat
Laudibus? & ad invictam tuam potentia
Cæcutienti non stupescat pectore?
Qui omni prior tempore ac ævo vetustior,
Cùm nihil in rerum natura jam existeret,
Cœlum, terræq; machinam meditullio
Aëris inhærentem, suóque pondere
Libratam, olim ex nullo creâsti semine.
Creatáque inscrutabili prudentiâ
Porrò tutaris, conservas, atque vegetas.
Næ ego statim primis ab incunabulis
Te jure feci maximi: tibique me
Per omnia pater obsequentem præbui: &
Spretis calumniantium convitiis,
Tuo me totum mancipavi cultui.
Ad te sacram veluti ad anchoram, Deus,
Humanâ destitutus ope, me confero.
Meorum tu laborum requies, tu unicum
In rebus desperatis præsidium mihi:
Profectò inhumanus sim, ac caute durior
Adamantinâ, hominísque indignus cognomine,
Salutiferis tuis præceptis si velim
Præfractus adversarier. Nihil mihi
Dulce sine te: sed austera, insuavia,
Aspera, tetrica, amaráque videntur omnia;
Ni tu nostri misertus, ægritudines,
Crebrásque anxietates melle tuo condias.
Quare ut longo cervus anhelans cursu, ac siti
Enectus, siccis inhiat undam faucibus;

Ita ad tuam, Deus, tutelam confugit
Gravi perculsa mens solicitudine: nec hinc
Unquam nisi refocillata revertitur.
Scaz. Quid, obsecro vita hæc habet voluptatis?
Quid non potiùs laboris, ac molestiæ?
Quæ non pericula generi mortalium
Impendent, urgent, obruunt? Et quod magis
Dolendum, cùm omnis securi infortunii
Extra periculum nos positos maximè
Putamus, sæpe ab inopinato turbine
Prosternimur: risúsque in fletum, gaudium
In luctum, & in gemitum jocus convertitur.
Nec est quod externa hic exempla recenseam:
Abunde nobis talium superest domi.
Atque adeo varios ipsi perpessi sumus
Casus frequenter: tum, inquam, quando carceri
Inclusus, arctísque colligatus vinculis,
Infanda patiebar miser. Animum tamen,
Scaz. Quamvis indignis tractatus modis, nunquam
Despondi: sed tuam, Deus, implorans opem,
Nè unquam quidem frustratus sum: adeò ut qui mihi
Præsens exitium molirentur, hi suis
Ipsorum pedicis irretiti, protinus
Scaz. Tibi pœnas dederint. Atque hujus rei exemplum
Septen. Nobis exhibitum est in Senacheribo, qui mihi
Infensus, quòd inhumata aliquot cadavera,
Immanibus turpiter objecta bestiis,
Misertus sub terra defoderam, statim
Et me, meámque conjugem, & charum mihi
Scaz Filiolum jussit comprehendier. Quâ re
Compertâ, sine morâ solum vertens, manus
Furentis effugio. Ille mea amens deripit,
Ædesque nostras occupat. At vide, obsecro,
Quàm infeliciter hæc illi res successerit,
Et quem exitum ejus sortita sit immanitas.
Nefando demereri sibi dum crimine
Deum parat, agitatus infernalibus

Furiis, nati jam destinati victimæ,
Patrem trucidant impium. Atque ità scelerum
Vindex Deus commissum ulciscitur nefas;
Qui licet ad puniendum sæpe tardiùs
Assurgat, effugiet tamen nemo nocens
Ejus flagellum: & longiorem sæpius
Acerbitate pœnæ compensat moram.
Ergo saluti qui suæ Dimet.
Velit consultum, omni deum reverentiâ
Supplex colat, præceptisque illius obsequi
Indesinenter studeat: sic illi nihil
Unquàm nocebit fraus calumniantium;
Ac impetentium mendacia facilè
Eludet, divinâ adjutus ope. Sed jam ad id
Tempus est reverti, cujus unius gratiâ
In publicum hodie prodii. Quin filio
Potiùs dedam id negotî. Puer, hem, protinus
Accerse huc ad me filium. Myd. *Curabitur.*
Sed ubinam eum nunc esse existimas, here?
Tob. *Apud matrem in triclinio. Ehodum propera.* Myd. *Eo.*
Tob. *Jamjam aderit, opinor, ubi se huc intellexerit*
Ad me vocarier: adeò per omnia
Patri obsequentem sese præbuit hactenus. Oh!
Quenquámne hominem posse in animo instituere, vel
Parare quid sit charius, quàm ipse est sibi?
Ego pol hoc modo me erga illum affectum sentio.
Sed ostium à nobis crepuit, atque ipse exit foras. Septen.

ACT. I. SCEN. II.

Tobias, Tobæus.

Ejusdem generis.

QUID? *Hiccine patrem astare dicebas, Myda?*
Sed eccum. Adibo. Mi pater, adsum: nunquid est
Per me curatum quod velis? Tobæ. *Probè facis*
Fili, quòd accersitus protinus advolas.
Accede propiùs, habeo quod mandem. Tob. *Impera*

Quod vis: quicquid præceperis, effectum dabo.
Tobæ. Achiorem, Nabathum, atque Ægionem illum senem
Septen. a. Consanguineos nostros absque mora conveni: quibus
Cum pauperie, sat scio, res est domi: dicésque me
Cupere, ut convivæ hodie esse dignentur mihi:
Nihilque cunctentur, sed protinus simul
Omnes ut adsint curent. Tobi. Hem, fiet pater.
Tobæ. Gaudeo me jam indè ab adolescentia semper
Scaz. Eo fuisse animo, ut nihil minùs putem
Perire, quàm quod in egenos confertur. At
Hæc uxori mecum non conveniunt: venit
Sæpe ad me clamitans, Quid agis Tobæe? cur
Rem omnem profundis? cur quod nos comparsimus,
Sept Nostrum defraudentes genium, tu crebrioribus
Conviviis insumis? haud existimans
Quanto labore partum. Et longè errat, meâ
Quidem sententiâ, quæ, quod famelico
Tenuiorum ventri saturando impenditur,
Arbitretur perire. Mea sic est ratio,
Et sic animum induco meum; Qui egestate,
Scaz. Fame, aut siti periclitantium suis
Facultatibus opitulatur, Deum sibi,
Non hominem demeretur. Sed cesso domum
Reverti, ut quod opus sit futurum apparem.

ACT. I. SCEN. III.

Achior, Ægio, Nabathus, Tobæus.

Trochaici catalectici, partim septenarii, partim octonarii.

BENE profectò habet, quòd hodie me famelicum
Ad suum Tobæus prandium invitaverit.
Nam domi mihi culina frigido languet foco,
Vacuus crepitat inediâ venter, dentésque pruriunt,
Stomachus latrat: vix quemquam puto fame magis
Effractum. Sed nostérne hic est Ægio, procul

Huc quem adventare video? Est is ipsus: alloquar
Hominem, ut quò properet intelligam. Salve Ægio.
Ægi. Et tu tantundem Achior. Achi. Quid ità curris? aut Senar.
Quónam tam præcipiti festinas gradu?
Æg. Rectà ad Tobæum, qui me per filium modò
Apud forum jussit accedere protinus ad prandium. Achi. Quid audio?
Huc & nos jejunis properamus faucibus. (tur mihi Senar.
Ægi. Optimè hercule factum. Oh! nunc demum solida vide-
Hæc voluptas, cùm & te participem ejusdem fore audio.
Sed quis iste? Nónne Nabathus? aut ille est, aut parùm
Prospiciunt oculi. Achi. Vide ut properet. Heus, respice
Ad me Nabathe, est quod tibi dicam: paululum huc Iamb.
Digredere. Nab. Non audio. Ægi. Res seria est. Nab. Ah! desine
Meum iter impedire, quando ad rem vehementer seriam
Accurro, nempe ad convivium: & inanitate Acat. 2.
Intestina mihi jamdudum murmurant. Valete.
Achi. Obtundis. Resiste: nos eódem tendimus.
Nab. Alias res agitis. Ægi. Certè, resiste inquam. Nab. Quò ergò mihi
Esse iter creditis? Ægi. Ad Tobæum. Nab. Profectò rem
Tetigisti acu: huccine sed & vos invitatos dicitis?
Ægi. Sumus, ó bone. Nab. Quid hîc cunctamini igitur tam diu?
Aut cur non rectà proceditis? Maturemus: mihi
Etenim venter inediâ ferè exhaustus est. Ægi. Probè monet:
Nam meus quoq; jampridem animus in patinis est. Nab. Commodè
Ecce domo egreditur Tobæus. Salve plurimùm
Vir colende. Tobæ. Amici salvete: hoc est gratior
Vester adventus mihi, quòd maturiùs simul
Omnes advenistis. Sed nescio quid suspicer,
Quòd nos solito convenitis infrequentiùs.
Nam quid est quod vos à nostris ædibus avocet?
Nè celate, ut offensæ medeamur. Achi. Ah! tace
Sodes, nemo est qui nos excipiat prolixiùs,
Lautiúsque. Tobæ. Quid causæ est igitur, quòd rariùs

Hîc vos video ? an quia non invitaverim prius ?
Ægi. Istbuc ipsum, mi Tobae : pudet enim accedere
Non vocatos. Tobæ. Ah ? quasi qui sim, nondum etiam satis
Perspectum habeatis. An ignoratis bonos
Senar. Ad bonorum prandia vel ultro solere accedere ?
Quapropter mittite posthac pudorem inutilem :
Non solum vocatis, at etiam invocatis hic locum
Vobis scite paratum esse. Sed accumbamus. Puer,
Hem, cape guttum, ac manibus cedo aquam. Agite, prandium
Interim, dum de loco altercamini, corrumpitur.
Tu mihi dexter accumbe, Ægio ; tu sinister, Achior :
Tu Nabathe ex adverso sedebis commodé.

ACT. I. SCEN. IIII.

Tobæus, Ægio, Nabathus.

Trochaici catalectici, senarii, septenarii, & pauci octonarii.

ANtequam amici hisce dapibus corpusculum
Reficiamus, primùm divinæ in nos munificentiæ
Gratias agamus : nè, dum temporario
Pascitur corpus cibo, mens dignior
Et potior nostri pars contabescat, à Deo
Destituta. Ægi. Sapienter, piéq; mones Tobæe : nam
A precatione convenit convivium
Auspicari. Tobæ. Exordiar igitur. Pater
Cœlestis, qui pane quondam ex æthere
Demisso majores nostros inediâ periclitantes
Acar. Affatim largéq; omnes saturâsti : oramus, ut cibum,
Quem tuo beneficio sumpturi sumus,
Nobis esse salutarem velis : quo, corpore
Simul & animo, ità refocillemur, ut post hanc brevem
Et fragilem vitam, tuo cœlesti nectare
Iamb. Tecum perpetuò contingat epularier.
Convi. Amen. Tobæ. Agite cognati charissimi, satis
Jam moratum est : quisq; arripiat quod palato maximè
Sapiat : hunc quid armum ovillum dissecare veremini ?

Quisq; sibi persuadeat domi se esse suæ. Nab. *Sedulò*
Operam navamus Tobæe: apud me jam etenim neminem
Convenit verecundari: namque in hoc apponitur
Quicquid infertur, non ut oculos pascat, sed ut
Esurientem placet stomachum: quin inutilis mihi
(Ne quid simulem) semper visus est pudor,
Dum præstò est, quo ventrem exatures famelicum, Iamb.
A cibo jejunis temperare faucibus.
Tobæ. *Æquum dicis: at interim tuus quid cessat cantharus?*
Nab. *Ægio, hunc tibi præbibo cyathum.* Æg. *Ut saluti sit precor.*
Mi Nabathe. Tobæ. *Equid tibi hoc villi sapit?*
Nab. *Nunquam, ità me Deus amet, gustavi meracius.*
Tob. *Hem quidnam sibi vult hic præceps filii*
Interventus? Quàm vereor nè quid mali
Nunciet; & nescio quid infortunii
Animus præsagiat mihi. Iamb.

ACT. I. SCEN. V.

Tobias, Tobæus, Achior.

Ejusdem generis.

——— *HEU pater? non ità procul*
Hinc reperi quendam ex consanguineis nostris crudeliter
Interfectum. Tobæ. *Hem fili, quid ais? occidi.*
Facilè divinabam fore, ut hujus prandioli breve Iamb.
Gaudium ægritudo aliqua interturbaret: nihil
Adeò in rerum natura reperias prosperum
Ac beatum omni ex parte. Experior verissimam
Tandem esse Amosi vatis sententiam
Illam, quâ monet, nè rebus elati prosperis
Genio indulgeamus: namque hoc insolentiæ
Crimine Deum irritatum, mutaturum brevi
Conditionem rerum, proque lætis tristia
Suppeditaturum. Sed nè nos debiti
Obsequii obliviscamur, præstiterit surgere,

Vt amici cadaver à ferarum morsibus
Vindicem, ac sepeliam. Achi. *Polpe feceris*
Si sapis Tobæe, nisi te præsens in periculum
Conjicere malis, quàm Edicto Principis
Obsequi. Tob. *Facessant Regis crudelissimi*
Imbelles minæ; magis stimulant cœlestia
Me Dei præcepta; quibus præstiterit obsequi,
Quàm impiis tyranni constitutiunculis.
Sed nihilo minùs vos, dum adsum, pergite
Interim apposito non parcere cibo. Mox simul
Ac consanguinei perempti corpus publicâ
E via clàm ad nos protraxero, huc recurram protinus.

ACT. I. SCEN. VI.

Nabathus, Achior, Ægio.

Ejusdem generis.

QVAM vereor nè sibi perniciem exitiúmque adferat
Hic homo, dum nimiùm præfractus suæ
Neminem patitur refragari sententiæ!
Quoties ipsum clàm admonui? quoties sibi
Vt caveret obtestatus sum? at nihil
Exorabam unquam. Achi. *Ego quoq; eadem sedulò*
Quanquam sæpe inculcabam, semper tamen
Surdo occinebam fabulam. Ægi. *Mirum est, hominem adeò*
Iamb. *Suæ sententiæ esse tenacem, ut nè optimè quidem*
Consulentibus dignetur acquiescere.
Quid quæso cum hujusmodi agas hominibus, suâ
Excœcatis pertinaciâ? Deum
Oremus, ut temerariam ejus confidentiam
In meliorem vertat quàm nos remur exitum.

ACT. I.

ACT. I. SCEN. VII.

Tobæus, Anna.

Συνάζοντες.

Cum mecum sceleratos mortalium mores
Perpendo, non possum quin defleam nostræ
Adeò deploratum ætatis statum. Quid non
Audent homines perversi? quod scelus, quamvis,
Abominandum, perpetrare cunctantur?
Dura quidem nos Israelitides semper
Hos inter Ninivitas passi sumus; nunquam
Tamen atrox efferatæ incanduit gentis
Crudelitas in nos immaniùs, quàm nunc.
Profectò non parcunt nobis magis, quàm si
Illis res esset cum pecudibus aut brutis.
Id esse verum haud diffitebitur, quisquis
Hujus trucidati undiquaque differtum
Vulneribus corpus intueatur: heu! quisnam
Tam diras non execretur manus, tale
Quæ non erubuerint facinus? Videte, oro,
Quàm fœdè ac turpiter cadaver hoc omni
Ex parte sit laniatum; quàm nihil toto
Illæsum corpore relictum: à truci credas
Urso discerptum. Tam infandum Deus cernis,
Et impunitum relinquis scelus? An. *Quisnam hic*
Stomachatur? Hem marite mi, quid est sodes,
Quod tantopere iratus incusas? Satin' salvæ
Res? Quid taces? Tob. *Quid incusem rogas? Ecce*
Quàm immaniter hic noster amicus trucidatus
Sit. An. *Me miseram! interii. Quis ausus est hoc tam*
Horrendum facinus? Tob. *Quis nisi quispiam ex hisce*
Ninivitis: quorum acerbitas inardescit
Jampridem in nos amarulentiùs. An. *Næ iste*
Quavis tigri fuit crudelior: verùm
Quis ipsum huc devolvit? nam modò, foras fortè
Dum prodeo, conspiciebam nihil. Tob. *Credo.*
An. *Eho, quin respondes?* Tob. *Iam audies rem omnem:*

Modò

Octo. *Modò, prandio vix dum incepto, venit ad me filius clamans,*
Quendam ex consanguineis non ità procul nostris
Ab ædibus misere jacere confectum.
Hic ego, relictâ mensâ, protinus rectà
Eò me confero. Ac primum quidem cædem
Contemplatus omnium immanissimam, multum
Diuq; flevi: mox, sublatum in humeros, huc
Ad nos deportavi cadaver. An. *In quem usum?*
Cedo. Tob. *Quo sub noctem clàm sepeliam.* An. *Ah demens,*
Sepelias? Tob. *Quidni timida?* An. *Vide quid inceptes,*
Non te latet quantopere interminatus sit
Assyriæ rex, nè quis nostratium tentet
Israëlitarum cadavera usquam clàm
Defodere: idcirco si sapis, cave, ne & nos
Simul omnes tecum perdas. Tob. *Nihil agis: nunquam*
Sept *Vità defunctos hoc obsequii genere desistam*
Prosequi: etiam simille tyrannus intentet
Cruces. Quamvis mortem minitetur, in morte
Nihil est, quod magnopere metuam, mali. An. *Mi vir*
Si tibi consultum vis, sententiam muta. Ah
Quàm verear ne hoc, quantum nunc tibi sedet cordi,
Tantum nobis propediem incommodet? Tob. *Pergin*
Mulier esse? ullamne unquam ego volui rem, in qua
Tu mihi non fueris adversata? Quod si nunc
Quæram, quid sit quod peccem, nescias in qua
Re tam confidenter restas mihi. An. *Eheu? quid,*
Egon, isthuc nesciam? jam sæpius frustra
Quid me solicitet exposui tibi. Tob. *Mitte*
Male ominarier: satis mihi quæ in rem
Sunt ipse perspicio. Quasi antea nunquam
Idem impune à nobis sit factitatum. An. *Non*
Nego, verùm hodie minùs expedit. Tobi. *Abi stulta,*
Nihil dicis: præstat Deo obsecundare
Quam homini: huic enim nostrum hoc gratum esse confido
Beneficiolum. At satis superque cessasse
Hic videor, ne quis rem forte subodoratus,
Majestatis læsæ nos deferat. Corpus

Interea

Interea hoc auferam mecum damnum: ut noctu,
Semotis arbitris, clàm sepeliam: nam quod
Cavere potes, stultum est admittere, hinc ad relictos
Me conferam amicos, quos vereor ne mea mora offendat.
An. I sané, Perii: jam mihi videre videor cladem
Ex hujus temeritate brevi profecturam.
Deum immortalem! adeon' pertinacem esse
Hominem, adeóque inexorabilem ac durum,
Vt neque lachrymis, neque precibus licèt blandis,
Magis moveatur quam saxum? ô gravis luctus.

ACTVS. II SCENA I.

Sara.

Senarii & octonarii Iambici.

NÆ ego omnium puellarum meritò sum infelicissima,
Superis invisa pariter, ac mortalibus.
Vtinam dehiscat terra, meq; absorbeat
Suo hiatu? usq; adeo hujus vitæ undiquaque calamitatibus
Refertæ pertæsum est. Eheu me infelicem! nihil magis
Optem, quàm his miseriis in deterius semper gliscentibus,
Quàm ocyssimè defungier Mors si concedatur mibi
Quovis beneficio est gratior.
Nam quid tandem est, quod in hac vita diutius
Esse velim, aut cur non malim aboleri protinus?
Quoquovorsum foras prospicio, passim irrideor
Misera, ac conspuor ab omnibus: Imo, quod est longe crudelius,
Cuncti me ut portentum execrantur, horrent ut veneficam:
Quin & diris ut parricidam devovent:
Vtpote quæ septem mihi conjugii fœdere
Conjunctos adolescentes, jam usu matrimonii frui
Parantes, primâ nocte omnes immaniter
Trucidâsse existimer. At tu Deus, cui vel intimi
Humani pectoris patent recessus, scis me ab hoc scelere
Esse alienissimam, meósq; mores omni crimine
Impietatis vacare: ac me vitam nullis obnoxiam

Facinoribus hactenus exegisse. Nunquam enim
Sept. Quicquam in me admisi turpius: nec me juvenculis
Lascivioribus sodalem præbui:
Sed impudicorum, Deus, commercium
Cane pejus & angue semper vitavi, totos dies domi
Me apud parentes continens: dúmque illæ choreas ductitant
Viris commistæ, dum voluptatibus ac fœdis lusibus,
Sept. Genióque indulgent, ego parentum admonitionibus
Morem gerens, tuam in nos beneficentiam,
Conclave ingressa interiùs, supplex laudibus
Consuevi prædicare. Quòd autem septies
Conjugium autoritate paternâ repetii,
Non tam explendæ libidinis voluptatísve gratiâ,
Quàm sobolis procreandæ studio tentatum est. Nam in me, Deus,
Sept. Omnis posteritatis nostræ spes incumbit: nihil
Parentibus meis præter me liberorum suppetit
Amplius. Ast adolescentes septem, me quibus
Dimet. Nuptum locaverat pater,
Non à me, uti probè nôsti Deus, sed à cacedæmone
Nescio quo necati sunt: quòd hi fortasse me,
Aut illis ego fuerim indigna: aut quòd alteri
Me illibatam forsan reserves conjugi.
Hæc utcunque, Deus, conjecturis assequor:
Nam arcana tui sensûs consilia ingenioli
Sept. Nostri captum longè excedent: adeò ut si quis tuam
Troch. Curiosè scrutari velit sapientiam,
Vel talpâ protinus reddatur cæcior.
Quapropter, mi Deus, si unquam tibi placuit, quod sedulò
Egi hactenus; si nondum nos in totum aversaris: precor
Vt me vel illico è medio tollas, & ab his convitiis
Quibus infelix jam ubique lacessor, vindices:
Aut si tuam, Pater, promeruisse videor clementiam,
Facilem quæso meis tandem querelis aurem præbeas,
Meisque os obtures obtrectatoribus, quò desinant
Suis me posthac immerentem traducere mendaciis.

ACTUS II.

ACT. II. SCEN. II.

Raguel, Sara.

Ejusdem generis.

QVam hîc audio ejulantem, & calamitatem deflentem
suam?
Mirum ni filia est; certè ipsa est: facilè divino verum.
Sed abitum parat; accedam propiùs, ac compellabo. Quid est
Filiola mea? quid te ità solicitat, ut omnia questibus
Suspiriisque compleas? Sa: Pater (ah!) rogitas? quasi mihi
Querendi justa desit causa. R. Nata mea, non me latet
Quàm indigna sis passa: at quid vanis proderit
Excarnificâsse animum querimoniis? parum ex sententia
Cùm res succedunt, mentem consolari convenit
Spe fortunæ secundioris. Nam velut
Summam rerum prosperitatem frequenter infelicitas
Excipit, & extremi infortunii casum
Non rarò insperatum consequitur gaudium.
Sar: Quod mihi quæso commemoras gaudium, pater?
Iampridem de nobis actum est. Quare, nihil
Malim, quàm ex hisce quàm primùm subduci calamitatibus.
Rag: Ah! mitte desperare: nam quod nobis difficillimum
Videtur, à Deo vel solo nutu præstari potest:
In hunc omnem tuam fiduciam tantùm fac conferas.
Cui quid nobis, tuæq; saluti maximè
Expediat, exploratum est: nec quenquam solet
Affligere temerè: non enim nostræ studet
Perniciei, aut exitio, sed saluti potiùs: &
Licèt ea quæ nobis in hac vita obtingunt, dura asperáque
Frequenter videantur, minimè tamen incusandus est Deus:
Vtpote qui nôrit optimè, quid hominibus potissimùm
Conducat. Atque ideo, quemadmodum probus
Medicus, non dulcia semper animo ægroto, at amara sæpius
Miscet pharmaca. Sa: Equidem nil refragor, pater:
Scio Deo sic visum esse: at quæ tot simul

Suffecerit ærumnis & contumeliis?
Utcunque crebræ tolerandum esset orbitatis tædium,
Tristisque peremptorum jactura conjugum,
Si non meos sponsos malis ipsa occidisse dicerer
Artibus. Eheu! quæ non passim convitia
Et scommata in me conjiciunt homines vanissimi? quibus
Non traducunt dicteriis? Quin nomen commutant mihi,
Pro Sara appellantes Zaram: videlicet parricidii
Facinus exprobrantes. Hoc est quod mentis ægritudinem
Exasperet, nec sortis me sinet oblivisciet meæ.
Rag. *Durum quidem, anime mi, fateor; sed levius fit p[...] tientia,*
Sept *Quicquid nefas est corrigere. Nec nobis in manu est*
Quid dicant homines, sed ne id jure objecerint
Summa adhibenda est cautio. Quapropter oro patienter fera[...]
Non frustra culpes, quod nequit mutarier.
Latura patientia aliquando abunde magnum præmium.
Sar. *Agè pater, dabimus operam: at numquid aliud est qu[...] me velis?*
Rag. *Sequere me intró: jamdudum enim te mater expect[...] nomi.*

ACT. II. SCEN. III.

Tobæus, Anna.

Ejusdem generis versus.

*D*Eum immortalem! quidnam hoc obsecro mali est?*
Quæ hæc est calamitas? oculi prospiciunt nihil,
Visus planè periit; quò me vertam miser?
O dolor! ecquis me vivit infelicior?
Scaz. *Perii, pessimè hodie hic dies mihi illuxit.*
An. *Quis hic vociferatur pro foribus? mi vir, hic*
Quid insolens sibi vult questus? quid deest
Tibi? satin' sanus? Hei mihi! quisnam tuum
Fimo fœdavit vultum? quid connivent oculi? Tobæ. *Ah occidi*
Miser; lumen, quo nihil est homini charius,

Mihi infelici penitus ereptum est. An. *Quid ais? hem*
Numnam periimus? quid terram prospectas? erigito caput,
Obsecro: quid obvertis mihi occipitium? an te tui pudet?
Tob. *Quid faciam infelix? vix sum apud me, ità hæc mihi*
Mentem penitus eripuit inexpectata calamitas. An. *Deum*
Immortalem! quid hoc monstri est? homo planè excæcatus est.
Sed unde quæso, mi vir, hoc tibi profectum est infortunium?
Tob. *Aliquantulum permitte ad me ut redeam; audies*
Rem omnem. An. *O miseriam!* Tob. *Totam hanc noctem propemodum*
Duxi insomnem, dum consaguinei nostri corpus sepelio.
Post multam tandem noctem ad somnum me compono: cúmque jam
Paucas quievissem horas, expergiscor denuo: ac statim
Apertis illabitur oculis avicularum, quæ fortè clam
Me parieti cervicali meo contiguo adhærebant, Scaz. 2.
Stercus calidum. Hic *ego simul & inopinato casu, & gravi*
Dolore exanimatus, è lecto provolo, meos texanimatus
Identidem oculos suffricans: at quo magis
Illapsum eluere fimum enitor, hoc video minus.
Quid hoc? an non prodigii simile? An. *Me miseram! occidi.*
An quicquam mentiebar tunc, cùm quiddam nobis tristius
Impendere augurarer? ô miserum vespillonem! vide,
Quæso, quam magnificum tibi pro tot tantísque officiis tuis
Referatur præmium! nunc animadvertis, arbitror, Scaz.
Deo displicuisse quod abs te actum est hactenus. Tob. *Mitte obsecro*
Convitiarier; satis me cruciat infortunium
Meum, etiamsi tu exprobrandro non refrices. An. *I nunc, & Deo*
Tuum hoc beneficium jacta gratissimum
Fuisse. Viden' quàm ridicula tibi persuaseris miser!
Piscator posthac ictus sapies. Tob. *Vah! nihil*
Unquam cuiquam tam accidit infeliciter,
Ut desint qui malum suis exasperent convitiis:
Verùm id demum dolet impotentiùs, si quem
Æquum est consolari, is ægritudinem conduplicet.

An. *O ingentem confidentiam! num cogitat*
Quod dicat? num facti piget? quòd si meis
Aliquando consiliis mos esset gestus (ah!)
Facile hoc declinâssemus infortunium.
Nunc pro tuo peccato ego supplicium quoque
Suffero, cui omnia mala tecum toleranda sunt.
Tob: *Parum est, ut audio, esse infelicem, nisi*
Culpâ insuper infortunium istud commeruisse existimer,
Quasi quotidiana non abunde docet experientia,
Septen. *Non illos à Deo præ reliquis dili gi, quibus*
Septen. *Hîc omnia cedunt ex animi sententia:*
Sed eos potiùs, quos ipse temporariis malis
Doloribúsque emendatos, se dignos efficit.
Ad immortalitatem non nisi per ærumnas patet aditus.
Scaz. An. *Enimvero probè facis, qui te paras ipse*
Sept. *Consolari: nam omnes noti atque amici deserunt*
Te: nec cuiquam jam Tobæi in mentem venit.
Perge tua profundere in homines ingratissimos:
Cùm aliis prosis, ipse tibi paupertatem accersere: nunc vide
Quo pacto huc advolent, tuis vicissim calamitatibus
Auxiliaturi: audin'? pulsando nostras effringunt fores.
Quòd si nunc suppetat, istis quod quondam insumptum est
palponibus,
Minus deploranda esset hæc tua cæcitas.
Iam nihil opis reliquum est: cum oculis & rem simul
Amîsti. Cujus nunc auxilium imploratus es, miser?
Planè ad restim tibi jam res rediit: aut jejunandum erit
Posthac fortiter, aut mendicandum: utrum mavis elige. Tobæ:
Tace
Temeraria, nil tua me movet procacitas.
Idem animus in paupertate erit, olim qui in divitiis fuit.
Deus etiamnum vivit, cujus in me munificentiam
Nondum sensi claudier: huic fido: tu modò
Desine tuâ hac uti linguæ petulantiâ.
An. *Hem, desino: tu vide quo pacto effugias inediam tibi*
Quam jam imminere denuntio: ego mihi facilè prospexero.

ACT. II. SCEN. IV.

Anna, Tobias.

Senarii & ſeptenarii Iambici.

EHEV! *omnibus modis miſera ſum, nec quid agam ſcio:*
Nam eò nobis jam res redit, ut ſi ſua
Conſilia conferant omnes, atque huic malo
Salutem quærant, auxilii nihil adferant.
Tot res nos circumvallant, unde emergi non poteſt:
Fames, egeſtas, contemptus, ſolitudo, infamia.
Ah! quàm ego nunc tota diſpliceo mihi! quàm pudet!
Sed filius exit, triſtis eſt. Idem hoc reſcivit malum.
Tob. *Ità me Deus amet, ut nunc patris me miſeret mei,*
Tantum ſubitò ad ipſum devenisse infortunium.
An. *Ehodum fili, huc ad me concede.* Tob: *Hem mater, hiccine*
Aſtabas? non prævideram te. An: *Quod patri*
Eventurum frequenter prædixi, ut ſibi
Magnum aliquod adferret malum, id nunc accidit.
Ve miſeræ mihi! Tob: *Nè crucia te obſecro, mea*
Mater, neve iſthuc quicquid eſt incommodi,
Tam iniquo patiare animo: neque præterquam quas ipſa miſeria 'Octo.
Habet moleſtias, addas: & illas quas habet,
Moderatè, & ut reliquis tuis factis dignum eſt, feras.
An. *Quid conſolare me, fili? an quæquam uſquam gentium*
Mulier æquè miſera eſt? Tob. *Bono animo eſto; miſera*
Non eſt, niſi quam ſua culpa miſeram facit.
An: *Eheu! nulli ego plura acerba eſſe arbitror*
Ex conjugio fœminæ unquam oblata, quàm mihi.
Tob. *Mater, lacrymas mitte: &, quoniam id fieri quod vis non poteſt,*
Velis id quod poſſit. An. *Non poſſum ædepol.* Tob. *Ah! potes:*
In Deo omnis ſpes ſit nobis. An: *Rectè tu quidem,*
Si modò qui nos reſpiciat, quiſquam Deus eſt uſpiam.

Tob. *Ah! non te cohibes, mater? téne istud loqui*
Nónne grave crimen, atque summa impietas est? An. *Nisi*
Octo. *Deo invisi essemus, non nos ad hunc afflictaret modum.*
Tob. *Atqui hinc ego nos illi curæ esse auguror.*
Octo. An. *Eandem quoque tuus pater mihi sæpe cantiunculam*
Occinit: at pol quidem non adeo stulta sum,
Vt facilè patiar id mihi persuaderier.
Octo. 2: Tob. *Tamen hoc, mater, verum est, & ipsâ re experiêre propediem.*
An. *Ridiculum. Quid mihi nunc adfers, cur expectem, aut sperem hoc malum*
Aliquando in melius posse commutarier?
Tob. *Non id quidem certum nobis polliceri audeam:*
Verùm spes est. An. *Credo, nos esurituros satis.*
Octo. *Neque ego nunc tam meâ causâ discrucior, quàm tuâ: tibi*
Timeo, fili, tui me miseret, me solicitam facis.
Nam tu ni esses, certè ego mihi viderem, ac protinus
Hinc me conjicerem in pedes. Tob. *Hem, quid ais? deseras?*
An. *Quid ni?* Tob. *Neq; facies, mater, neque te satis piè*
Octo. *Posse arbitror.* An. *An hoc illo indignum fuerit, qui si quid bene*
Præcipias, non obtemperat? qui me atque familiam
Totam dedecorat, nobísque omnibus luctum parat?
Tob. *Istud pol illius culpâ non accidit. Parum*
Successit quod egit hactenus, at qui fecit sedulò.
An. *Ad hoc malum accedit etiam, quòd re crebris*
Conviviis largitionibúsque perditâ,
Vix quicquam quo vivamus, nobis sit reliquum. Tob. *Deus*
Octo. *Non deseret suos; confide mater.* An. *Istbæc verba sunt.*
Tob. *Bene ominare, atq; bono animo fac ut sis, obsecro.*
Sed quid te rogem, mater? An. *Quid?* Tob. *Numquid est*
Quòd hîc tibi meâ operâ opus sit ampliùs? An. *Nihil.*
Tob. *Intrò igitur eamus.* An. *Vt lubet: hàc me consequere.*
Tob. *Sequor.*

ACT. II.

ACT. II. SCEN. V.

Tobæus.

Septenarii.

SVMME Deus, ut tuâ ope declinavi pericula
Frequenter maxima, evasique persequentium
Dolos; ità nunc tuo, Pater, permissu, denuo
In triste hoc cœcitatis illapsus sum incommodum.
Absit tamen ut te incusem, vel tuis obmurmurem
Rationibus, cùm nihil in rerum natura æquius
Aut justius te existat: cúmque tua mortalibus
Planè incrutabilia sint consilia. Nec diffiteor
Pejora me commeruisse: ast & hic tuam, Deus,
Facilitatem & clementiam agnosco. Heu! quoties tum ego,
Tum majores mei præcepta tua neglex imus!
Quoties tuis adversantes admonitionibus,
Divinas post tergum leges rejicimus! adeò ut
Nos Cæterarum nationum contumeliis,
Dicteriis, probris, ac fabulis subjeceris.
Quòd si tuum tu persecutus jus, pœnam vitiis
Nostris dignam inflixisses, jam pridem cuncti simul
Cum impio sceleratæ Sodomæ populo in Tartarum Troch.
Essemus præcipitati. Quare insigniter improbus
Sim, si, meritus longè pejora, tam levem Patris
Correctionem infracto animo recusem perpeti.
Tibi me totum dedo, Deus optime, tuæq; me
Tutelæ committo: tu quicquid expedire meæ
Saluti cognoveris, imponito: ut potero, feram.
Hoc tantùm unum, ut verum fatear, animum haud mediocriter
Angit, quòd hanc oculorum jacturam mihi mea
Dicatur conciliâsse superstitio: quòd ab omnibus,
Non jam dico malevolis, sed ab amicissimis quoque,
Imò ab ipsa uxore, salibus ac ludibriis miser
Incessor insuper. Vbi nunc est, inquiunt, Deus
Tuus, cujus favorem ac benevolentiam tam ridiculo Octo.

Gratificandi genere conatus es blandirier?
Vide miser quàm præclarum atque magnificum tuis
Periculosis ac clandestinis laboribus
Sis consecutus præmium; quòd si obsequi
Nobis aliquando voluisses, facillimè
Calamitosum istud evitâsses infortunium.
Nunc pervicaciæ tuæ pœnas das, & sapis
Accepto vulnere serius infelix. Hujusmodi
Quis, obsecro, non moveatur convitiis, Deus?
Quis tam manifestam non execretur blasphemiam?
Hæccine mihi audienda erunt posthac sæpius? utinam
Ità divinæ tuæ voluntati visum sit, ut
Ex his quàm primùm me subducas contumeliis!
Jampridem enim vitæ satietas me cepit meæ.

ACT. II. SCEN. VI.

Tobias, Tobæus, Raphael.

Senarii & septenarii Iambici.

AUdire mihi visus sum vocem patris: atque eccum: mi pater,
Salve. Tobæ. Salve fili; advenis
Dimet. Opportunè: jam enim te jussissem accersi. Tobi. Bene
Igitur habet, quod non vocatus ultro accesserim.
Sed quidnam est quod me velis, pater? lubens
Quicquid præceperis exequar. Tobæ: Nihil nisi
Ut mihi paulisper aurem accommodes, modò
Tibi quod ex usu sit futurum instillavero.
Tobi: Pater, hìc sum, ubi voles. Tobæ. Attentiùs igitur
Ausculta, & quicquid dicturus sum, fac tuo
Penitus infigas pectori, nè unquam excidat.
Mi fili, quæ mea sit ætas vides: mors aut jam aderit,
Aut certè longiùs abesse haud poterit. Quapropter cùm Deus
Me ex hoc molesto sustulerit corporis ergastulo,
Vide ut paternæ erga te munificentiæ memor,

Corpus

Corpus meum honorifice sepelias: & matri tuæ
Reverenter te per omnia obsequentem præbeas,
Eámque cave à te segreges, aut deseras
Dum vivet unquam: sed senectutem illius
Tuâ fovebis sustentabísque adolescentiâ.
Præterea, nate mi, annitere pro viribus,
Nè quando dicto vel facto offendas Deum:
Sed vitam dege nulli vitio obnoxiam:
Sic omnia tibi cedent ex animi sententia.
Quod autem suppeditatur à Deo, cave
Inutiliter profundas, aut attentiùs
Domi accumules: verùm quod superest, liberaliter
Tenuioris fortunæ amiculis impertìes.
Nam quicquid bonum datur egestati, in Deum
Ipsum erogatur. Hæc in pauperes benignitas
Hominem ab interitu vindicat, & superstitem
A morte, immortalémque penitus efficit.
Porrò, quod ad connubium attinet, eliges
Tibi uxorem de genere tuo, ac prosapiâ
Israëleticâ; non exteram, vel à domo
Nostra alienam: nam nos, ut nôsti probè,
Vatum sumus progenies. Memoriâ repete,
Fili, quomodo majores nostri repudiaverint
Extraneorum affinitatem, uxoribus
De gente sua domum ductis, & hinc est, quòd Scaz.
In propagandis liberis fuêre felicissimi. Octo.
Quos si morum probitate, & vitæ sanctimoniâ,
Tibi imitandos proposueris, eâdem, mihi crede, Scaz.
Prosperitate utêris, sobolémque te, & majoribus
Tuis dignam suppeditabit Dei benignitas.
Ex aliis facito periculum, tibi quod ex usu siet. Octo.
Quod tibi fieri non vis, nè feceris alteri;
Nam nihil impunitum relinquetur: licèt
Error videatur levis & venialis, suâ
Tamen, fili, aliquando pœnâ expiabitur;
Et eo genere prognatus es, ut oporteat
Te ab omni vitiorum labe alienissimum

Esse.

Esse. Omnibus amicum, facilem, comemque fac te præbeas:
Nullius adversans ingenio, cedens cuilibet.
Sic tibi sine invidia laudem, & amicos facilè
Conciliabis quamplurimos. Ebrietatem haud secus
Ac pestem devita teterrimam: nec luxui
Indulgebis: sed grata tibi sit parsimonia,
Quæ non abs re magnum vectigal dicitur.
Cuilibet salubria admonenti protinus
Pareto reverenter, ac age gratias. Deum
Imprimis obsecra, ut omnia tua consilia atque conatus
Suâ secundare tibi dignetur clementiâ.
Horum, fili, quoad vixeris fac memineris.
Tobi. *Dabitur opera, pater mi.* Tobæ. *Sed audi quid præterea te velim.*
Tobi. *Perge pater: ausculto.* Tobæ. *Jam annus agitur vicesimus,*
Quòd in Ragensi provincia apud Gabelem mihi
Cognatione proximum, argenti decem
Talenta deposuerim. Nunc quandoquidem eò
Nobis res rediit, ut pecuniâ sit opus,
Vti isthuc proficiscaris, atque argentum illud ab eo
Velim repostas, suo ipsi reddito chirographo.
Tob. *Lubens itineri accingar, pater: ac nescio*
Quâ istud ratione efficiam: nam neque illum, quem vocas
Gabelem, novi, neque viam quâ in Mediam
Itur. Tobæ. *Quære viæ fidum alicunde tibi comitem,*
Totiúsque itineris peritum; atque ad me deducito.
Numerabimus pretium quantum poposcerit.
Porro, ad Gabalem ubi perveneris, dic modò
Tobæi filium esse te; marsupio
Hoc, syngraphâque illi oblatâ, pecunia,
Sat scio, numerabitur continuò: nam vir est
Probus admodum, ac fide plenus: cùm videris,
Dices hominem quantivis pretii. Tob. *Age pater, ad*
Forum hinc: sed quem video huc adventare adolescentulum,
Ad iter accinctum? Tobæ. *Quò tendat, roga.* Tobæ. *Ubi propiùs accesserit.*

Raph.

Raph. *Dei supremi nuntius ego sum Raphael,*
(Nè quis per ignorantiam me esse hominem existimet)
Ex alto mißus æthere ad hunc virum pium
Tobæum, quem cum filio stantem hic ante ostium
Videtis. Quæ verò illi per me præstabit Deus,
Multis verbis hîc commemorare, neque locus, neq;
Tempus patitur: palàm post fient omnia. Fallam eos
Ad tempus, & pro Raphaele, Azariæ
Mihi nomen esse dixero. Dimet.

ACT. II. SCEN. VII.

Tobias, Tobæus, Raphael.

Συνάζοντες.

S*Alve hospes honorande.* Tobæ. *Quid! adéstne, mi fili?*
Tobi. *Adest.* Tobæ. *Salve, adolescens amande.* Raph. *Divine*
Vir, salve plurimùm. Tobæ. *Frustra mihi salutem*
Precaris ô bone, cùm omnia mihi succedant
Parum feliciter: quem si salus salvum
Vellet, nunquam oculis orbâsset senem. Raph. *Fac sis*
Animo bono, brevì tempus aderit, lumen
Tuis oculis quo restituet Deus. Tobæ. *Faxit*
Ità Pater cœlestis: sed quò tibi iter est nunc?
Raph. *In mediam rectà.* Tobæ. *Eho, in Mediam?* Raph. *Isthùc me*
Vocant negotiola quædam. Tobæ. *Jocóne istud,*
An seriò inquis, mi hospes? Raph. *Quid mihi lucri*
Sit, si mentiar? id quod res est loquor. Sed quid
Hæc nova sibi vult commutatio frontis?
Quid applausistis? quidve estis alacres? Tob. *Nunquam*
Ego vidi commodiorem hominis adventum.
Tobæ. *Filius hic meus eódem iter parat. Quid si*
Hunc imperitiorem viæ tibi ascisças
Comitem? ubi redieris, quicquid pretii à me
Optâris, id optatum feres. Raph. *Nihil vile*
Moror lucellum: de mercede agemus tunc

cùm

Cùm filium rediisse videris salvum.
Tobæ: *Istud quidem fiet nunquam.* Rap: *Cave quicquam*
Diffidas. Pulchrè omnes calleo vias, hásque
Regiones peragravi frequentiùs: nulli
Eum commiseris tutiùs. Tobæ. *Amabò hospes,*
Cujas es? aut quibus parentibus, quæso,
Prognatus? Rap. *Quorsum id percontare? nil refert*
Ad id quod agimus nunc. Tobæ. *Cupio tuum scire*
Nomen, terrámque natalem, parentésque
Tuos, priusquam committam tibi gnatum,
Cujus salus mihi meâ ipsius vitâ
Potior est. Raph. *Age, dicam, cùm te id velle video. Nostin'*
Hananaëlem, senem illum dico de stirpe
Solomitbi majoris? Tobæ. *Quid ni? meum tanquam*
Hunc filium: quandoquidem mihi cum eo magna
Jam inde usque à pueritia fuit semper
Familiaritas. Rap: *Illius sum filius Azarias.*
Tobæ: *Hem, quid ais? igitur sanguine mihi conjunctus*
Es. Raph. *Est ut dicis.* Tobæ. *Sed nè id mihi, precor, frater*
Succenseas, quòd curiosiùs stirpem
Tuam expiscari non erubuerim. Scis quàm
Non sit tutum cuiquam hoc rerum statu quicquam
Committere ignoto: & curæ est mihi gnatus.
Rap: *Patris probi fungeris officio.* Tobæ. *Ego drachmam*
In singulos tibi pendam dies. Rap: *Mitte,*
Inquam, pretium. Tobœ. *Quin beneficiam hoc tibi*
Ut dicas pulchrè fœneratum, ubi natum
Reduxeris incolumem. Scio te meâ nucquam
Antehac usum necessitudine; memorem
Me dices ac gratum. Raph. *Facilè de eo inter nos*
Convenerit, ubi fuerimus reversi. Nunc
Ut se gnatus paret tantùm jube. Tobæ. *Hem fili,*
I intrò, ac protinus ad iter para te; nè
Quid hujus commodum tua remoretur cunctatio. Tobi. *Fiet.*

ACT.

ACT. II. SCEN. VIII.

Tobæus, Raphael, Tobias.

Trochaici catalectici, senarii, & septenarii.

Quàm sæpe accidunt, mi adolescens, quæ non audeas
Sperare! ob! vix verbis possum consequi,
Quantum hic inopinatus adventus tuus mihi
Gaudii attulerit. Rap: *Credo: sed istud quicquid commodi est,*
Mi senex, uni Deo acceptum referri convenit.
Tobæ. *Nunc demum mihi lubet vivere, postquam*
Ex progenie talem te cognovero
Prognatum. Rap: *Fac eo semper sis animo, & omnia mea*
Quæcunque optâris tibi optata adferet Deus.
Tobi. *Heus, adsum pater, haud malè, ut opinor, ad viam*
Instructus. Tobæ: *Bene factum, fili,* Tobi. *Jamdum meæ*
Matri, dum viaticum numerat, vale
Dixi. Tobæ. *Faxit Deus optimus, ut incolumes brevi*
Redeatis uterque. Tobi. *Vale mi pater.* Tobæ. *Fili, bene*
Vale. Adolescens, tibi committo filium meum:
Tu fac ejus curam agas. Raph. *Quietus esto, ego*
Huc illum tibi propediem salvum reduxero.
Tobæ. *Vtinam.* Rap: *Fiet, tu modò fac utramque in aurem dormias.*
Tobæ: *Quàm id mihi difficile erit absente filio!*
Hem puer, concede huc, méque intró reducito.

ACT. III. SCEN. I.

Tobias, Raphael.

Eusdem rationis versus.

Appetit vespera frater, lassúmque longa me
Reddidit profectio. Raph. *Ad Tigrim devenimus,*
Commorandi hic commodus dabitur locus.
Tobi: *Tu me deduc ignotum.* Raph. *Hospitem probum dabo: ad*

Proximas

Proximas has ædes, si videbitur,
Divortemur, quarum hospitio semper feliciter
Vsus sum. Tobi. *Vbi voles, nihil in me erit moræ.*
Sed prius ad flumen concedamus rogo, ut pedes
Sudore ac pulvere turpatos abluam. Raph.
Vt lubet, sequar quocunque vocaveris. Tobi. *Amnis hic*
Octo. *Non fastidiendum præbebit refrigerium mihi.*

ACT. III. SCEN. II.

Anna.

Octonarii Iambici.

NVnquam mihi senectus visa est onus æquè miserum ac modò:
Postquam ad ætatis invalescentis non pauca incommoda,
Multò præterea asperiores super salute filii
Accedunt solicitudines. Nunc demum sentio misera
Quantus sit erga liberos parentum amor: vix unquam animus
Quiescere sustinet: adeò mihi videtur durum ac grave,
Dulcis ipsius præsentiâ frui non posse: Imò haud parùm
Anxia sum, nè alicubi algeat circumventus. Multæ simul
Concurrunt suspiciones, quæ meum animum diversum trahunt:
Viæ crepidines periculosæ, adolescentis parùm
Circumspecti imperitia: tum hospes, cujus fidei creditus est,
Scaz. *Ignotus. Sed quid ego nunc dicam de marito, qui*
Isthùc eum penè invitum protrusit? ah! tantámne rem
Tam negligenter agere? Saltem spectatæ fidei viro
Commisisset, cùm ipsi salute filii pecunia
Senar. *Prior esset. O insaturabilem habendi sitim!*
Quasi non multo satius fuisset, paululum
Perdere pecuniæ, quàm filium, unicam
Nostræ senectutis requiem, vitæ subire periculum.
Cui si quid, quod Deus prohibeat, adversi in via accidat,
Sept. 2. *Actum est: mori malim, quàm tantam miseriam pati:*
Adeò nihil sine eo mihi in hac vita aut amabile,

Aut

Aut dulce, aut jucundum videtur. Hei mihi nullam arbitror
Mulierem me infeliciorem vivere.

ACT. III. SCEN. III.

Tobias.

Trimetri partim recti, partim σκάζοντες.

QVid quisque vitet, nunquam homini satis cautum est.
Me miserum! totus horreo, postquam mihi
Triste illud succurrit periculum. Deum
Immortalem! plane perieram, ni Azarias
Meus mihi succurrißet. Modò in Tigri
Dum me lavo, piscis quidam immanis, ex imo
Prosiliens gurgite, me, omnis infortunii
Malique securum, inopinatò hiantibus
Invadit faucibus. Hic ego formidine
Exanimatus, truculentam belluam branchiis
Corripio, Azariæ inclamans opem: cujus
Auxilio superior evadens, prostratum humi
Conficio, confectúmque exentero quantum
Possum, cor & fel palpitranti detrahens:
Quæ usum suum in medicina, ut is asserebat, sunt
Habitura: atq; hac de re in itinere plura mihi mox
Se narraturum promisit. Sed eccum, ipsus
Foras egreditur.———

ACT. III. SCEN. IV.

Raphael, Tobias.

Trimetri.

———*Hem Tobia, rursus ad iter*
Paremus nos, rectáque pergamus Ragem,
Nusquam cunctantes. Tob. *Adsum domine, consequor*
Quocunque vocaveris: Sed hoc mihi expedi
Amabò, quodnam tandem facies pharmacum
Ex hoc execto piscis corde ac felle? vix
Credas, quantopere id narrari mihi cupiam.

Rap.

Rap: *Nil te celabo, mi frater : namque hinc tibi*
Non vulgare ariolor oriturum gaudium.
Tob: *Vtinam augur sis verus* Rap: *Cor præsentaneum*
Habet remedium ad exigendos impios
E corporibus mortalium cacodæmonas.
Fel autem medicatur oculis albugine
Obductis. Tob: *Hem, quid ais? in patre periculum*
Faciam, domum reversus. Raph: *Admiraberis,*
vbi videris rem. Verùm jam pervenimus
Ecbatana, neque procul ab ædibus tui
Cognati Raguëlis absumus : igitur
Huc rectà concedamus. Tob: *Placet.* Rap: *Accommoda*
Aurem, teque attentum præbe; quod audies
Iam, ex usu tibi futurum est maximè. Tob: *Arrexi*
Scaz. *Vtramque; tu, ubi voles, exordire.* Rap: *Hic tuus*
Consanguineus Raguel unicam habet filiam,
Nomine Saram, egregiâ formâ juvenculam,
Bonam bonis prognatam, & dotatam probé.
Tob: *Parentum virtus, castitásque, maxima*
Puellæ dos est. Rap. *Moribus insuper adeò*
Modestis ac venustis, ut nihil suprá.
Tob. *Audio.* Rap: *Sedulò agam cum eo, ut in matrimoni*
Hanc tibi det : tu te idem velle fac intelligat.
Non denegabit, sat scio : nec si velit
Maximè, jure poterit : nam præter jus tuum
Nil postulas; tibi enim debetur : utpote
Qui ei cognatione ac genere proximus
Es. Nec eam contra præceptum Mosaicum
Alienigenæ nuptum locabit conjugi,
Nisi crimen capitale velit incurrere.
Tob. *Nil malim, frater, quàm hanc uxorem ducere :*
Sed est scrupulus, qui animum malè habet meum.
Rap: *Facessant scrupuli; quid timeas scio.* Tob. *Ferunt*
Illam jam olim septem viris nupsisse, qui
Ab Asmodæo principe cacodæmonum,
Priusquam in complexum venissent, protinus
Sept: *Crudeliter omnes sunt interfecti; periculum*

Ex aliis faciam, mihi quod ex usu siet.
Rap: *Nihil est, Tobia, quod vereare; omnem tibi metum* Sept.
Ademero, meis tantum fac pareas
Præceptis. Audi in quos jus habeat dæmonis
Immanitas. Quicunque matrimonium,
Brutorum animantium ritu, libidinis,
Non prolis procreandæ gratiâ, ambiunt,
Divini numinis immemores, hos impetit
Immundus ille spiritus. Tu modò Deum
Veritus, non tibi, sed sobili complexum quære: & patris tui Octo.
In memoriam revoca præceptum, qui tibi
Interminatus est, nè conjugem à tua
Stirpe alienam unquam duceres. Hæc si tuo
Infixeris animo, nihil est quòd dæmonis
Exhorrescas insultum; continuò fugam
Dabit, ubi te his armis instructum senserit.
Quare cubiculum ingressus (nam certò scio
Hodie te illam uxorem ducturum) tres dies
Ab usu connubiali fac ut temperes,
Orationibus interea cum ea vacans.
Secundâ nocte in sanctorum patrum statim
Admittêris consortium. Nox tertia
Propagandæ demum soboli dicabitur.
Huc ubi vos liberorum procreatio, aut
Humanæ carnis illexerit infirmitas,
Stratum primùm relinquitote, Deúmque humi
Prolapsi supplices adorate, ut suâ
Vos dignetur clementiâ, impiúmque procul
Pellat cacodæmonem. Simúlque sumito
Cor piscis, & hinc sub ejus vestes suffitum facito; quem ubi Octo.
Nidorem olfecerit Satan, perterritus
Cubiculo cedet, fugiétque puellam illico;
Nec relictam repetet unquam. Tob. *Deus bone!*
Animus tremore simul ac gaudio mihi
Inhorrescit, dum tam prodigiosa audio

Septen. Octo. *Te narrantem.* Faxit Deus ut experiar propediem,
Hæc nunc verè à te dicier. At quis ille senex quem conspicor
Ex ædibus istis prodeuntem, promissâ barbâ, ac senio
Venerabilem? Raph. *Eho, hic ipsus est Raguel, patris*
Tui cognatus. Tob. *Quid audio? feliciter*
Sanè succedunt omnia, cùm ille qui alioqui
Esset quærendus, ultro nobis venit obviam.

ACT. III. SCEN. V.

Raguel, Edna.

Septenarii, & octonarii Iambici.

QVotidianæ querelæ & lamentationes filiæ,
Perpetuáque orbitatis deploratio, me eò
Redigit infelicem, ut quid agam, aut ubi sim nesciam.
Nunquam tam manè cubiculum ejus ingredior, neque
Tam vesperì revertor unquam, quin conspicer eam
Singultientem, ac calamitatem deflentem suam.
Si quando lacrymantem consolari, & animi ægritudinem
Oratione pares lenire, nihilo plus agas,
Quàm si adversus stimulum calces, aut laterem laves;
Nec unquam tam blandè dicere possum, se ut respiciat,
Pectúsque inutili mœrore excarnificare desinat.
Altiùs animo inhæret dolor, quàm ut evelli queat.
Me miserum! adeón' rem rediisse, ut unde alii non mediocrem
Voluptatem percipiunt, hinc mihi gravis exundet dolor?
Iam olim cùm mihi conjux peperisset filiolam, Deum
Immortalem, quantopere mihi plaudebam, atque adeò gaudium ex
Ea mihi pollicebar perpetuum, ac bene stabile!
Quæ simul ac grandiuscula esset facta, ità ut illius
Ingenium jam nosci posset, tum omnes omnia bona dicere, &
Laudare fortunas meas, qui gnatam haberem
Ingenio tali præditam. Verùm ex ea, miser,
Quem nunc capio dolorem? facilè hic plus mali est, quàm illic boni.
O cælibatum quovis potiorem connubio!

Sed video uxorem: quid dictura sit nescio. Edn. *Marite mi,*
Opportunè pol te hîc stantem reperio. Mitio
Noster vicinus summo te rogat opere,
Ut continuò ad se venias: nam sibi tuâ ait
Paulisper esse opus præsentiâ. Rag. *Iam jam* Scat.
Adero. Sed quosnam huc adolescentes adventare conspicor?
Ad nos, nisi quid me fallant oculi, iter instituunt. Mane.

ACT. III. SCEN. VI.

Raphael, Tobias, Raguel, Edna.

Ejusdem generis versus.

EGo de hac re hunc adoriar, tu orationi uti subservias
Vide. Tob. *Laudabis.* Rag. *Age.* Tob. *Si impetras, quid aliud* Senar.
Malim, quàm hodie has fieri nuptias? Ra. *Non est dubium id quidem:*
Nam pulchrè hominis sensum calleo; quin commodè quoque
Ejus adest uxor. Salve, vir honoratissime. Tob. *Precor*
Tibi salutem, matrona optima. Rag. *Idem cum fœnore*
Vobis reprecamur, adolescentes humanissimi.
Quàm bellè hic juvenis Tobæum fratrem nostrum refert
Toto corporis habitu! eundem esse putes, ætas si congruat.
Ed. *Per omnia, ità me Deus amet, ei simillimus est.*
R. *Cujates estis, fratres? aut quibus nati parentibus?*
Tob. *Ex captivis Ninivæ agentibus, & familia* Sen.
Nepthlaiensi. Rag. *Nullàne vobis est familiaritas*
Cum Tobæo fratre meo? aut nostisne senem quempiam
Eo appellatum nomine? Rap. *Novimus probè.* Rag. *Quid audio?*
Valétne? Tob. *Valet quidem, sed oculis orbatus est miser.*
Ed: *O Miseriam!* Rag. *Eheu! dignus pol est fortunâ meliore: næ*
Istiusmodi hominum jam nobis ingens penuria est?
Vir est antiquâ virtute, ac fide. Ed: *Oh, nunquam mihi,*
Quoad vixero, ejus ex animo elabetur memoria.
R. *Tobæus is, quem vos fratrem appellatis, hujus est pater.*

Ed. *Quid ais?* Rag: *Nil me fefellerunt oculi, dum illum per omnia*
Tobæo similem prædicarem: bone Deus, præ gaudio
Vix sum apud me. Tenebne te, cognate mi? ah! lacrymas mihi
Ex oculis excutit inopinata hæc felicitas.
Ed. *O faustum ac felicem hunc diem!* Rag. *Quis non miretur hoc*
Tantum, ac tam insperatum bonum? Deum tibi, mi fili, precor
Secundum, ac propitium: quandoquidem ex integræ vitæ viro
Prognatus es. Hem uxor, quamprimum intrò te confer, &
Mactato ariete bene saginato, convivium appara.
Mox simul omnes sequemur, ac hilarem sumemus hunc diem.
Quid aliud volui dicere? hem, Mitioni facito ut nunties
Mihi esse negotium, nè me expectet: sed huc
Ad nos veniat, si quid habet seriæ rei.

ACT. III. SCEN. VII.

Tobias, Raphael, Raguel.

Trochaici catalectici, septenarii, & octonarii.

Nunc est tempus, Azaria, ut de matrimonio
Sermonem injicias dum occasio fert, ac soli sumus.
Rap: *Tace, idipsum in pectore agebam dudum.* Rag: *Nihil jam diu mihi*
Quod magis vellem evenire, evenit: ô Deus,
Serva obsecro nobis hæc bona. Hem, intrò, si placet,
Comessatum concedamus. R. *Paulisper mane, ut tibi*
Commemorem quâ gratiâ huc ad te divortimus:
Nam haudquaquam de nihilo est, quòd tam longum iter suscepimus.
Rag: *Atqui id à convivio narrabitis opportuniùs.*
Nunc tantùm vos præbete hilares, antequam hoc gaudium
Ægritudo aliqua contaminet. Rap. *Voluptatem, mihi*

crede,

Crede, geminabit, si facilem & exorabilem
Te prabueris. Ra: Absit nostrum ut remorer commodum.
Agedum, ausculto. Rap: Hic orat ut nuptum sibi tuam loces
Filiam. Quid extimuisti, aut quid taces,
Mi senex? quod metuis, facilè propulsabitur:
Nam quid te solicitet scio. Age, desine
Tergiversarier: huic debetur juxta Mosaicæ
Legis edictum, utpote genere proximo, & piis
Prognato parentibus: quapropter desponde, ut simul
Læti omnes agitemus convivium. Rag. Non dubito quin Deus, Iamb.
Cujus inscrutabili consilio omnia geruntur, huc
Vos, lacrymis tandem nostris commotus, miserit.
Quapropter nè videar θεομαχεῖν, lubens tibi,
Tobia, hanc in conjugem tradidero: nam gener placet,
Ut qui maximè: sed est quod me deterreat. Tob. Quid, precor?
Rag. Non opus est prolato. Rap: Rem omnem novimus:
Nihil erit periculi. Rag: Ut nunquam desunt invidi,
Qui talia libenter nunciant! Verùm id licèt
Vos audivisse ex aliis credam; tamen,
Nè te, Tobia, circumvenisse videar
Idem ipse proferam denuo. Eam ego non ità Iamb. 4.
Pridem diversis temporibus septem viris
In uxorem locavi: qui primâ statim
Nocte omnes, antequam eâ essent potiti, à dæmone
Nescio quo sunt interfecti: quamobrem, si tua
Tibi curæ est salus, mittes hanc rem, & affinitatem
Tibi aliam potiorem ac commodiorem quæritо: nam sapit Acatal.
Is, meâ sententiâ, feliciter, periculo
Qui sapit alieno. Tob. Ah! nihil omnino me cacodæmonis
Terret assultus: Deo hanc meam committo vitam; apud
Hunc tutum patet innocentiæ asylum. Quapropter sine
Te exorem: alioqui non hodie tam blande dices mihi,
Ut cibum tecum capiam. Rag. Ah! nè me obsecra: quasi
Hoc te orando à me impetrare oporteat. Scio tibi
Uni deberi, & nulli locaverim lubentiùs;

Sed vereor ut in rem tuam sit. Raph. Erit, tantùm
Fac confidas, despende. Rag: Age, nil detrecto, despondeo.
Rap: Bene facis. Tob. Habeo gratiam. Accersi jube.
Rap. Intus id commodiùs transigetur. Rag. Ut lubet.
Quis me fortunatior, si hoc conjugium feliciter
Cesserit? Rap. Quàm mox intramus? Rag: Hem, præcedo; vos
Me consequimini. Tob. Deus vortat bene.

ACT. IV. SCEN. I.

Phædra, Myrrhina.

Trochaici catalectici, senarii, & septenarii.

QVid ais, Myrrhina? datúrne illa hodie hospiti
Isti nuptum? Myr: Ita est. Phæ. Qui scis?
Myr: Hera mihi, fortè dum
Modò fit obviàm, narravit. Phæ. O senem
Audacem! ó infortunatum adolescentulum!
Cui si exitium moliaris, quò nisi
Huc infliges infelicem? Myr: Forsitan
Nunc quàm quondam succedet feliciùs.
Phæ. Scis quàm feliciter? eodem præmio,
Quo septem alii, munerabitur miser.
Myr. Qui scis, nisi periculum sit factum? Phæ. At in
Adolescente tam generoso id experirier,
Annon extremæ cujusdam insaniæ est?
Non pol se dignum facit herus, qui tam amabilem
Juvenem ineluctabili periculo objicit.
Ecce quàm iniqui sunt homines præ studio, dum id quod expetunt
Efficiant. Myr. Hem Phædra, satin' sana es, quæ hero
Maledicas? vide nè linguæ incontinentia
Tibi malum aliquod pariat. Ph. Quid agam misera? non queo
Quin lacrymem, cùm mihi tam audax facinus venit
In mentem. Quid tibi nunc ejus formam prædicem,
Cùm tute ipsa eum conspexeris modó?
Myr. Perliberalis visus est, deos precor

Vt

Vt superstes sit. Phæ. *Nè comparandus hic quidem*
Est ad illos, quibus antè nuptum data est.
Verùm ut sit superstes, in nobis situm est,
Myrrhina. Myr. *Cedo, qui sic ? nam illi benefaxim lubens.*
Phæ. *Rem omnem ipsi clàm narremus: sententiam*
Mutabit, ubi quod alius factum est cognoverit.
Myr. *Hau, hau; sanáne es, mea Phædra? an hoc tibi*
Proferendum usquam videtur? hem, vide
Quam rem agas. Ph. *Adolescentem ex morte revocavero*
Ad vitam. Myr. *Pol si sapis, quod scis, fac nescias:*
Nè tibi officiosa ista tua incommodet
Curiositas. Phæ. *Sanè mihi curæ est, quò hoc fiet*
Eventurum. Myr. *Et mihi quidem. Verùm quid hic*
Otiosæ diutiùs moramur, cùm omnia
Intus perstrepant undique tumultibus? hinc
Ocyùs nos amoliamur: nolo me hìc hera
Tecum garrientem conspiciat. Phæ. *I præ, sequor.*

ACT. IV. SCEN. II.

Tobias, Sara.

Senarii Iambici, septenarii & octonarii.

BONO *animo esto, anime mi; Deus dignabitur*
Suâ nos misericordiâ, si nostris diffisi meritis,
Ad ejus supplices confugiamus clementiam.
Sara. *Ita spero.* Tob. *Procumbamus igitur uterque in genua, & opem*
Imploremus divinam, adversus quam nihil valet
Imbellis furiosi cacodæmonis ferocia.
Humani generis conditor, ac propagator Deus,
Qui primus sacratum connubii fœdus Scazt
Inter Adamam & Evam generis nostri principes
Sanxisti, quæsumus ut hanc nostri matrimonii
Societatem, quam juxta divinum tuum
Decretum inter nos hodie pepigimus, ratam
Ac felicem esse velis: impuramque procul hinc averas
Hostem Asmodæum, septem interfectorem adolescentium,

Ne in nos suâ eâdem immanitate utatur. Scis, Deus,
(Nihil enim te fugit) me hanc, non libidinis,
Sed sobolis propagandæ gratiâ, duxisse conjugem:
Idq; ex Mosaicæ, atque Israeliticæ
Legis præcepto, sanguine ac cognatione proximâ
In uxorem ascitâ. Quare nostri, precor,
Misertus, ab hostili me dignare impetu tuerier:
Vt me jam meditans adoriri, vires desideret suas;
Exterritúsque fugiat, cùm se inermem senserit.
Sar: Amen. Tob: Eamus nunc in conclave, soror dile-
ctissima,
Vt juxta Azariæ præceptum ex corde piscis, hactenus
Penes me in hunc usum conservato, tuas
Sub vestes suffitum faciam: Atque ità Satanæ dolos
In me intentatos eludam. Sar: Vbi voles, sequor:
Deus nostris favere dignetur conatibus.

ACT. IV. SCEN. III.

Raguel.

Trochaici catalectici, senarii, septenarii & Octonarii.

CVm jampridem mens adversus ærumnas, indies
In deterius gliscentes, occalluerit; nunquam tamen
Æquè me afflixit solicitudo, ac modó:
Adeò ut somnum hac nocte oculis non viderim meis:
Quoquò me verto, anxietas, dolor, metus,
Vndique circumvallant infelicem. Quam velim
Has nunquam coiisse nuptias! non quòd gener,
Aut affinitas displiceat, (nunquam enim magis
Aptum, ac filiæ magis firmum invenero virum)
Sed quod adolescentulum mihi sanguine
Ac cognatione proximum, insuper meâ ipsius
Filiâ haud minùs charum, tam formidabili,
Támque horrendo objecerim periculo.
Ejus me miseret, ei nunc timeo, is me nunc solicitum habet,
Quod utinam nunquam suadere Azariæ
In mentem venisset, neu cupidum me eò

Impulisset,

Impulisset, quod mihi principium est mali. Vah! Deum mihi
Iratum arbitror, qui huic auscultaverim:
Qui tantas suis consiliis confecit mihi
Solicitudines: cui si constanter restitissem,
Nihil omnino nunc mihi metuendum esset mali. Aoatal.
Quin & ipse Tobias orare haud destitit,
Donec quod petebat impetrârat. Quid tum? num ilicò
Morem gestum oportuit? Fuisset tum quidem
Illi agrè, si denegâssem: at bidui, aut
Tridui hæc tantùm fuisset solicitatio;
Pòst rem secum rectâ reputâsset viâ.
Nunc nullus locus excusationi est relictus: omnia
Perturbavi, perdidi nepotem, fratrem filio
Unico fraudavi. Hem canitiem! me quem prudentiâ
Et longo rerum usu solertem ac vafrum
Esse conveniebat, nihilo plus sapuisse, quàm
Vix egressum ephebiâ, ac ætate imperitum, denique
In amore occupatum adolescentem? Modò
Aderit, vereor, qui ipsum ab Asmodæo dæmone
Nunciet trucidatum: atque ideo negotium dedi
Cuidam ex famulis, ut sepulcrum noctu clanculum
Effodiat: quo ante exortum solis, si fortè (quod Deus
Avertat) perimatur, sepeliam: nè fabula
Fiamus vulgi, magisque traducamur, ac probris
Incessamur asperioribus. Sed quid sibi
Vult, quòd uxorem tam manè? quam hesterno die
Ob negotia culinaria ad multam noctem scio
Vigilâsse? Eheu! quam metuo, nè ex hac quod doleat audiam!

ACT. IV. SCEN. IV.

Edna, Myrrhina, Raguel.

Ejusdem generis.

H*Uc me sequere, Myrrhina; est quod mandem.* Myr. *Hem, impera,*
Et puta factum. Ed. *Quamprimum vise quomodo in filiæ*

Acatal. Seres habeat cubiculo: num uterque vivat:
Nam nimis solicita sum misera, ac timeo omnia.
Myr. Credo hera. Nihilne amplius est, per me quod curatum velis?
Ed. Nihil: hem, matura reditum. Myr. Jamjam adero. Ed. Ego interim
Hic tantisper, dum redis, opperiar foris.
Nunquam ita ut nunc animus spe, metu atq; gaudio fuit
Perturbatus. Ra. Hem uxor, quo pacto se res habent
Intus? num parum ex sententia? Ed. Ah marite! Rag. Quid taces?
Occidi miser. Edn. Equidem ignoro mi vir: eóque Myrhinam
Nostra ut visat præcepi, mihique rem illico renunciet.
Illam hic opperior dum redeat. Atque eccam: bonum
Ædepol, nisi quid me fallit mens, apportat nuncium.
Contemplare ut gestiat. Rag. Mirum ni gaudio.
Procedamus ei obviam. Myr. Vbi ego illam inveniam cogito;
Vt metum, in quo nunc misera est, adimam, atque animum expleam
Gaudio. Rag. Huc huc Myrrhina. Myr. Hem mi here, commodè
Pol hic te quoque stantem invenio, unicum
Adfero, cujus vos participes fieri maximè
Optatis scio. Rag. Hem, vivitne? Myr. Vivit. Ed. Quid! vivit? Myr. Valet,
Inquam, ac vivit incolumis. Rag. Quid obsecro,
Num ludis tu nunc nos? Myr. Egóne vos? quamobrem? Rag. Nescio:
Nisi, quia quò impensius hoc esse cupio verum, eò vereor magis.
Quis nobis felicior, siquidem tu hæc vera prædicas?
Ed. Oh, vide sodes ut nobis certa nuncies:
Nè nos in falsum, ídque breve conjicias
Gaudium. Myr. Egon' quicquam falsi dicam aut mentiar
Misera? verissima comperies quæ adfero.
Dum ingredior gynæceum, crepitum prohibeo cardinum
Foriumque sonitum: hinc ad lectum placidè suspenso gradu
Ire perrexi, accessi, astiti, suaviter

Invenio utrumque cubantem. Quid hoc? Numnam vobis parum
Etiam exploratum videtur quod narro? Rag. *Hem satis,*
Certa omnia, mea Myrrhina, hæsitare dudum desii.
Sed quid ego tibi pro nuncio hoc donem? Myr. *Nihil*
Equidem: extra officium feci nihil. Rag. *Ego te sinam*
Sine munere abire, ex orco quæ mortuum
Me reducem in lucem feceris? Ed. *O festivissimum diem!*
Rag. *Verùm Azariam eccum video stare ante ostium: in sinum*
Hujus hoc quod nactus sum effundam boni.
Ed. *At nos intrò rectà concedamus, Myrrhina, ut*
Totam familiam delibutam reddamus gaudio.
Myr. *Age. Næ ego ex hoc nuncio maximum aliquod capiam bonum!*

ACT. IV. SCEN. V.

Raphael, Raguel, Lychas.

Senarii Iambici, admistis paucis septenariis & octonariis.

AD extremos usque Ægypti sinus hinc impium
Obtorto collo protraxi cacodæmonem:
Atque ibidem frustra conantem eluctarier,
Tam arctis colligavi compedibus, ut huc ei
Unquam reverti non sit integrum. Sed Raguel
Adest: vox comprimenda est, tale nè quid audiat.
Rag. *Deus sum, si nulla ægritudo huic gaudio*
Unquam intercesserit. Raph. *Quis hìc se venditat*
Beatum? Rag. *Oh Azariah, mearum omnium*
Voluptatum inventor, scis in quibus sim gaudiis?
Scis Tobiam vivere salvum? Raph. *Quasi nesciam*
Assimulabo. Rag. *Asmodeo procul hinc in malam*
Abactorem? Raph. *Hem, bene, ita me Deus amet, factum.* Senar.
Rag. *Res nulla potest mihi tanta intervenire jam,*
Ut ægritudinem conciliet. Nescio
Quid commemorem primùm, aut quem laudem maximé:
Te, qui mihi dedisti consilium ut facerem; an me, qui sum ausus id

Incipere. Rap: Neutrum, ô bone: Deo uni acceptum id ferri convenit:
Qui vestris commotus lacrymis, aliquando vos respexerit.
Rag: Scio mi frater. Neque hoc eò dictum volo,
Quasi citra illius opem quicquam nostra valeat
Industria. Da veniam; homo sum, humani nihil
A me alienum: aelirat lingua gaudio.
Raph. Quin moderare affectibus: etenim ut virum decet
Fortem, res adversas infracto perpeti
Animo: ità nihil intolerabilius, ac Deo
Magis invisum, quàm dulci fortunâ ebrium
Immoderatè insolescere. Quapropter dum ego
Intus quod restat perago, tu supplex Deum
Interea comprecare, ut hoc tibi gaudium
Velit esse perpetuum ac stabile. Rag. Mones probè:
Proin' & hîc, & alibi, tibi lubens obtemperavero.
Deum immortalem! quantò mihi nunc plus sapit
Hic adolescens, quàm egomet mihi! quàm prudenter consulit!
Quàm comiter simul, ac salubriter increpat!
Quàm perspicit omnia! in occipitio oculos quoque
Habere hunc verè dixeris. Vah! me mea
Pudet canitiei, cùm juvenem impuberem
Etiamnum, longè plùs sapere conspicio, quàm
Me senem: cujus prudentiâ adolescentium
Moderari conveniebat insipientiam.
Sed commodè venit in mentem. Heus Lycba, ocyus
Ad Sosiam propera. Lyc: Quid vis dicam? Rag. Ut statim
Sepulcrum quod modò effodi praeceperam,
Injectâ terrâ obducat denuo, ac solum
Scitè exaquet, nè ullum extet vestigium. Lyc: Abeo.
Rag. Nunc ut diei tempus est, convivium
Troch. Splendido instructum apparatu adornari jubebo,
Ad quod amicos omnes volo vocarier,
Ut solidum hoc, numerisque omnibus sit absolutum gaudium.

ACT.

ACT. IV. SCEN. VI.

Tobias, Raphael.

Octonarii.

ABs quovis homine, cùm opus est, beneficium accipere gaudeas:
Verùm id demum juvat, si de quo nunquam meruisti bene, is
Facit. O Azariah mi, ô mi frater, quid ego nunc prædicem
Tuam erga me munificentiam? certè nunquam tibi tuâ
Satìs dignum virtute præmium referre queam, licèt
In perpetuum servitium me totum addicam tibi. **Raph.** *Tace*
Obsecro, bene collocatum arbitror beneficium, in amicum quod Scan.
Confertur. Si qua in re præterea operâ meâ egeas impera,
Ac factum arbitrare. **Tob.** *Deus me oderit, ni te magis quàm oculos*
Amo meos: si frater esses, qui magis morem geras?
Vtinam sit in quo tibi contrà gratificari queam. Sed ad
Rem. Haud te latet, opinor, quo pacto me sacramento Raguel
Obstrinxerit, dederímque fidem, antè decimum quartum diem
Me ex ejus non discessurum ædibus: jamque parentes mei
Reditum nostrum solicitè opperientes, sat scio numerant dies.
Quòd si ad dictum tempus nondum reversos nos conspexerint,
Immanè quantum solicitudinis illis nostra pepererit
Mora! quare nè æquo cunctemur diutius, velim Senar.
Vt assumptis duobus hinc camelis, servísque quatuor,
Ragem ad Gabelem cognatum rectâ proficiscaris viâ: &
Argentum, cujus gratiâ iter hoc susceptum est, repetas; dein
Ad nuptias meas tecum reverti dignetur, roges:
Tantisper nunquam te morabitur scio, Senar. 4.
Quin habeas illud, quo die istuc veneris:
Si modò suo illi reddito marsupio,

Quid

Quid sit quod me hic detineat, commemoraveris.

Sept. Raph. *Neq; hic neq; alibi usquam erit in me mora: nullum defugiam*

Laborem, dum prosim tibi. At nihilne prætrea? Tob. *Nihil,*

Nisi ut nobis, si fortè difficiliorem se præbeat,

Blanditiis hunc illum pellicias senem. Raph. *Agedum dabitur opera.*

Tob. *Faxit Deus, ut tibi eunti ac redeunti salus ipsa sit comes.*

ACT. IV. SCEN. VII.

Sosia, Myrrhina.

Trochiaci senarii & septenarii, partim catalectici, partim acatalectici.

TOtum hunc propemodum cursando ac ambulando

Contrivi diem: perreptavi usque omne oppidum,

Ad forum, ad macellum, & quò non? dum quæ opus sunt

Ad nuptias paro: vix arbitror decem

Famulos tot suffecturos negotiis: nec

Quicquam nunc magis metuo, quàm nè hinc denuo aliquò miser

Extrudar: quod si fit, actum est, perii. Postulem

Nunc me defessum refocillari si liceret. At

Opportunè eccam Myrrhinam duobus Cantharis

Onustam, huc accedentem conspicor. Alloquar.

Hem mea Myrrhina, quid fit? quid agitur? Myr. *Rogas*

Quid fiat? tota domus perstrepit rumoribus:

Omnes nostrarum rerum satagimus: interim

Tu, quasi nihil sit quod intus agas, ante ostium

Hîc otiosus restitas? Sos. *Quînam malùm*

Otiosus, qui me hodie sursum cursitando

Ac deorsum, adeò defatigaverim, ut

In cursu ferè conciderim miser? atque illud hîc

Dum tu accedis, stomachor mecum. Myr. *Vin' tibi*

Gratum faciam, Sosia? Sos. *Nihil malim, si quidem*

Posses. Myr. *Possem maximè, si libeat. Quid, tibi*

Hæc vini placet? Sos. *Haud malum hercule: quid tum postea?*

Myr.

Myr. *Hinc haustum tibi plenis propino faucibus.*
Sos. *Oh, beâris, si hanc mihi præsties beneficentiam. Cedò*
Cantharum sodes: gratum me, sat scio,
Dices ac memorem. Myr. *Quid ais? equidem jocabar*
Stulte. Sos. *Garris? si vivo, mox referam gratiam.*
Myr. *Agedum inepte, resiste: quò fugis? Sed parcius*
Mi Sosia, nè sentiat herus: nam scis quàm sit ad
Has res perspicax: & novi ego ingluviem tuam.
Hem, perii, dimidium exhausisti vinose: nunc
Vapulabo misera. Sos. *Abi stulta, nescis fallere*
Homines: quod factum est dispendii, vide
Sarcias. Myr. *Quo pacto?* Sos. *Vah, nescis? infusâ aquâ.*
Myr. *Dixti pulchrè, si verbera mihi velim*
Lucrifacere. Sed ostium concrepuit, protinus
Intrò fugiamus, nè quis fortè hîc nos opprimat
Otiosè garrientes: sequere me. Sos. *Sequor.*

ACT. IV. SCEN. VIII.

Gabelus, Raphael.

Trimetri, Iambici.

INcredibilia sunt quæ narrâsti modò.
Deum immortalem! nihil unquam in vita mihi
Renunciatum est gratius. Sed accipe, hem,
Lectum est, conveniat numerus, quantum debui.
Rap. *Meritò te amo mi Gabele, & habeo gratiam.*
Gab. *Præsertim ut nunc sunt mores, adeò res redîit,*
Si quis quid reddit, magna habenda est gratia.
Raph. *Verum dicis; perfidiarum plena omnia:*
Sed quid gestis? quidve es alacris? vulgus hominum,
Si quando numerandum est pauxillulum, frontem Scaz.
Aversus contrahit ilico, supercilia
Adducit, ambages quærit: quin aufugit
Non rarò creditorem eludens. Cæterùm
Vbi fides sit si roges, nihil pudet:
Si instes; ibi tum impudentissima eorum est oratio, Septen.
Quis tu es? Quid tibi rei mecum est? adeò ut tibi

Amicum

Amicum inimicum beneficio efficias tuo.
Atqui hoc genus hominum non sibi solùm malè
Consulit, at reliquis etiam, qui nihil malè
Vnquàm meruerunt: perfidiâ suâ fidem
Planè abrogat; cùm ex illorum impudentia
Horum quoque ingenium metimur. Te simul
Ac depositi commonefacerem, tuo tibi
Oblato syngrapho, quàm nihil omnino sis
Commotus, tua fuit indicio oratio.
Adeóque admonitus nihil offensus es ut mihi
Nunc multò videaris quàm dudum hilarior.
Octo. Gab. *Ità decet ô bone. Cùm deponeretur, mihi persuaseram*
Eâ conditione esse creditum, ut statim
Scaz. *Vbi ipse reposceret, restituendum. Et quanquam*
Non admodum lauta mihi domi res est, tamen
Vnum hoc curavi adhuc, esset mihi ut fides.
Rap: Felix, *qui eo es animo. At insuper aliud est*
Quod multò mihi præcepit accuratiùs.
Gab. *Quidnam obsecro?* Raph: *Vt ad suas illùc te nuptias*
Adducerem. Gab: *Luberet, nisi iter longius*
Esset: & ætate infirmum hoc est corpusculum.
Raph: *Nil opus est viribus, vehêris commodè:*
Cum fabulis itineris edulcabimus
Sept. *Molestiam.* Gab: *Suadere noli.* Raph. *Quid ni suadeam?*
Octo. *Imò haud omittam, ni exorem.* Gab: *Age, fiat.* Raph: *Pol te dignum facis.*
Sept. Gab: *Tantisper opperire intus, dum me paro.* Raph: *Propera.*

ACT. V. SCEN. I.

Raguel.

Senarii & septenarii & octonarii Iambici.

Quidnam in rebus mortalium tam succedit feliciter,
Quod non suam habeat admistam ægritudinem?
Ità profectò naturâ comparatum est, ut dolor
Voluptatem perpetuò consequatur. Plus mihi
Præter spem, omnémque præter opinionem objectum est gaudii,
Quàm

Quàm nunquam fuissem ausus sperare. At nunc vide, obsecro,
Quantum mea hæc felicitas mihi solicitudinis adferat.
Cùm filiam meam nepoti nuptum do, jubeo fidem
Mihi det, se intra dies quatuordecim domum ad
Parentes non reversurum: sperans diutino
Convictu ac familiaritate illum ità devinctum fore,
Ut aut nunquam de patria repetenda cogitaret, aut
Saltem se propediem reversurum promitteret.
Nunc neutrum impetro miser. Venit hodie ad me, Mi pater,
Inquit, decimus quartus jam agitur dies, qui me à fide tibi
Data liberat: animus est jampridem domi
Apud parentes, quos mea non mediocriter
Sat scio solicitat cunctatio. Quare precor
Ut mihi jam illùc pace tuâ unà cum conjuge
Reverti liceat. Nam nisi ad diem dictum
Præstò adfuerimus, aut nos in itinere dolis
Grassatorum circumventos, trucidatósque vel
In morbum illapsos, aut aliud adversi quippiam
Incurrisse suspicabuntur. Ad hæc, quid me censen' ullum
Potuisse verbum proloqui? penitus obmutui
Primùm: dein' mihi redditus, Nihil, inquam, nate mi
Æquè malim, quàm te hic apud me quoad vixero cum filia
Ætatem agere: sed jamdudum te hic invitum hærere video:
Quare tuis si pergam affectibus adversari, nihil agam.
Hoc tantùm unum abs te ut obtineam permitte;
Ut post annum tuos apud parentes exactum, huc iterum
Commigretis: sat habeo, si istud impetro
Cum gratia. Nihil respondes? agè, non omittam neq;
Desistam, priusquam hoc te exoraverim. Hic cùm illius
Orata reminiscor, nequeo quin lacrymem miser.
Mi pater, inquit singultiens, qua fronte ego parentes meos,
Quorum senectuti unicum sum præsidium, audeam
Deserere? tum pol vel quovis carnifice me
Immaniorem deputem. Quæ illis vita sine me
Non est futura amarissima? Equidem mori

Malim, quàm eos per me ad tantam calamitatem adigi.
Quid multis? his lacrymis ad misericordiam
Reductus, facio illi ægrè demigrandi copiam:
Omnemque rem familiarem, capras, boves,
Asinos, oves, servos, ancillas, reliquámque supellectilem,
Substantiámque tam auream, quàm argenteam,
Ex æquo cum ipso divido, lacrymans identidem.
Tandem cùm perpeti non possem ampliùs, huc effugi foras.
Nunc ille abitum parat. At, at, quid hoc? perii miser:
Omnes ex nostris ædibus simul exeunt.
Totus tremo, horreóque, postquam horum mihi in
Mentem venit discessus: ô dolor gravis!

ACT. V. SCEN. II.

Tobæus, Raphael, Raguel, Sara.

Trochaici catalectici, senarii, & septenarii, admissis paucis octonariis.

S*Vperis meritò maximas ago gratias,*
Cùm evenêre hæc nobis frater prosperé. At
Quid remoratur conjugem? Raph. *Ægrè avellitur*
Acatal. *Maternis complexibus, jam jam sequetur,*
Atque eccam. Tob. *Et socer nescio quò clanculum*
Se subducebat modó. Raph. *Humani istud ingenî*
Iamb. *Est argumentum. Amor parentum in liberos*
Quantum valeat, equidem haud ignoras Tobia.
Non animadvertis gnatæ abitu nunc miserè solicitarier?
Atque eâ hinc clàm discessisse gratiâ,
Nè quod animo ægrè est conspiciat? Rag. *Occidi miser:*
Quæ posthac futura est vita, cùm in mentem venit
Solitudo? sed aliò deflectunt viam:
Quid si revocem? Heus, heus, resistite. Raph: *Tobia,*
Socer est qui revocat. Tob: *Profectò is est ipsus.* Rag. *Quid est,*
Mi fili, quòd ità properas? jam jam rediissem, paululum
Si cessâsses. Tob. *Mirabar quonam abieras pater.*

Rag.

Rag: *Non procul. Sed quid tibi placet filiæ*
Dos? Tob: *Regalis mihi visa est opulentia:*
Quanquam dotata est satis, quæ morata est bene.
Rag. *Oh, patris simillimus es. Hem filia,*
Fac te tali dignam præbeas viro:
Illique per omnia morem gerito. Sara. *Dabo*
Operam mi pater. Rag: *Tum socerum, & socrum, qui tibi*
Jam in parentum succedunt locum, haud minus
Quàm me, matrémque tuam revertere. In domesticis
Administrandis negotiis, quæ propria
Est matronæ functio, vide sedulam
Naves operam: ut quemadmodum foris maritus, Acatal.
Ità tu rem domi augeas industriâ
Sic fœcundum Deus vestrum faciet connubium: Iamb. Sep.
Liberósque suppeditabit tales, qui tuis
Conjugísque digni videantur majoribus.
Sar: *Memorem dices te monuisse, mi pater.*
Rag. *Cæterùm tibi, Tobia mi, hanc in manum*
Do, & tuæ mando fidei: tu illi pater,
Posthac, tu maritus, tu patronus, tu——Tob: *Ah pater,*
Ne lacryma: magnificentiùs habebitur, quàm si domi
Sit tuæ. Sed est præterea quippiam
Quod nos vis, pater? Rag: *Nihil, nisi ut bene*
Et prosperè omnes valeatis. Sar: *Vale*
Mi pater. Rag: *Vale inquam gnata, postremùm vale.*
Discrucior animo: hoccine tam subitò mihi
In tristitiam commutatum gaudium?
O mutabilem ac volucrem rerum omnium
Conditionem! Sed quid inanibus me macero
Questibus? Vah! ejiciunda hæc hercule est
Pectoris mollities: nimis indulgeo mihi.
Generum nactus sum ex animi sententia:
Filia talem repperit virum, qualem ipsa nè
Sperare unquam auderet. Asmodæus procul
Ædibus nostris ejectus, cruciatur bolum hunc sibi
Ereptum esse è faucibus. Postremò, omnis res in vado est;
Quapropter videndum, nè animi sit parùm

Grati nunc id incusare, quod votis frequenter ut
Eveniret, optavi ardentissimis,
Iamb. *Multa ex quo fuerint commoda, ejus æquum est ferre incommoda.*

ACT. V. SCEN. III.

Tobias, Raphael.

Septenarii partim recti, partim σκάζοντες.

RE ipsâ comperio, mi frater, nullam rem tam arduam
Ac difficilem esse, quin levis facilisque fiat, si
Adsit alacritas. Vel reditus hic, quàm mihi non est
Laboriosus, prout nuper erat discessius. Jam Acr.m,
Uti vides, devenimus; & adeò de via non sum
Defatigatus, ut vel Niniven citra moram rectà
Hodie contendere luberet, ni conjuge, & grege
Servorum & ancillarum jumenta nostra agentium,
Essemus impediti, quæ relinqui haud expedit.
Raph. *Est istud quidem ut dicis Tobia; verum mihi*
Si hac in re, quemadmodum in aliis hactenus, auscultaveris,
Non hîc pernoctabimus: at quod superest viæ,
Incunctanter perficiendum arbitror. Non te latet
Diem, quo nos domi futuros pollicebamur,
Iampridem nuptiarum præteriisse morâ; patrem
Matrémque dolore simul atque metu contabescere;
Quemque diem illis annum videri. Tobi. *Nil quidem malim*
Senar. *Azaria: sed quid conjux, reliquæque famulæ,*
Quas jam fessas longinqua reddidit profectio?
His longiùs hoc die si sit eundum, periculum est,
Nè in media anhelæ deficiant via. Rap: *Scio; sed eas*
Committemus, apud quem modò prandebamus, hospiti.
Tob. *Satin' tutò?* Rap. *Quid ni? probè ego hominem novi: vir est*
Fidei satis spectatæ. Tob. *Sed non noverunt viam:*
Si solæ consequantur pòst, necubi aberrent vereor.
Rap. *Eidem ut deducat dabimus negotium: insuper*

Niniven

Niniven simulac pervenerimus, aliquot famulos, viæ
Pulchrè gnaros, eis obviàm mittemus. Iob. *Quid? tibi*
Si ex usu istud fore videtur, age; lubens obtempero.

ACT. V. SCEN. V.

Tobæus, Anna.

Trimetri, Iambici.

QVotidie magis augetur mihi de filio
Solicitudo: & quo abest diutius, hoc cum
Desidero impotentiùs. Me nullus est,
Opinor, calamitosior, neque cui magis
Bonæ felicitates adversæ sient.
Eheu! quot jam annos natali ejectus solo,
Hîc servitutem pertuli gravissimam!
Quot incommoda perpessus! denique, quo nihil
Tum accidere mihi posse arbitrabar tristius,
Visu spolior miser. Tamen has utcunque mens
Tulit hactenus ægritudines. Nunc ut nihil
Molestiarum desit, major insuper
De filii salute mihi objicitur metus.
Ad hæc accedit uxor rixosa, haud leve
Profectò malum: cujus querimoniis mihi
Jampridem aures calent. At at, ostium crepat:
Mirum ni illa est: tacebo, ut quis sit audiam.
An. *Si res mihi secundæ essent de filio,*
Iampridem venissent. Tob. *Est ipsa.* An: *Ah! quos metus,*
Et quas anxietates meum mihi confecit silicernium!
Tobi *Ecce, antiquum obtinet.* An. *Qui modò foras sibi* Octo.
Dum verba parata sentit, nescio quò prorepserit.
Sed opportunè hîc illum stantem reperio: adoriar, Sept.
Ut in eum, quod animo ægrè est, evomam. Bone
Vir, salve: ecquid remoratur filium? viden'
Tuo consilio jam me miserè solicitarier? Sept.
Infortunatior pol me mulier nec est,
Nec fuit unquam, tali viro quæ nupserim.
Tob. *Ah! pergin' linguæ uti petulantiâ? quasi*

 Isthic

Istbîc minùs mea res agatur quàm tua.
Si quid nobis adversi fortè evenerit,
Mihi major sustinenda est portio: atque ob id
Nequaquam ea res mihi neglectui fuit.
An: Nisi fuisses incogitans, pecuniam
Hanc perdere malvisses quàm periculis
Tot tantisque objectare filium: neque
Ignoto commisisses adolescentulum.
Tobæ. Mulierc iniquâ nihil est quicquam injustius,
Quæ, nisi quod ipsa facit, nihil rectum putat.
Opinione meliùs cedet res, arbitror.
Scaz. Non cogitas quàm longe hinc absit, & nôsti
Mores hominum, ad numerandum quisque est tardior.
An: Tandem huc tua se recipit oratio? virum
Nónne aiebas Gabelem esse fidei optimæ,
Sept. Quicum vel in tenebris micare sit tutissimum?
Si incolumis esset, jam hîc adesset, sat scio:
Quando jampridem dictus præteriit dies.
Tobæ. Non cessabis dijudicare istud priùs,
Quàm quid veri siet certò resciveris?
An: Ah! nescio quid mihi animus præsagit mali.
Tobæ. Noli te macerare, obsecro: quin pectore
Quieto sis potiús. Quid lucri sit, tibi
Scaz. Si solicitudinem adferas, cùm idem sit vel
Nolenti perferendum tamen? An: Eheu! mihi hîc
Sola videor, ille quia hinc abest diutiùs:
Et ejus mihi curæ est salus. Tob. Adeon' putas
Me omnem penitus exuisse humanitatem, ut hoc
Dimet. Non mihi itidem, ut tibi, doleat?
Sed quid profuerit, si me pergam affligere?
Quid aliud quàm malum conduplicem mihi?
Multùm juverit animus in re mala bonus.
An: At vereor, si modò vivit, nè miseram alicubi
Scaz. Vitam in sordibus ærumnísque exigat. Tob. Pergin'
Eandem nobis toties cantiunculam
Occinere? interiit, periit, quid sit nescio:
Quin ipsum salvum tibi jam spero propediem

Hic adfuturum. An: *Spe niti miserrimum est.*
At utinam ità Deus faxit. Tob. *Faciet, fac modò*
Divinæ nè diffidas munificentiæ.
An: *Mi vir, nescio quos procul huc adventare conspicor:* Septen.
Duo sunt; alter filio, alter haud multùm Scaz.
Dissimilis ei, cui est commissus, adolescentulo. Sept.
Tob. *Faxit Deus ut sit filius.* An: *Ità spero quidem.*

ACT. V. SCEN. V.

Tobias, Raphael, Anna, Tobæus.

Trochaici septenarii & octonarii catalectici.

QUàm nos exoptatos arbitrare parentibus
Venturos Azaria! R. *Lachrymabunt præ gaudio,*
Tobia, ubi salvos rediisse nos conspexerint.
At vide ne nostrarum admonitionum nunc immemor
Sis: tenes quid dicam? de felle loquor, quo patri
Amissum restituas visum. Tobi. *Hem, teneo. Quid, putas*
Successurum, si experiar? dic sodes. Raph: *Non minus*
Juverit hîc fel, quàm cor in abigendo Cacodæmone: Iamb.
Tantùm divino confisus numini, Deum Sept. 2.
Ora, ut nostros conatus suâ secundet gratiâ.
An: *Quò propiùs accedunt, & quò oculos intendo acriùs,*
Hoc illis mihi videntur similiores. Tobi. *Quid ais? ah!*
Nunc demum crucior nil mihi prospicere oculos. Senar.
Raph. *Tobia, patrem & matrem pro foribus stantes conspicor.*
Tobi. *Sunt? hem, certè sunt: quâ gratiâ hîc consistant nescio.*
Raph. *Nostrum opperiuntur adventum.* An: *Certè ipsus est:*
Mi vir, Tobæ. *Hem, quid ais?* An: *Cum eodem quicum hinc est profectus* Acatal.
Comite, Procurram obviàm, atque in amplexum illi proruam.
Tobæ. *Rape me sodes tecum: quid me solum deseris?*
An: *O mi gnate, ô gnate mi, salvum te gaudeo*
Advenisse. Tobi: *Credo mater.* An. *Salva sum qua te valentem* Acatal.

 Atque

Atque incolumem rediisse intuear. Tobi: *Sed quid pater?*
Valuitne usque? An: *Eccum tibi pro foribus.* Tobi. *Interii miser;*
In terram, dum te consequitur, procul ab ædibus
Pronus illabitur. Ah! quàm vereor ne læserit
sese! properemus, ut tollamus. Mi pater,
Quidnam hoc est mali? siccine te hic esse humi
Sen. Ca. *Prolapsum? doletne quippiam?* Tobæ. *Nihil*
Iam. Oct. *Omnino, mi fili; & si quid doleret, nunc vel immori*
Mihi tuis dulcissimum foret complexibus.
Tobi: *Frustra me salvum reversum arbitrarer, nisi &*
Te, pater mi, incolumem ac salvum offenderem. Tobæ. *Deum*
Iam. Sc. *Immortalem! præ gaudio quid agam, vel quid loquar*
Trim. *Planè nescio. Nulla mihi res posthac potest*
Tanta intervenire, ut ægritudinem adferat.
An. *Mi fili, Deus novit quàm miseram exegerim*
Te absente hic vitam. Tobæ. *Hem Tobia, redistin' solus? hospitem*
Nónne reducis tecum Azariam? Tobi. *Quidni, pater?*
Tobæ: *Vbi is est?* Raph: *Præstò sum Tobæe.* Tobæ: *Cedò manum,*
Sen. Ca. *Mi frater, quò te amplectar, & exosculer. Tibi*
Benefaxim lubens, qui incolumem mihi restituis filium.
Sed quid? quâ vos gratiâ isthùc miseram,
Accepistis argentum à Gabele? Tobi. *Ad assem, mi pater,*
Conspecto chirographo numeravit protinus.
Tobæ. *Benè mehercule factum: gaudeo.* Raph: *Imò si scias*
Quid boni adferamus prætereà; tum istud magis
Dixeris Tobæe. Tobæ. *Quidnam amabò?* Raph. *Idque Triumphaveris*
Seriò. Tobæ. *Quin dic, quid est?* Rap. *Adducimus tibi nurum.* Tobœ. *Hem*
Tobia, uxorem injussu meo? Tobi. *Gaudebis, sat scio,*
Pater, ubi cognoveris cujus sit filia.
Iam. Se. Tobæ. *Cujus?* Tobi. *Raguelis cognati nostri.* Tobæ. *Hem, bene,*
Ita me Deus amet, factum. Audin' uxor hic quid dicat? An. *Oh!*
Quid

Quid ni audiam? at ubi illa est? Tobi. *Acri eam reliquimus,* Iam. Se.
Cum grege ancillarum & servorum, boves, oves,
Asinos, & camelos huc ad nos trahentium.
Quam simul si adduxissem, multò huc venissem serius:
Et sciebam quantopere vos nostra affligeret mora.
Tobæ. *Vnde tanta pecudum, & mancipiorum copia?*
Tobi. *Cuncta hæc Raguel gnatæ dedit doti.* An: *Oh! lacrymæ mihi*
Erumpunt præ gaudio: Raph. *Tum tantam auri, argentique vim,*
Vt regalem vos videre credatis opulentiam.
Tobæ. *O ingentem numinis divini munificentiam!*
I nunc uxor, ac Deum nos destituisse clamita.
An. *Mi vir, peccatum à me maximum est: sed non oportuit*
A vobis relictam. Tobæ. *Quid si nos nostrum Syrum*
Illis obviàm mittamus? An. *Certè si ille occurrerit,*
Multò propiùs ibunt, & minor futura erratio est.
Nam viæ peritissimus est. Tobi: *Mater, consulis probè.*
An. *Intrò igitur concedam, ut hoc illi dem negotii,*
Nisi quid dissentis mi vir. Tobæ. *Iube properet quantum potest.*

ACT. V. SCEN. VI.

Tobæus, Tobias, Raphael.

Versus ejusdem generis.

N*Vnc experior illos nequaquam frustrari, Azaria,*
Qui in Deo omnem spem, fiduciámque collocant.
Hoc si & tibi mi Tobia, persuaseris, Senar.
Ad eundem modum cuncta tibi succedent bene.
Tobi. *Adnitemur pro virili, mi pater.* Raph. *Nunc, Tobia,*
Fel quod dixi profer, eóque patris leniter
Illinito oculos. Tobæ. *Quam rem tu nunc occipis*
Fili? Tobi. *Sine pater, profuturum confido.* Tobæ. *Vide*
Sodes nè malum pro remedio nobis exaspres. Ia n. Se.
Tobi. *Nihil est quod metuas pater.* Rap. *Vin' quod libenter audias*

Nunciem

Nunciem tibi, Tobæe? hodie pristinum tuis
Oculis visum restituet Deus. Tobæ: *Mi hospes, utinam ratum*
Sit quod prædicas! Tobi. *Cave ejus pollicitationibus*
Senar. *Diffidas: nihil enim unquam consilio illius*
A me est susceptum, quod non successerit feliciter.
Dicas divino æstro percitum: adeò nihil ipsum fugit:
Huic uni hoc nostrum acceptum referri convenit bonum;
Utpote cujus suasu, atque impulsu sunt transacta omnia.
Tobæ. *Scio fili, atque ob id magis solicitus sum, quo munere*
Hanc tantam erga nos compensem beneficentiam.
R. *Si vobis quid feci, aut facio, mi senex, quod profuit,*
Istud haud mihi sed divinæ debetur gratiæ:
Ac proinde nihil à te pretii repeto. Tobæ: *Ah! nimium me putas*
Ingratum. Certum est, nunc tibi contra referre gratiam,
Ut penes me esse positum pietatis præmium scias.
Quodcunque à me donum optâris, optatum feres.
Rap: *Nil moror munera: abundè mihi magnum præmium*
Arbitror relatum, quando id quod feci gratum esse vobis
Perspicio. Tobæ. *Tace sodes: non committam ingratitudinis*
Ut crimen, quo vix scio an aliud detestandum magis
Reperiatur flagitium, incurrisse videar: atque eo
Genere prognati sumus, ut nos dedeceat admittere
Quicquam, quod hominum vulgus meritò irrideat: at nescio
Quid mihi solito acriùs pungant, ac pruriant
Oculi; vix manum abstineo. Raph. *Frica quantum potes:*
Mox squammæ, quæ nunc impediunt visum, decident.
Tobæ. *Oh! vide amabò, nè me frustra in Lætitiam conjeceris.*
Rap: *Itáne parvam mihi apud te esse fidem? ah! absit dubitatio.*
Iamb. Octo. Tobæ. *Nil dubito quicquam: tu modò quod facto est opus, impera.*
Senar. 2. Rap. *Nihil ad hanc rem necesse est amplius: vide*
Solùm, nè quod Deus indulget, tibi tua
Intercipiat diffidentia. Sed intrò statim
Hinc concedamus; volo universam familiam tuam

Admirandum

Admirandum illud spectare prodigium. Tobæ: *Agedum, si lubet,*
Duc me. Ecquis me fortunatior futurus est,
Si quidem te, ô cœlum, iterum mihi detur contemplarier?

PERORATIO.

Iambici Trimetri.

NOn est quòd hîc moremini diutiùs,
Hos mostros qui spectâstis ludos scenicos.
Intus, si quid restat, peragetur clanculum:
Ibi visus pio restituetur seni,
Divinúmque exhibebitur spectaculum,
Ludis non exprimendum scenicis. Sed quid
Mihi, spectatores, occipitium obvertitis?
Resistite paulisper. Priusquam vos domum
Hinc recipiatis, audite, precor, paucula.
Quæcunque sacris continentur literis,
Ad nostram sunt salutem prodita. Hic senex
Tobæus, invictæ exemplar patientiæ,
Tot undique circumseptus calamitatibus,
Nec animum despondens tamen, Quem non, licèt
Gravissimis intricatum infortuniis,
Eò suâ reducat tolerantiâ,
Vt temporarii jacturâ commodi aut
Nihilquicquam moveatur, aut certè minùs
Se pergat affligere? ratus quod à Deo
Immittitur, quamvis molestum ac asperum
Appareat, nihilo minùs tamen sibi
Saluti fore: quin hunc suum luctum brevi
In gaudium commutatum iri; cum nihil
Adeò in rebus terrenis firmum, stabiléque
Esse intueatur, quod non æstuario
Quodam cursu modò huc, modò illuc fluctuet.
Eant nunc mortales insipientissimi, ac,
Deo diffisi, ob res tam momentaneas
Cælum mari commisceant: his perditis,

Sese interiisse clamitent. cùm tot Deus
In hunc præter spem olim contulerit commoda:
Nec erit hodie ipsius manus contractior,
Si nos hac dignos præbeamus gratiâ.
Sed quidnam Tobiæ monet connubium?
Et interempti septem Saræ conjuges?
Adeste huc adolescentuli, qui uxoriis
Animum adjunxistis complexibus: audite quod
In rem vestram futurum est maximé. Hi viri
Septem, quos sacra casos narrant Biblia,
Raram stupentes sponsæ pulchritudinem,
Brutorum animantium ritu, libidinis,
Non procreandæ prolis studio, amplexui
Formosæ inhiabant conjugis, salacium
Canum in morem: atque ob id, vix dum ingressi torum,
Pereunt, & in atrum protruduntur Tartarum.
At Tobias pudicitiæ memor, ac Deo
Suam precibus vitam commendans, sic dolos
Impuri evadit spiritûs, & fructibus
Exoptati tutus potitur connubii.
Atq; hæc ob id nunc repetimus verbosiùs,
Ut & illorum interitus, exitiúmque miserabile,
Septen. *Et hujus felicissimi rebus in omnibus*
Successus, à lascivia vos avocent:
Nè iisdem Asmodai irretiti cassibus,
Supremi vindictam incurratis numinis:
Atque ità tandem simili plectamini modo.
Valete, & si placuit quod actum est, plaudite.

FINIS.

JUDITHA.

Actorum nomina.

HOLOFERNES imperator Assyriorum.	OZIAS, Consul Bethuliensis.
MOABUS, AMMONIDES } duces militum.	IOACHIMUS, summus sacerdos.
ACHIOR, Ammonita.	SADOCUS, MELCHIAS, AZARIAS } cives Bethulienses.
THRASO, LABRAX } milites Assyrii.	IUDITHA, vidua.
BAGOAS, Cubicularius Holofernis.	ABRA, Iudithæ ancilla.

¶ PROLOGUS.

Trimetri Iambici.

Alutem vobis exoptamus plurimum,
Viri colendi, civésque humanissimi,
Quicunque ad ludos hos spectandum scenicos
Alacres frequentésque huc confluxistis. Agite
Non multis verbis, aut oratione vos [dum,
Prolixâ remorabor. Sed quam acturi sumus
Paucis hic coràm narrabo comœdiam;
Et quis sit ille, eam qui nunc dedit novam.
Schonæus nostræ archididascalus scholæ,
Quia suam vobis antè probari industriam
Sæpe animadvertit, aliam rursus fabulam
Profert: neq; profanam tamen; at piam, & sacram,
E sacro Bibliorum sumptam codice.
Quodcunque ei tempus vacuum à scholasticis
Negotiis conceditur, id omne huic studio
Libenter impendit. Neque inutilem suam
Operam, aut laborem studiosæ pubi, neque
Vobis ingratum fore putat, seu literis
Divinis, seu politioribus animum
Dicâstis artibus. Nam quemadmodum suam

Orationem à veterum poetarum stylo,
Phrasique procul abesse confitetur: ità
Hoc quicquid est aut jacturæ, aut dispendii,
Eo pensatum utcunque existimat, nihil
Quod hîc usquam aut obscœnum, aut turpe, aut ludicrum,
Nihil quod sit teneris offecturum auribus:
Verùm pudica, casta, verecunda, ac pia,
Quæ audituri estis, comperietis omnia.
Itaque non desunt homines docti, qui illius
Legunt libenter, & probant comœdias.
Quorum sequi vos nunc mihi videmini
Sententiam: quos attentos, ac benevolos,
Et cum silentio auscultates conspicor.
Nunc ne quis vestrâ abusum esse patientiâ
Me dicat, si suspensos hîc diutius
Vos teneam; eia, aures admovete sedulò
Hujus periocham dum recito actiunculæ.

Comædiæ Periocha.

Holofernes dux Aßyrici exercitûs, potens
Bello, & rebus præclarè gestis efferus,
Gravi obsidione urbem Betuliam premit.
Cives suis diffisi viribus, Dei
Subsidium implorant. Deinde aquæ penuriâ
Laborantes, statuunt sese hosti dedere,
Nisi intra quinque dies ipsis opem ferat
Deus. Quod simulac rescivißet Juditha,
Cum Ozia civitatis principe graviter
Expostulat. Hinc divino afflata numine,
Noctu cum ancilla castra ingreditur hostium:
Scitéque fictis Holofernem fallit dolis.
Quem postea vino immoderatè hausto obrutum
Cùm obtruncâßet, secum auferens caput, ad suos
Revertitur. Hostes, subito perculsi metu,
Fugiunt. Israelitides, victoriâ
Prædâque potiti, summum collaudant Deum.

ACT.

ACTVS I. SCENA. I.

Holofernes, Moabus.

Iambici ſenarii & ſeptenarii.

Est iſtuc per Jovem datum mihi, feliciter
Ac proſperè ut eveniant, quæ facio, omnia:
Nam in quamcunque orbis partem cum meo accedo Scan.
Exercitu, metus continuò maximus,
Atque ingens illic exoritur trepidatio.
Nec ulla eſt uſquam civitas, neque regio
Tam naturâ loci munita, aut viribus
Opibúſque potens, reſiſtere quæ audeat mihi:
Quin omnes, ſimulac adventare me procul
Reſciverint, protinus accurrunt, & ſe, & ſuas
Vrbes, munitiones, ac propugnacula, quibus
Confiſi, quoſlibet alios hoſtes procaciter
Contempſere, atque averſati ſunt hactenus,
Vel ultro dedunt ſupplices: per omnia
Præceptis, mandatiſque parentes meis.
Ex qua quidem re tam feliciter, atque fortiter
Geſta, ſummam profectò apud regem meum
Laudem, præmiáque magnifica; ad hæc gloriam
Memorabilem, atque adeò decus immortale apud
Poſteros me conſecuturum confido.
Quandoquidem una hæc viris principibus eſt via,
Quâ ad honorem nunquam interiturum, æternámque nominis
Memoriam emergant: cùm ignavorum & inertium
Hominum fama, unà cum vita intereat turpiter.
Quod pol dedecus & evitâſſe me hactenus ſcio, &
In poſterum me ſpero vitaturum ſeduló.
Sed inter hæc tam multa, quæ ex animi ſententia
Mihi ſuccedunt, unum illud hercle me malè habet,
Quòd hos Betulienſes, reliquúmque Iſraeliticum
Populum audio etiam nunc imperium aſpernari meum.
Quod equidem modò mihi retulerunt quidem, quibus

Credo

Credo satis. Atque adeò ex eo id verissimum
Esse, facilè pol intelligi atque perspici
Potest, quòd nullos adhuc, aliorum malis
Et cladibus admoniti, legatos ad me miserint,
Neque de dedendis civitatibus suis
Scaz. Inter se aut egerint aut cogitaverint quicquam.
Sed faxo nè id inultum auferant: neque ego contumeliam
In me tam insignem impunitam relinquendam arbitror.
Quin totum hoc recutitorum hominum extirpabo genus.
Mo. Isthuc pol rectè, princeps illustrissime: hem,
Laudo: nihil enim in eos tam crudele unquam statueris,
Quin pejora meriti sint sceleratissimi.
Hol. In utramq;, utì apparet, nunc aurem dormiunt:
At ego jam illos, ut digni sunt, commovebo sacrilegos;
Qui se neque edictis nostris, neque ullis legibus
Teneri existimant: qui nos illudendos sibi
Proponunt audacissimi. Mori nos satius est,
Octo. Quàm non hos indignis modis ulsciscamur mastigias.
Sed opportunè huc ad me accedit Achior.
Ex illo quæram quodnam hoc sit hominum genus:
Troch. Tum quæ eorum sit confidentia, qui maximo suo
Malo adversus stimulum, ut aiunt, calcitrare audeant;
Hic illum, dum propiùs accedit, opperiar foris.

ACT. I. SCEN. II.

Achior, Holofernes, Moabus.

Senarii & septenarii Iambici, admistis paucis octonariis.

Ducis Holofernis vocem audire visus sum mihi.
Atque eccum: accedam, & colloquar. Salveto plurimùm,
Dux invictissime. Hol. Salve Achior: pol commodè
Huc advenisti: nam est, in quo nunc mihi tuâ
Operâ, atque consilio sit opus. Ach. Si in me quid est,
Princeps honoratissime, quo tibi queam
Prodesse; agedum, impera: quodcunque volueris,
Effectum dabo protinus. Hol. Hem, laudo. sed est quod te rogem:

Ach. *Quid obsecro?* Hol. *Dicam. Cùm omnes, quotquot in his sunt regionibus,*
Magno metu, atque horrore nos sibi extimescendos putent;
Et cum ex variis locis, atque urbibus undique
Ad nos cuncti accurrant, ac supplices tendant manus:
Quid causæ sit miror, cur præfractum hoc & pertinax
Appellarum genus, arma adversus nos sibi
Sumenda, ac nostrum imperium contumaciter
Contemnendum, aaque rejiciendum existiment.
Præterea montes, & viarum angustias
Occupare munireque conentur potiùs quàm; Troch.
Quod suo cum exitio nihilominus erit eis
Faciendum postea, sese dedant nobis. Achi. *Dicam hercule*
Quod sentio; & verum dicam, dux ornatissime:
Mentiri enim non est meum. Hol: *Age, loquere:*
Nam audire gestio. Ach. *Populus hic, contemptis diis*
Deabúsque omnibus, quos diversos regionibus
In diversis alii colunt, unum Deum,
Cœli, terræque conditorem, veluti illi sibi
Persuadent, observant, & venerantur religiosissimé.
Cujus præcepto olim obsequentes, cùm fames
Ingens totum terrarum urgeret orbem, ex patria
Procul in Ægyptum se contulerunt. Atque ibi
Per quadringentos annos, aut eo amplius
Miris eorum soboles ac propago amplificata est modis.
Dein cùm iniqua atque intolerabili tyrannide
Regis premerentur, opem & subsidium sui
Dei precibus imploraverunt supplices;
Qui ipsorum misertus, variis & inauditis cladibus, Troch.
Totam Ægypti regionem ità afflixit, ut eos,
Necessitate tandem rex coactus, missos fecerit.
Quos tamen haud multò pòst, mutatâ in diversum sententiâ,
Armatâ cùm insequeretur manu, in mari, quod pervium his
Effecerat Deus, refluentibus aquæ fluctibus,
Unà cum Pharaone totus interiit exercitus.
In quo quidem Ægyptiorum interitu istbuc fuit
Memorabile, quòd nè unus quidem superfuerit;

Scaz. *Qui tantæ cladis nuncius esse posset. Mox*
Montosa ac solitaria ingressi loca, cùm cibi
Catal. *Et potûs inopiâ laborarent, amari*
Fontes divinâ eis sunt edulcati gratiâ.
Panísque quo se exaturaverunt affatim,
Troch. 2. *E cœlo illis nunquam audito depluit modo.*
Porrò, quod magis etiam est mirandum, inermis
Cùm essent, hostes tamen vicerunt quoslibet,
Deo pro ipsis pugnante. Neque unquam rex fuit,
Aut princeps, aut monarcha quispiam, licèt
Opibus & copiis fuerit adjutus maximis,
Qui non adverso Marte, & infeliciter
Planè cum eis bellum gessit, dum se suo
Troch. *Morigeros atque obsequentes præberent Deo.*
Quem si quando sprevissent (quod quidem ab eis factum est sæpius)
A quovis sunt superati, ac debellati protinus.
Quare priusquam illos adoriaris, hæc
Scaz. *Quo pacto se habeant, mi domine, velim omnia inquiras*
Et perscruteris sedulò. Quòd si in Dei
Sui cultu etiam nunc eos persistere intellexeris,
Troch. *Frustra te fatiges, atque actum, quod aiunt,*
Agas: cùm vinci, aut superari nequeant, donec Deum
Istum, de quo dixi, propitium habent sibi.
Hol. *Vah sacrilege, næ ego te pro istis dictis exercebo probè.*
Mo. *Dignus pol est, qui indignis intereat modis.*
Ach. *Commovi: væ misero mihi!* Hol. *Quid tecum mussitas,*
Scelus? Ach. *Nihil hercle, mi domine, nisi quòd consilium liberum*
Oportere esse existimo: neque graviter,
Aut iniquo animo ferendum, si quid fortè sit
Troch. 2. *Dictum, quod placet minùs.* Hol. *Etiam loqui*
Mecum audes, aut quicquam mutire, verbero?
Age dum, jam faxo experiaris, quàm sit potens
Ignavorum istorum Deus, quem tu mendacibus,
Vanísq; nimiùm hîc nobis vexisti præconiis.
Ach. *Me miserum! qui nunc quamobrem accuser nescio,*

Hol.

Hol. *Ah! nescis impudens? jam jam faciam ut scias.*
An tu me, nebulo, dignum putas, quem irrideas,
Et quem tam apertè fallere incipias dolis?
Ehodum, comprehendite illum, & ad Betulienses, viros
Istos fortes, si diis placet, atque strenuos,
Vinctum deducite; ut cum illis intereat, & suo malo
Discat, in universo terrarum orbe præter Troch.
Assyriorum regem, nullum usquam reperiri Deum.
Ach. *Heu me infelicem! Quid feci, aut quid commerui, obsecro?*
Hol: *Abripite eum, inquam: quid statis stipites?* Mo. *Nisi*
Sequitur, pugnos in ventrem ingerite venefico.
Hol: *Scelerate, tu tuo indiciò quasi sorex periisti hodie.*

ACT. I. SCEN. III.

Thraso, Labrax, Achior.

Ejusdem generis versus.

Q*uid restitas? vah! sequere sceleratissime,*
Nisi obtorto collo te malis protrahi.
Lab. *Cessator, perge. Ah! crucior mihi deesse baculum,*
Quo scapulas huic conteram impurissimo. Troch.
Ach: *O indignum facinus! quid peccavi miser?*
Th. *Tace nequam.* A. *Si illum, qui ex animo consulit,*
Affligiendum & perdendum existimat; quid faciet ei,
Qui aut damnum dederit, aut malum? Lab. *Vetus dictum est,* Scaz.
Malum consilium consultori pessimum.
Idque adeò miror, quomodo tam ineptum quid tibi
In mentem potuerit venire, homo stultissime.
Ach. *Ut res est, dixi, atque hercle idquod sentio:*
Et me nihil mentitum cognoscetis postea.
Th: *Nugæ sunt, quas adfers, meræque fabulæ.*
Lab. *Mihi pol quidem non fit verisimile, neque commentum placet.*
Sed agedum, properemus. Rursúsne restitas,
Ignave? pugnum, nisi sequeris, in os impingam tibi.
Ach. *Næ ego sum infelix, qui pro consilio bono*
Tam malam ineo gratiam! Th. *Quid gannis, impudens?*

Pretium fers ob stultitiam te dignissimum.

Ach. *Isthuc quidem malim, quàm ob peccatum; nam, quod sciam,*

Mali pol commerui nihil. Lab: *Tun' te nihil*

Commeritum dicere etiamnum audes, furcifer?

Qui hos Israelitas homines ignavissimos,

Scaz. *Nullis aut copiis, aut viribus vinci,*

Aut superari posse asseris? Dignus pol qui in crucem hinc

Absque ulla abripiaris mora. Thr. *Vah! non vides*

Quantâ & regem Assyriorum invictissimum,

Et Holofernem fortissimum nostrum ducem

Afficias contumeliâ, cùm contra imbelle hoc hominum genus

Troc. Se. 2 Catal. *Nequicquam nos pugnaturos prædicas: quibus*

Iam totus terrarum orbis victas præbet manus,

Et quorum vim nullæ usquam nationes sufferunt?

Lab. *Sapienter pol quidem à nostro duce factum existimo,*

Atque adeò ex re tua: qui ab his, quorum potentiæ

Opibúsque diffidis, te distrahendum censuit;

Et ad eos ablegandum, qui insuperabili

Virtute præditi, se adversus nos, & te suum

Patronum, defendent atque tuebuntur optimé.

Sed nescio quos huc procul adventare conspicor,

Fundis armísque instructos. Ex Betulia

Vrbe huc illos speculatum exivisse arbitror.

Nos ad latus hujus montis, si videbitur,

Secedamus, parùmque isthàc à recta flectamus via:

Troc. se. 2. Catal. *Nè pauci temerè in multorum incurramus manus.*

Thr: *Placet, agè, propera, atque os vide ut comprimas, scelus.*

Tro. Sen. Catal. *Vah! quid cunctare? move te, inquam, carnifex.*

Ach. *Moveo hercule sedulò.* Thr. *Video, sed promoves nihil.*

Ehem Labrax, neque hic morandum nobis diutiùs,

Neque propiùs ad urbem accedendum existimo.

Quare arbori isti, quam haud procul hinc abesse conspicis,

Scaz. *Manibus atque pedibus alligatum eum relinquamus,*

Nobisq; consulamus in tempore. Lab: *Agedum, placet: in pedes*

Nos nunc conjiciamus, quantum possumus. Th. *Age,*
Præcurre: consequor.——————

ACT. I. SCEN. III.

Achior, Sadocus, Melchias.

Ejusdem rationis versu.

————*Eheu miseriam! itáne me hic*
Relinqui solum, aut à feris Dimet.
Dilacerandum, aut inediâ periturum propediem?
O barbaram crudelitatem! ô pectora
Quavis immaniora tigride! Sad: *Eho Melchia,*
Satis pol, satis inquam procul jam progressi sumus:
Nam vereor, si pergamus ire longiùs,
Nè ab hostibus circumventi pereamus infeliciter.
Mel: *Nihil adhuc nobis periculi est.* Ach: *Sed propiùs huc*
Ad me in valle isthac accedentes video, nescio
Quos; vocem hercle intendam, & eorum, quicunque sunt,
Implorabo opem. Si pereundum est, manibus Troch.
Hominum, quàm laniatu ferarum me malim mori.
O populares, accurrite, mihique
Auxilium ferte misero accurrite obsecro,
Atque infelicis vos misereseat mei. Troch.
Mel: *Quem hîc audio vociferantem, & calamitatem deflentem suam?*
Deus bone! quid isthuc monstri est? hominem arbori hîc
Ego alligatum esse video. Sad. *Eho Melchia,*
Video ego quoque. O prodigium! hinc quantum possumus
Fugiamus, & ad urbem rectâ recurramus viá.
Mel. *Mane paulisper Sadoce.* Ach. *Accedite propiùs,*
Viri humanissimi, & innocenti subvenite mihi.
Sad: *Insidias herculè ego hîc nobis positas esse video Melchia;*
Quare fugiamus, inquam, dum fugiendi datur
Copia. Mel. *Quin accedamus potiùs: nihil periculi est*
Cùm neminem hîc videamus uspiam. Sad. *Nequeo satis*
Mirari, neque conjicere quid rei siet:
Nisi quicquid est, ad illum ego istùc accedere non audeo:

Nam insidias metuo nimis. Ach: *Adeste sodes*
Viri, omnémque ex animo abjicite formidinem:
Nihil enim hîc vobis eveniet mali. Mel. *Quæso*
Quid tu hominis es, aut quis te alligavit ad arborem
Hanc? & quodnam ob facinus? Ach. *Nullo herculè merito id*
Mihi contigit meo. Sed cujates estis, viri,
Troch. *Aut quibus venistis è regionibus?*
Mel. *Ex urbe hac proxima speculatum egressi sumus.*
Ach. *Betuliâ?* Sad: *Scilicet.* Ach: *O factum bene! nullos ego*
Pol nunc mihi malim dari. Sad: *Quid ita? cedo.*
Ach. *Dicam: sed hoc utì sciatis priùs volo;*
Me vestrâ causâ indignis hisce esse acceptum modis.
M. *Quid ais? propter nos hæc tibi contigisse prædicas?*
Ach: *Ità est profectò ut dico: solvite me, obsecro;*
Rem omnem, utì sese habeat, vobis commemorabo ordine.
Mel. *Hem, solvamus eum, ac disrumpamus vincula.*
Ach: *Gratiam habeo vobis, & quoad vivam habiturus sum maximam:*
Et majorem etiam precor utì vobis referat Deus.
Sad: *Probum esse te tua indicio est oratio,*
Quæ cujusque ut vita est declarat maximè.
Sed nunc eloquere sodes, quod promittebas modò,
Tro.Sen. *Cùm nostrâ causâ hæc te passum diceres.*
Catal. Ach: *Faciam, atq; lubens quidem: sed nimis ego hercule*
Vobis metuo malè. Sad: *Quid ità?* Ach. *Nescitis quo in malo,*
Et in quanto periculo sitis miseri. Me: *Mitte, obsecro*
Ambages, rémque omnem uno verbo nobis expedi.
Ach. *Longum foret, si hîc vobis commemorem omnia.*
In urbem vestram me deducite potiùs:
Ibi convocatis civitatis proceribus,
Rem omnem vobis narrabo ordine. Sad. *Mones probè:*
Atque ideo tibi libenter hîc obtemperaverimus. Ac: *Bene*
Pol facitis. Agedum, properemus: res non patitur moram.

ACT.

ACT. II. SCEN. I.

Ozias, Achior, Ioachimus.

Trochaici ſenarii & ſeptenarii catalectici.

Oz: PRô Deum immortalem! facinus indignum! Achior,
Quid narras? actum eſt, ſiquidem tu hæc vera prædicas.
Ach: Eſt ut dixi, Ozia: putes hominem furore percitum. Iam. Oct.
Oz: Heu me miſerum! Itáne obſtinatè operam dat, ut
Nos affligat innocentes? Ach: Quin ego jam brevì
Hîc eum futurum cum omni exercitu eſſe exiſtimo.
Ioa: O efferam hominis immaniſſimi dementiam! Iam. Sep.
Ah! nullóne nos pacto tyrannidem,
Ac crudelitatem illius evitare Acatal.
Poterimus? Ach. Ioachime, quid cum illis agas
Qui neque jus, neque bonum, neque quid æquum ſit ſciunt:
Nec quicquam faciunt, niſi quod lubet? Ozi: Eheu miſeriam! ut nihil
Eſt diuturnum, aut ſtabile in rebus mortalium!
Iam aliquot hîc annos in pace, ac ſine periculo
Viximus: at ecce rurſus de improviſo exoritur hic Iam. Sep.
Holofernes, homo importunus ſol, atque impius,
Qui hoc unum ſtudet, húcque omnibus incumbit viribus, Tro. Oct.
Quò hanc nobis tranquillitatem extorqueat infelicibus:
Nóſque feritate diſcruciet & excarnificet ſuâ.
Cùm tamen à nobis ei nulla unquam orta ſit
Injuria, ſedulóque caverimus hactenus,
Ne illum aut dicto, aut facto offenderemus. Ioa: Ah!
Quis pectore tam duro, atque adamantino eſt,
Cui non lacrymas iſthæc excutiet calamitas?
Verùm quid agemus nunc, aut quid conſilii capiemus Acatal.
Ozia? Ozi: Neſcio herculè, niſi hoc unum, quod ſors feret,
Ut forti atque magno animo feramus: & in Deo
Omnis ſpes ſit nobis. Ioa: Hem! piè atque fortiter;
Laudo: nam ſi ille opitulari dignetur, facillimè
Hominis impotentis & furioſi declinabimus
Atque avertemus injurias. Nihil enim agit,

Ac frustra se defatigat, cum Deo
Acatal. *Quisquis pugnare parat.* *Idque adeò re ipsa frequenter*
Sen.Cat. *Experti sumus.* Ozi. *Scio istbæc esse ità ut*
Dicis, Ioachime *: & tamen quando in mentem mibi*
Nostra veniunt delicta, haud mediocriter vereor miser,
Nè ille nos deserat, & ab boste immani atque effero
Superari sinat. Ioach. *Peccavimus berculè*
Frater, fateor, ac pœnam commeruimus gravissimam.
Iamb. *Sed resipiscamus, & quod perpetravimus*
Crimen, agnoscamus, atque confiteamur supplices:
Nullum est delictum, cui non benignè ignoverit Deus,
Siquidem ex animo ejus pænitere nos conspexerit.
Ozi. *Verè tu pol istbuc dicis, atque ut te decet.*
Quapropter nibil jam nobis restare arbitror,
Nisi ut ad Divinam confugiamus clementiam,
Iamb. *Anteactæ vitæ deplorantes crimina:*
Hoc unicum in bis nostris calamitatibus
Confugium, boc tutum salutis nostræ asylum existimo.
Cæterùm tibi, Acbior, pro indicio gratias
Agimus maximas, animóque insfracto uti
Sis, oramus. Insaniat Holofernes, suísque
Contumacibus verbis atque nimis impiis
Cælum territet: nibil efficiet; modò quod fore
Confido, Deum propitium babeamus nobis. Ach. *Hoc quidem*
Herculè baud dubium unquam fuit mibi. Atque adeò quia id
Futurum prædicabam, ille indignatus, buc
Me ad vos protrabi jussit: idem & vobis, & mibi
Iamb. *Exitium minitans. Quæ quidem omnia, ut meminisse vos*
Arbitror, intus narravi ordine. Io. *Meminimus probè.*
Sed nunc intrò, si videbitur, concedamus, &
Acatal. *Cives ex tota urbe in templum convocatos,*
Iamb. *Ad resipiscentiam, delictorumque pænitudinem*
Exbortemur sedulò. Oz. *Nibil est quod æque fecerim*
Iamb. *Lubens. Agedum, præcede, sequimur è vestigio.*

ACT.

ACT. II. SCEN. II.

Holofernes, Moabus, Ammenides.

Ejusdem generis versus.

ITàne? nondum quisquam ex ignavissimo
Isthoc recutitorum grege pacem petitum, Acatal.
Aut supplicatum nobis advenit? Mo. Nullus Ia. Scaz.
Omnino, princeps honoratissime.
Hol: Quæ est, si non hæc appellanda contumelia est?
Sed inultum saxo id nunquam auferant. Spero me habere, Acatal.
Quo hos meo excruciem modo. Am: Frequenter dixi, idémq;
Nunc dico denuo, dux ornatissime,
Nisi audacissimis horum seditiosorum hominum Iamb. 3.
Molitionibus omnibus obstiteris modis,
Profectò in magnum aliquod malum temeraria
Tandem hæc erumpet confidentia. Mo. Bene hercu'è
Ab Ammonide dictum est, prudenterque admodum: Iamb.
Nam deteriores omnes sumus licentiâ.
Quod nisi protinus eos adoriamur, illudent, ubi
Nos aut cessare, aut languere senserint.
Quare dum licet, & dum consulendi tempus est,
Præfractam horum cohibeamus pertinaciam:
Vlciscamur impurissimos: malè
Perdamus totum hoc apellarum genus. Hol. Hem, placet.
Non desinam, neque conquiescam, donec id
Perfecero. Tum autem sceleratus, atque perfidus
Achior (vah!) quibus illum exercebo modis?
Quem quidem mihi nunc optârim dari obviàm, ut
Iram hanc omnem in eum evomam: satis id habuero supplicii,
Dummodo illum ulciscar, ut meritus est, mastigiam:
Quem ego credo manibus pedibúsque obnixè jam omnia
Facere, magis id adeò nobis ut incommodet,
Quàm ut illis consulat, ad quos stultitiâ est ablegatus suâ.
Sed præmium jamjam, si vivo, se dignum feret.
Mo. Quodvis ego supplicium commeruisse eum arbitror.
Hol: Faxo jam mox sentiat. Sed agite dum, ubi

Fortes

Fortes atque strenuos viros decet: annitimini
Mecum, ut contumaces hos, atque improbos
Iam.Sen. Hostes, Judæos scilicet impurissimos,
Iam.Sep. Acerrimè ulciscamur, & efficiamus, ut omnibus
Exemplo sient: nè quis sit, nos in posterum
Qui aspernari, aut nostra edicta repudiare audeat.
Iam.Sen. Atque adeò in Betuliensibus hisce proximis
Quid noster valeat exercitus jam ostendam. Quin eò
Iam.Sen. Redigam universam istud recutitorum genus,
Ut quò fugiant, aut ubi delitescant, nesciant.
Nunc itaque vos moneo, atque hortor sedulò,
Nè cujusquam istorum vos misereat: quin potiùs
Diripiatis, mutiletis, prosternatis, ac
Denique trucidetis protinus, quemcunque
Iam.sep. Nacti sitis. Satis jam, satis erga nequissimum hoc
Hominum genus nostra est spectata patientia.
Itaque nunc nihil non experiar, nullúmq; non movebo
Lapidem, ut improbis horum conatibus resistam,
Molitiones inhibeam, retundam insolentiam.
Quin animam relinquam potiùs, quàm non hos, uti
Iam.Sen. Digni sunt, ulciscar sacrilegos. Sed satis
2 Supérque jam moratum, ac consultum arbitror:
Maturè facto est opus. Hem, præbete vos viros,
Atq; exercitum omnem ad urbem continuò admovete
Iam.Sep. Propiùs: paratis semper obfuit dilatio.
Am: Imperio tuo & hîc, & in aliis omnibus
Sedulò parebimus: impera, ac factum puta.
Iam.Sen. Hol. Credo, mox supplicantes aderunt: sed nihil
2. Agent: errant, si lacrymis nos flecti posse cogitant.
Jam saxo experiamur, quantum viribus,
Armis, atque virtute valeant, quos illi uti
Mulieres imbelles illudendos proponunt sibi.
Iam.Sen. Atque hæc meritò illis accident, cùm evenerint,
2. Qui nos aspernantur tam illiberaliter.
Mo: Eia, sic decet. Hol: Nunc ergò instructo exercitu
Proximè ad urbem accedamus: Ego, ut strenuum
Imperatorem decet, præibo: vos me consequimini.

ACT. II. SCEN. III.

Ozias, Ioachimus.

Ejusdem generis.

ITà me Deus amet, quanto ego magis magísque
Effrænatam hominis impii violentiam,
Ac credulitatem barbaram mecum perpendo,
Hoc magis metuo, nè nos suâ opprimat,
Affligat, vexet, atque excarnificet tyrannide.
Sed commodè Joachimum huc ad me venientem conspicor: Iam. sep.
Hîc eum præsto labor. Ioa: *Enimvero nihil loci*
Est segnitiæ, neque socordiæ, quantum hostium
Assyriorum immanitatem intelligo.
Quorum impios conatus nisi prohibuerit Deus,
Eò rem denventuram video propediem, Iamb. 2.
Vt collum capistro, & servituti, atque jugo
Intolerabili nobis præbendum sit miserrimis.
Sed video hîc stantem Oziam, quem quærebam. Ozia.
Scis quo in metu, & quanto in periculo simus?
Ozi: *Vtinam nesciam, Ioachime. Deus bone!* Ia. Scaz.
Militum secum huc quantas adducit copias?
Ioa: *Principes si simus, atque adeò monarchæ,*
Regésque potentissimi; nequaquam pol tamen Acatal.
Tantæ multitudinis vim, atque impetum
Sustinere poterimus. Ozi. *Fuit hercule*
Crudelis semper Holofernes ille atque efferus:
Et nunc nil magis vereor, quàm nè quid in nos Acatal.
Iratus statuat, ac decernat inhumanius.
Ioa: *Adeon' impotenti esse animo, nihil suæ isti ut imperans*
Libidini, plusquam fatali odio non desinat
Nos innocentes persequi? Ozi: *Eheu! tantámne impiis*
Illis hominibus malitiam ac vecordiam
Innatam esse, alienis ut ærumnis & calamitatibus Iamb. 4.
Gaudeant, atque ex aliorum incommodis
Sua ut conentur comparare commoda?
Ioa: *Nisi me fallit animus, Ozia, haud longè à nobis aberit* Iamb.
Infortunium:

Infortunium: ità castris hostium undique
Iamb. 2. *Obsessæ, in angustum oppidò nostræ coguntur copiæ*
Ozi: *Est ut dicis, Joachime: periimus funditus,*
Nisi Deus suâ nos tueatur clementiâ:
Iamb. *Nam in nostris rebus nobis præsidii est nihil.*
Ioa: *Verè istuc quidem abs te dictum est, ac sapienter: &*
Ob id huc omnibus arbitror incumbendum sedulò,
Vt precibus nobis placatum reddamus Deum.
Acatal. *Qui si nostrarum calamitatum misertus,*
Succurrere nobis dignetur, facilè vel
Validissimis illorum obstiterimus cohortibus.
Ia. Tr. 2. *Namque id re ipsâ frequenter experti sumus:*
Iam. Tr. *Quando pauci cum plurimis*
Congressi, victores tamen evasimus,
Iamb. *Divinâ adjuti ope: nihil enim adversus Deum*
Humanæ valent vires, nihil armatorum copiæ.
Tutus est profectò, & munitus abunde, hunc qui habet
Propitium sibi. Quapropter, veluti cœpimus,
Divinam implorare pergamus clementiam.
Spero Deum nostris placatum lacrymis,
Iamb. *In his miseriis nos exauditurum supplices.*
Ozi. *Id quidem & ego futurum confido. Sed tempus*
Intrò ut concedamus, & omnes cives ad Deum
Iamb. *Exorandum cohortemur sedulò.* Ioa. *Fiat.*

ACT. II. SCEN. IV.

Holofernes, Ammonides, Moabus, Thraso.

Eiusdem rationis.

Iamb. *HAnccine ego tam insignem in nos contumeliam*
Impunitam relinquam, Ammonide? vah! mori
Me satius est. Moabe, Thraso, Labrax, Simalio,
Huc prodite, & præceptis meis parete sedulò.
Mo. *Ehem, præstò sumus, domine, tua ut jussa*
Exequamur graviter. Ho: *Eia, sic fortes viros decet.*
Am: *Quicquid præceperis, effectum dabimus protinus.*
Iam. sep. Thr. *Ego quoque pro tuis summis erga me beneficiis*

Hoc tibi debeo princeps illustrissime,
Conari manibus pedibúsque, nullum non suscipere
Laborem, atque adeò capitis periculum
Libenter adire, dum prosim tibi. Hol: Bene Iam.Sen. 3.
Pol facitis, qui morigeros vos per omnia,
Atque obsequentes præbetis mihi. Efficiam
Contrà, nè imperatoris benignitas
Vobis ulla in re videatur defuisse: atque adeò
Totam hanc civitatem vobis diripiendam,
Vastandam, evertendámque propino omnibus.
Thr. O liberalitatem maximam! Hol. Neque mihi satis erit Iam.Oct.
Hanc evertisse urbem; quin quicquid est ubique Iudæorum,
Exagitabo, atque affligam crudelissimé. Iam.Sen.
Nullius misereri certúm est. Atque audin' Amonide? Sept.
Nè pueris quidem usquam inventis, aut mulieribus Acatel.
Vos parcere volo: nè sit postbac suâ
Qui nobis negotium facessere audeat
Contumaciâ. Quin quicquid usquam est, sangine,
Incendio, luctu, atque singultu complete strenui. Iam.Oct.
Am: Bonam hercle rem imperas factúque facillimam. Sen.
Hol: Nunc autem quo pacto minimo id negotio,
Atque sine ulla nostrorum militum cæde
Efficere poterimus, commemorabo: vos modò Scaz.
Auscultate, atque aures præbete attentas mihi.
Mo: Arreximus utrásque, vel ad nutum tibi
Obsecuturi seduló. Hol: Aquarum ductus, ac fontium
Tubos ab urbe statim avertendos esse censeo.
Am: Consilium callidum, placet. Id si effeceris, Iamb. 6.
Aquæ penuriâ interrituros illos arbitror
Propediem. Neque nobis eorum mœnia oppugnanda erunt,
Neque cum illis dimicandum unquam. Hol. Si quis aquarum egredi
Ex urbe ausus fuerit, eum comprendite,
Et mille excarnificatum trucidate modis.
Sed astu rem videte ut aggrediamini, Iamb.
Nè præsentiant. Am. Probè curavero:
Nam quo pacto istbuc soleat fieri, optimè
Calleo.

Calleo. Thr: Quin ego quoque in rebus istiusmodi
Iam ætatem pol contrivi meam. Tum hostibus
Iamb. 3. Consilia præripere, insidiari clanculum
Occultis illorum obsistere molitionibus,
Ex longiori exercitatione, atque usu, nunc mihi
Est notissimum. Hol: Optimè hercule facitis,
Qui imperatoris vestri virtutem imitati, viros
Vos acres præbetis, atque strenuos.
Mo: De deditione jam illos in urbe sedulò
Agitare inter se auguror. Et sapiunt, meâ
Iamb 3. Quidem sententiâ, qui sese nobis vivos dedere
Malunt, quàm ad unum omnes miserè obtruncarier.
Hol. Quamvis se dedunt, non tamen vivent nequissimi.
Quin ostendam eis potiùs, quid sit periculi
Illos spernere contumaciter, quos, cùm volent,
Iamb. Placare nequeant. Sed satis hic cessavimus diu:
In castra quisque jam ad suos se recipiat
Protinus: atque illa, quæ præcepi, sine mora
Videte ut exequamini. Thr: Fiet. Hol: De aqua
Ab eis avertenda dico. Mo: Meminimus probé.

ACT. III. SCEN. I.

Ioachimus, Ozias, Melchias.

Iambici senarii & septenarii, admistis paucis octonariis.

NVnc quod semper metui, & de quo nimis fui
Sollicitus infelix, evenisse audio.
Nulli sumus. Quid, obsecro, jam nobis aliud restat, nisi
Vt aquæ inopiâ omnes pereamus miserrimi? O Deus!
Hæccine vides, & pateris? At opportunè eccum foras
Oziam egredientem conspicio. Tristis est, eadem
Hæc rescivit mala. Ozi: Hei mihi! quantis in calamitatibus
Versamur miseri? actum est. Sed hiccine Ioachimus est,
Quem huc ad me accedentem video? is est ipsus. O
Ioachime, ô mi frater, quid agimus nunc, aut quid das consilii
Cedo. Ioa. Nescio hercle: nam pejore res loco esse non potest,
Quàm in quo nunc est sita. Ozi: Ah! itáne de averso aquæ
Ducti

Ductu rem, quomodo se habeat, intellextin'? Ioa: Omnia,
Sed eccum Melchiam huc ad nos properare conspicor.
Vide ut perturbatus siet. Eadem hæc, quæ nos, malè
Habent virum. Mel. Væ misero mihi! nunc illud est,
Quòd si omnes omnia sua consilia conferant,
Atque huic gravissimo malo salutem
Quærant, auxilii nihil adferant. O invidentiam! Troch.
Vtrùm studione id habet, an laudi sibi fore
Existimat, si nos perdiderit innocentes? O Deus,
Serva, atque tuere nos miseros. Sed video quos
Volebam. Eho fratres, quâ spe, aut quo consilio freti sumus?
Ioa: Ah! Melchia, nescio: nisi, quod sors fert, feramus fortiter.
Mel: Præ formidine pol mens inhorrescit mihi,
Cùm, quam afflictæ res nostræ sint ac perditæ,
Reminiscor miser. Hem, quò redacti sumus? Ozi: Animo
Bono ac forti oro uti sis, frater: spero Deum
Suâ nobis subventurum clementiâ.
Mel: Spero ego pol quoque: sed nè hæc spes nos fallat, nimis
Metuo infelix Tum quoties hominis efferi
Immanitatem mecum perpendo, animus præ metu,
Quod dici solet, in genua concidit mihi. Neque id
Immeritò certè, ut arbitror: Dimet.
Nam postquam tam crudeliter egerit cum iis,
Qui ultro illi sese dediderunt; quid faciet
Nobis, qui constanter ei restitimus hactenus? Troch.
Vti lupus famelicus in agnos, ità
In nos suâ ille sæviet tyrannide.
Ioa: Scio id futurum, Melchia, siquidem ille urbem ceperit.
Sed impios effrænati hominis conatus Deum
Frustraturum confido. Mel: Vtinam istuc fiat: sed vide
Etiam sodes, nè vanâ lactemur spe, Ioachime Ioa. Non
Fiet. Deus ad tempus nos affligi, non extingui sinet.
Tum si omnino moriendum sit, qui pro religione, Scaz.
Pro libertate, pro salute patriæ,
Pro aris atque focis perit, haud pol interit. Troch.
Itaque forti ac tranquillo animo ut sis, obsecro.

Malum

Malum ego homini nullum præter culpam accidere posse arbitror:
Eam si vitemus, quicquid nobis evenerit,
Moderatè ac patienter ferendum, non culpandum est, Melchia.
Mel: *Rectè, sed nè aquæ inopiâ affligemur, atque postea*
Etiam omnino pereamus, non mediocriter
Solicitus sum miser. Ioa: *Potin' ut timere desinas?*
Quid, obsecro, hac solicitudine, nisi malum tibi
Conduplicas? cùm idem vel nolenti sit tolerandum tamen.
Ozi: *Verè hoc quidem, atque uti se res habet, est dictum Melchia.*
Quare adversa hæc si animo patienti tulerimus,
Post, nisi me mens fallit, fruemur prosperis
Mel. *Faxit ità Deus.* Ioa: *Faciet, tu modò fac sis animo bono*
Et nobiscum Deum precare, ut nos suâ
Tueri, ac conservare dignetur clementiâ.
Mel: *Fiet: nam talis mihi vestra videtur esse oratio,*
Vt, si refrager pertinaciter, peccare me putem.

ACT. III. SCEN. II.

Holofernes, Ammonides, Moabus.

Ejusdem generis versus.

J*Am tranquillo animo demum exeo foras, cùm eò*
Redactos pertinaces hosce apellas conspicor,
Vt aquæ penuriâ miserè eis pereundum sit propediem.
Ego pol nunc illos sic ulsciscar mastigias,
Vt nè impunè in nos illusisse videantur. Vah! nescio
Scaz. *Quos illi nos homines esse arbitrentur, qui*
Tantam sibi contumaciam feliciter
Troch. *Cessuram credunt. Næ illi vehementer errant,*
Siquidem nostram pristinam patientiam,
Qua turpiter abusi sunt hactenus, sibi
Perpetuam pollicentur fore. Sed eccum Ammonidem,
Et Moabum. Am: *Opportunè pol, atque in ipso tempore*
Hic astabas, domine: nam te quæsitum exieramus foras.
Hol: *Quâ gratiâ? cedo.* Am. *Dicam: dum manè admodum*
Diluculo

Diluculo per tota deambularemus
Castra, unumquemque ducem, ac militem officii sui Scaz.
Admonentes sedulo: móxque ad civitatem
Propiùs cùm aggressi essemus, munitiones hostium ac
Propugnacula ut contemplaremur accuratiùs:
Deprehendimus alios quosdam etiam nunc civibus,
In collibus urbi proximis, superesse fontes: omnibus
Quos illi communiverant conatibus, magis
His in montis radice positis, quàm armis confisi suis.
Quapropter, nisi & ab his eos arcendos longius,
Ac diligenter propulsandoc protinus
Curaveris, pol frustra hîc, atque adeò magna cum infamia, &
Dedecore multos desidebimus dies.
Hol: *Quid audio? atqui existimabam omnem jamdudum eis*
Aquam esse præreptam penitus. Mo: *Credideram ego id*
Quoque: &, nisi ipse ex illis fontibus eos clanculum
Aquam haurientes, atque in urbem deferentes Catal.
Hisce oculis vidissem modò, nunquam crederem.
Cui malo nisi remedium statim tua
Invenerit prudentia, actum agimus: procaciter
Illudent, si id nos aut negligere, aut impedire non
Posse intellexerint. Hol: *Ego istuc facilè impediero:*
Dabóque operam, ut quæ nunc certa illis consilia
Videntur, incerta dubiáque reddantur omnia.
Quin mihi sic stat sententia, potius animam
Me relicturum meam, quàm non hanc urbem everterim, Troch.
Solóque æquaverim planissimé. Am: *Eja! sic decet.*
Hol: *Neque horum clade, atque interitu contentus ero:*
Verùm universum illum recutitorum gregem
Ad seditionem natum extirpabo radicitus.
Multa illos hactenus malè mea docuit facilitas:
At nunc faxo illius ut experiantur sævitiam, cujus
Gratiâ, atque lenitate abusi sunt procaciter. Troch.
Neque à quoquam me exorari sinam, quin pro Scaz.
Tam insigni istbac audacia Dimetr
Illos, uti digni sunt, ulciscar sacrilegos,
Malim me crudelem, quàm dissolutum in hos viderier.

Nam nisi maturè eorum restiterimus pervicaciæ,
Ferociam cohibuerimus, retuderimus insolentiam,
Ad extremum, quæ illorum est confidentia, nos quoq;
Urbésque nostras oppugnatum venient audacissimi.
Mo. Istbuc est sapere, non quod ante pedes modò est
Videre, sed etiam illa quæ futura sunt,
Multò antè prospicere. Hol. Id ducis est officium: hoc qui nequit,
Fatetur se indignum imperatoris nomine. Sed nunc si ne
Scaz. Mora dispositis passim præsidiis in montibus, fontes
Eos omnes aut observari, aut obturari jussero.
Am. Istbuc rectè, laudo. Hol: Vos me hàc consequimini.

ACT. III. SCEN. III.

Ozias, Ioachimus.

Ejusdem generis versus.

Catal. PRofectò quantò ego magìs magísque ferociam,
Virésque invictas horum hominum, tum immanitatem,
Et impatientiam, atque adeò crudelitatem
Ducis hujus effrænati, barbariq; mecum cogito, hoc
Magìs metuo infelix, nè hæc nobis infeliciter
Cedat confidentia: quâ freti, tansis copiis
Resistere ausi fuimus hactenus. Neque
De ulla alia re magìs nunc sollicitus sum, quàm de aqua
Troch.2. Nobis conservanda in fontibus hisce proximis.
Sed nè & hanc nobis præripiant, quemadmodum
Reliquos aquarum rivos procul ab urbe averterunt, nimis
Dimet. Hercule ego nunc vereor miser.
Quod si contingat, actum est de vita, atque salute omnium.
At ità me deus amet, ut ego nunc non tam meæ
Vitæ, cujus major pars jam exacta est mihi,
Troch. Quàm religioni nostræ, quæ nobis maximæ
Curæ esse debet, quam uxoribus, ac liberis
Timeo. Quos illi indignis violatos modis,
In servitutem perpetuam abripiant sibi. (cor.
Sed, nisi me oculi fallunt, Joachimum huc accedentem conspi-

Vel ex solo illius vultu, in quàm afflicto rerum statu
Sumus, videas facillimè. Ioa. *Ut* Dimet.
Nihil quietis est in pectore ! dum advenio,
Cœpi egomet interim mecum rem aliam ex alia
Cogitare, & ea omnia in pejorem partem, uti Troch.
Fit, ubi quid in animo solet esse molestiæ.
Quid multis ? quo magis hujus hominis impii
Crudelitatem mecum expendo, ac considero
Tyrannidem, hoc mihi mens inhorrescit magis.
Eheu! lacrymo : quæ posthac est futura vita, Catal.
Cùm tam gravis, támque misera in mentem venit
Servitus? At Oziam non procul hinc astare video. Troch.
Ozi. *Prior ego illum compellabo. Hem Ioachime, quo in statu*
Sunt res, ac fortunæ nostræ ? Eheu! quid taces ?
Aut quid suspiras, obsecro ? Ioa: *Ozia mi, mi frater, nihil*
Ego nobis miserius esse arbitror : quibus undique Troch.
Validissimo hostis barbari obsessis exercitu,
Nulla usquam aut resistendi aut elabendi datur Troch.
Copia. Ozi. *Eandem etiam hic ego calamitatem doleo miser.*
Sed nescio quem procul exanimatum ad nos accurrere video.
Perii : quid sibi vult tam præceps hominis cursus ? quàm timeo ne
Ille nunc tristißimam nobis rem nunciet! Troch.
Ioa: *Idem & ego futurum auguror, adeò animus formidine*
Ac terrore obstupuit mihi. ———

ACT. III. SCEN. IV.

Melchias, Ioachimus, Ozias.

Eiusdem generis.

———*Eheu! vix sum compos animi, ita*
Usque currendo sum defatigatus miser.
Pedibus pol magnam habeo gratiam, qui me ex periculo Troc. 2.
Tanto surripuerunt. Sed ubi nunc Oziam
Nostræ urbis principem reperiam cogito, Ioa. *Melchias*
Est. & te nominat : appellemus. Ozi: *Heus, heus Melchia.*
Mel. *Quis homo est qui me ? Eho! teipsum quærebam, Ozia.*

Hem, tu quoq; hic aderas, Ioachime? non prævideram
Te; ignosce. Ioa: *Quidnam est quòd ità trepidas, aut quid exanimatus es,*
Obsecro? cedò. Mel: *Actum est, periimus miseri.* Ozi: *Istud avertat Deus.*
Mel. *Nescitis quantum ego vobis adventu meo*
Nunc apportem mali Io: *Eheu miseriam! facilè quidem*
Isthuc futurum, cùm te accurrentem procul
Conspiciebamus, augurabamur modó.
Mel: *Ad restim jam quidem res nobis devenit planissimé.*
Ozi: *Væ nobis miseris! sed narra sodes quid sit mali.*
Troch. 2. Mel: *Hoste, omnibus undiq; obsessis fontibus, aquam*
Universam præripuerunt nobis. Ozi. *O Deus!*
Quid ego audio? actum est, siquidem tu isthæc vera prædicas;
Mel: *Verissimum esse reperietis quod nuncio.*
Nam clanculum modo ad hauriendam aquam dum exeo, priùs
Quam ad ullum pervenissem fontem, circumventus undique,
Ex insequentium manibus vix effugi miser.
Ozi. *Væ nobis infelicibus! ut animus in spe, ac formidine*
Usque antehac attentus fuit, ità postquam adempta spes,
Lassus curâq; confectus stupet. Mel. *Eheu miseriam!*
Quid facimus nunc, aut quid das consilii, Ozia? Ozi. *Neque*
Quid consulam, neque quid nobis faciendum sit scio.
Ioa: *Deum immortalem! quàm ego nunc totus displiceo mihi?*
Nullos credo usquam nobis miseriores vivere.
Sed intrò, si videbitur, nunc concedamus, ut omnibus
Troch. *Civitatis nostræ convocatis optimatibus,*
Consilium unà capiamus, quid nobis potissimùm
Opus facto siet. Ozi *Ut lubet; præcede, sequimur: O Deus,*
Serva obsecro, atque tuere nos miserrimos.

ACT. IIII. SCEN. I.

Ozias, Ioachimus, Melchias, Sadocus.

Ejusdem generis versus.

M*Ultos jam lamentando flendóque exegi dies:*
Adeò ut oculi lacrymis cæcutiant mihi.

Præterea

Præterea corpus longiori elanguit inediâ:
Quin genua labant, pedésque vix suo
Funguntur munere. Dein' cùm de religione Catal.
Per impios hosce homines planè extirpanda; de uxoribus,
Ac filiabus constuprandis, tum de liberis
Nostris in servitutem hinc abducendis mecum cogito,
Dolor is mihi multò omnium est gravißimus.
Atque hanc calamitatem, & miseriam, quomodo
Nunc effugiamus, equidem nescio: cùm aquæ penuriâ
Iampridem tota laboret civitas, cisternis omnibus, Scaz. 2.
Quæ intra mœnia sunt, ante aliquot dies planè
Exhaustis. Atq; ideo nihil metuo magis, quàm nè
Cives, extremâ neceßitate concitati, Troch.
Vim nobis faciant, atq; ad deditionem cogant. Sed *quid hoc?*
Papæ, quantam huc hominum accurrere video multitudinem
Locus hic vix ceperit. Quid faciam nescio.
Ioa: *Prohibete tumultum, fratres, atque quieto animo estote, obsecro:*
Et quod Deus nostris offensus criminibus
Nobis immittit patienter feramus, atque fortiter.
Mel. *Quam tu nobis patientiam, Ioachime, quam*
Commemoras fortitudinem? cùm in tantis calamitatibus
Versemur miseri. Ioa. *Spero Deum nobis adjutorem fore.*
Sad. *Isthuc quidem omnes speravimus hactenus: at nunc vides*
Opinor, quàm miserè hæc nos spes fefellerit.
Sed ad Oziam, utì te facturum dixisti, nos deducito: ut
Sciamus quidnam nobis faciendum siet.
Ioa. *Agite sequimini. At eccum, non ità procul hinc eum*
Stantem video. Ozi, *Deum immortalem! quid ego nunc eis*
Respondeam, aut quid consilii dem nescio:
Ità conturbatæ sunt omnes rationes mihi.
Sad. *Quid nunc ais, Ozia? viden' nos consiliis tuis*
Misere impedirier? eóque redactos esse, ut
Mors nobis vitæ præferenda siet. Ozi. *Respirate, ac bono*
Animo estote, obsecro. Deus etiamnum vivit, cui
Nos, nostraque omnia curæ esse expertisumus sæpißime. Troch.
Mel. *Iampridem nostris delictis ille offensus, auribus*

Obturatis nos spernit, & aversatur supplices.
Ozi: *Peccavimus, fratres, confiteor id quidem, &*
Malo gravissimo, atque adcò exitio digni sumus.
Sed spero tamen Deum nostri misertum, hunc luctum in gaudium
Nobis commutaturum propediem. Sa: *Istæc verba sunt*
Scaz. *Quibus os nobis sublevisti hactenus: nunc in*
Eum rem rediisse videmus locum, ut urbs hostibus
Iamjam dedenda sit nobis. Namque ità jubet
Necessitas durum telum. Et pol satius est, meâ
Quidem totiúsque populi sententiâ,
Vt captivi nostrum colamus atque veneremur Deum,
Quàm religione extirpatâ, per maximam
Catal. *Ignominiam, dedecus atque opprobrium intereamus*
Omnes. Ozi. *O conditionem infelicissimam!*
Ioa: *Durum quidem: sed levius fit patientiâ*
Quicquid nequit mutarier. Ozi. *Ausculta, obsecro,*
Sadoce, vósne omnes, qui huc venistis, fratres; ad fortiter
Resistendum hostibus exhortatus sum vòs hactenus:
Eo quidem animo, quod certò confidebam, Deum
Suâ nobis subventurum clementiâ. Id
Quoniam nondum accidit, oro atque obtestor vos omnes, ut dies
Tantùm quinq; patienter ferre pergatis, quæ magno animo
Ac forti substinuistis hactenus. Spero interim
Deum opitulaturum nobis. Quòd si diebus
Catal. *Illis quinque exactis nondum precibus lacrymísq; quas*
Sine intermissione effundendas puto,
Divinam consecuti fuerimus clementiam,
Nè unum quidem urbis deditionem remorabor diem.
Agite, atque hac in re vos præbete morigeros mihi.
Mel: *Siquidem quinq;, verùm nè fiant isti viginti*
Dies. Ozi: *Profectò non plus quinque, aut.* Sad. *Aut! nihil*
Moramur. Ozi: *Non fiet; tantùm hoc permitte, ut*
Vos exorem. Mel: *Pol virtus tua nos monet, Ozia, ut tibi,*
Rem quanquam gravem atque difficilem petenti,
Pareamus: nisi quid dissentitis, fratres. Sad. *Agedum, tibi*
Concedimus:

Concedimus: sed hæc quã dixti conditione, Ozia.
Ozi: *Sic fiet. Ite nunc intrò, & divinam, uti hactenus*
Fecistis, pergite implorare misericordiam.
Feliciùs hæc res quàm arbitrabar successit mihi:
Quando commodè loquendo quinq; etiam nunc impetravi Troch.
Dies: interea spero aliquid eventurum boni.
Quòd si intra istud tempus Deus nondum nobis subvenerit,
Actum erit: neque quicquam nobis restabit miseris, nisi Troch.
Ut nos tyranno huic dedamus impio.
Quod ut prohibeas, avertásque, oro te, mi Deus.
Maxima quidem nostra sunt peccata: sed tua Troch. 2.
Longè major est clementia: quâ potissimùm
Tum demum auxiliari soles tuis, cùm omni Scaz.
Præsidio, omnique humanâ destituti sunt ope.
Id obsecro ut nunc nobis eveniat Deus.
Sed éstne hæc Juditha, quam multis stipata urbis primatibus,
Ac presbyteris, huc ad me festinantem conspicio? Ea pol
Est ipsa; miror quid siet: nec temerè esse arbitror.

ACT. IV. SCEN. II.

Juditha, Azarias, Ozias.

Ejusdem generis.

QVid isthuc est, fratres? Itáne quinto abhinc exacto die
Ozias impiis his nos dedendos censet hostibus?
Aza: *Ità quidem res habet, ut dixi, Juditha.*
Sed eccum ipsum stantem pro foribus: nunc eum
Præsentem adoriaris licet, quem absentem incusâsti hactenus.
Iud: *id faciam, ac confidenter quidem: quandoquidem* Troch.
Errare, atque adeò (ut pace illius istud dixerim)
Peccare mihi videtur gravissime. Ozi: *Quisnam obsecro,*
Est ille, quem errâsse ais, & peccati insimulas? cedo, Juditha.
Iud: *Dicam. Ozia. Tu es ille, quem deliquisse graviter*
Existimo Ozi: *Quid ità? dic sodes: non enim*
Intelligo. Iud: *Non? hem?* Ozi: *Non profectò.* Iud: *At faxo jam ut*

Intelligas. Ozi. *Si peccavi, soror, non causam dico quin*
Quod meritus sim feram. Iud. *Tun' tempus aut diem,*
Quo nobis subveniat, statues Deo? ut nisi
Troch. *Intra quinque dies opem ferat, tu urbem impiis*
Hisce dedas hostibus? ah, itáne consulem,
Ac civitatis principem facere decet? hoc meæ
Fidei credas velim: neque tali oratione, neq; animo
Dimet. *Nobis placandus est Deus:*
Catal. *Quo quidem ad iram illum provocaveris faciliùs.*
Non ille benignitati, ac clementiæ suæ
Tempus à nobis sibi præscribi postulat:
Tum demum succurret, cùm divinæ illius
Voluntati visum fuerit, nostræq; saluti
Expedire cognoverit. Itaque nunc subsidium, atque opem
Ejus imploremus; nostráque crimina
Confessi, oremus supplices, ut cùm illi maximè
Placebit, tum nobis potissimùm auxilium ferat.
Scaz. *Quemadmodum quondam majores nostri, quando præceptis*
Divinis post tergum rejectis, contumaciter
Alienos coluerunt deos, graviter puniti, atq; hostibus
Troch. *Traditi, miseris interierunt modis:*
Ità & nunc idem ille patrum nostrorum Deus,
Suo nutu qui regit atque morderatur omnia,
Nostra ulciscens delicta, nos premi & affligi sinit.
Quam profectò afflictionem, quemadmodum
Nobis salutarem esse confido, ità brevem forè
Auguror. Atque hæc spes hinc nunc suggeritur mihi,
Quòd impio aliorum deorum cultu contempto, piè
Ac religiosè ipsum unum venerati sumus
Troch. *Hactenus.* Ozi. *O viraginem sanctam, fortem atq; strenuam!*
Vah, pudeat nos nostrî, qui viri, atque principes
Populi sumus. Iu. *In memoriam vobis redigite, obsecro,*
Quo pacto Abrahamus, Isacus atq; Jacobus, patres
Nostri, qui omnes quidem viri fuerunt optimi,
Variis malis, & cladibus olim explorati, neque
Catal. *Animum tamen despondentes, divinam consecuti*
Sint gratiam. Sic etiam nunc, fratres, Deus

Nos

Nos exerceri, haud extingui sinet. Ozi. *Verissima,*
Quæ dixisti, sunt omnia: & laudo constantiam
Ac pietatem tuam, mea Iuditha. Nunc itaque
Te oramus, ut precibus, atque lacrymis tuis
Placare nobis coneris Deum: tibi
Enim, quia mulier pia es & multò melior quam nos, scio
Illum obtemperaturum magis. Iud. *Ehodum, auscultate: nam* Troch.
Quod facere in animo concepi, exponam vobis. Aza. *Quid, Iuditha?*
Iud. *Hâc nocte ego cum ancilla mea Abra constitui ex urbe egredi.*
Neque hîc, quid sim factura, perscrutari vos volo.
Deum tantùm orabitis, ut ancillam suam reverti Catal.
Permittat incolumem. Id si evenerit, uti
Confido, promitto vobis salva futura omnia.
Ozi. *I, mea Iuditha: Deus tibi eunti, atq; redeunti sit comes.*
Iud. *Spero ità fore: vos ad portam me opperimini,*
Nè sit qui egressum remoretur meum. Ozi. *Age, fiet. Deum*
Immortalem! mulier mulieri quid præstat? virtus ei
Relucet ex oculis, gravísque severitas
Inest in vultu, atque in verbis fides. Aza. *Adhæc*
Rara vitæ integritas, morèsque amabilissimi Troch.
Eam commendant maximè. Huc accedit admirabilis
Quædam, quanquam in cultu neglecto, formæ gratia.
Sed hoc demiror, Ozia, quâ causâ ~~ea sit ex~~
Civitate itura, aut quidnam molitura sit Troch.
Mulier: nisi quicquid est quod conatur, confido ei
Et nobis omnibus successurum feliciter.
Ozi. *Confido ego hercule quoque. Sed nunc, si placet,*
Ad portam rectâ concedamus viâ, atque eam Troch.
Illic expectemus dum veniat. Aza. *Age, in nobis nihil est moræ.*

ACT.

ACT. IV. SCEN. III.

Iuditha.

Eiusdem generis versus.

DIfficile pol, atque arduum est, quod molir; & tamen
Spes magna habet animum, hanc rem mihi
Successuram ex sententia. Sed quoniam viribus
Humanis effici id nullo modo potest,
Orandus est mihi Deus, ut meis succurrere
Et subvenire dignetur conatibus.
Clementissime, cœli terræque conditor, Deus,
Qui es Dominus Simeonis patris mei: cui
Virtutem, ac fortitudinem, atque adeò memorabilem
Victoriam contra hostes olim tribuisti tuos:
Oro te, atque obsecro, ut divinâ gratiâ
Tuâque benignitate animum corrobores mihi:
Vt in eo, quod tuo, ut arbitror, afflata numine
Troch. *Adorior, facinore, constanter perseverem.*
Nè patere, mi Deus, ut hoc impium, atq; barbarum
Hominum genus impunè in sanctissimum tuum
Illudat nomen; nósque divino tuo
Hactenus addictos cultui, maioribus
Affligat cladibus: bellóque superatos miserrimam
In servitutem abripiat sibi. Quin potiùs, pro tua
Pristina erga nos, effice, facilitate & clementia,
Troch. *Vt gloriosus ille, atque efferus suarum virium*
Ostentator, tuique numinis contemptor improbus,
Ab imbelli illusus muliere, intereat turpiter.
Vtque ipsâ re nobis declares, quàm nihil
Omnino adversus invictam tuam potentiam
Hominum impiorum valeant vires: Tum quàm misere insaniant,
Et quantopere sese fallant, qui copiis,
Hyper. *Qui gladiis, qui scutis, atque sagittis, qui quadrigis, suóque*
Equitatu freti, contra te insolenter cristas erigunt.
Troch. *Erit hoc per totum terrarum orbem memorabile, ac tuo*

Imprimis gloriosum homini, si is, qui
Non solùm homines, sed etiam ipsum cælum suis Sca.
Terret minis, non multitudine militum,
Aut bellicâ virtute, sed per inermem fæminam, è
Medio sublatus, risui sit omnibus.
Hæc quæso nunc sic nobis eveniant, Deus:
Ut impii hominis exempli tyrannide,
Summis tuam in nos laudibus evehamus munificentiam.
Eia, feliciter successurum auguror,
Adeo divino afflatus œstro animus gestit mihi.
Nunc tempus est, ad exeundum ut me parem.

ACT. IV. SCEN. IV.

Ozias, Azarias, Juditha.

Ejusdem generis

B*Ono animo esto, Azaria, haudquaquam etiam cessat, &*
Illam jam jam hîc tibi adfuturam polliceor: proin'
Tu vanam istam solicitudinem quæ te discruciat, Troch.
Ex animo fac ut amoveas tuo. Aza: *Credo quidem*
Venturam eam, Ozia: sed quid sit effectura nescio.
Ozi: *Nescio ego quoque, & tamen spero Deum non desertu-*
rum suos:
In eo omnis spes sit nobis: quandoquidem in humanis viribus,
Aut opibus nobis præsidii est nihil. Aza: *Sed nè illa spes*
Nos frustretur, vereor miser. Ozi: *Age, non fiet; bene*
Ominare: at eccam eam cum ancilla huc conspicor Troch.
Accedentem. Aza: *Est, an non est? certè ipsa est. Eia ut ve-* Catal. 2.
nusta,
Atque elegans est, omni suo mundo expolita,
Ornatáque splendidissimè! Dimet.
Ozi: *Tum quemvis ornatum nativæ formæ excellit gratia.*
Jud: *Adsum Ozia, ut quod facturam me recepi,* Troch.
Vobis præstem. Ozi: *Hem, constanter, atq; fortiter:*
Laudo. Iud: *Deum omnes tantum orate supplices,*
Ut quicquid illud est quod molior, suâ
Nobis secundet indulgentiâ. Aza: *Eheu, Juditha!*

Quàm

Dimet. *Quàm ego nunc tibi timeo mi[illegible]r!*
Iud: *Azaria, absit timor, animiq[illegible]e trepidatio: nihil*
Cuiquam innocentia i[illegible] colum[illegible] a[illegible]c der[illegible] potest mali.
Scaz. *Tum si omnino moriend[illegible]m f[illegible]e[illegible]it, pro patria mori dulce &*
Decorum erit mihi. Dum ne ob malefacta perco, parvi æstim
Ozi. *O mulierem piam, fortem, atque strenuam,*
Scaz: *Age, macte virtute; Deus faxit, ut quicquid*
Id est, q[illegible]od animo tam magno con[illegible] episti, tibi,
No[illegible] [illegible]ue om[illegible]ibus, e[illegible] animi succeda[illegible] sententia.
Iud. *Spero ità futurum. Nunc portam Ozia jube*
Aperir[illegible], [illegible]t quò ire co[illegible]stitui rectâ pergam viâ.
Ozi. *Effectum est quod vis, en patet. Deus deducat, ac*
Reducat te salvam, atque incolumen. Aza. *Egr[illegible]ssa est illa, q*
Anim[illegible] atque consilio planè nescio. Oz[illegible]. *Ego quoque*
Troch. *Id, quod facere conatur, nè conjecturâ quidem*
Assequi possum: nihilominus tamen id profuturum
Troch. *Confido: nam mulierem esse scio eâ prudentiâ*
Atq; ingenii industriâ, ut quodcunq; fuerit aggressa, non
Temerè aut inconsideratè, sed sapienter, &
Bono consilio susceptum esse dixeris.
Aza. *Est isthuc quidem in his nostris calamitatibus*
Et ærumnis magnum solatium mihi:
Sed illud multò majus ac firmius
Esse arbitror, quòd mulier est antiquâ fide,
Troch. 2. *Moribus integris, ac rarâ vitæ sanctimoniâ:*
Et propterea spero Deum illi adjutorem fore.
Oz. *Idem & ego persuasi mihi. Sed nunc tempus est,*
Ut ad somnum nos componamus: cras simul ac diluxerit,
Omnem populum ad preces continuas excitabimus,
Atque exhortabimur sedulò. Aza. *Age, ubi voles: I præ, sequ*

ACT. IIII. SCEN. V.

Iuditha, Abra, Labrax, Thraso.

Ejusdem generis versus.

G*Audeo tandem nos hunc superâsse montem; cujus ut*
Ascensus difficilis, atq; molestus fuit,

ità descensus nobis erit facillimus.
A. Est ut dicis, hera. Iud. Tum exortus solis, qui non procul
Abesse videtur, efficiet, necubi aberremus à via.
Abr. Verum id quidem: at, quid hoc? Iud: Quid,
Abra? Abr. Nescio
Quos huc ad nos armatos properare video. Iud. Bono
Animo esto, facilè illos placavero: meditata enim
Iamdudum in pectore mihi sunt consilia omnia.
Lab. Vide dum sodes diligenter Thraso, Catal.
Vt fontes hos observandos, ac præsidio satis
Firmo muniendos cures. Thr. Isthuc herculè Troch.
Curatum est sedulò: nullus enim jampridem hauriendæ aquæ
Gratiâ, cujus tamen inopiâ laborant maximè, Troch.
E civitate unquam fuit ausus egredi.
Sed hem, quid isthuc Labrax? mulieres duas
Propiùs huc accedentes conspicio. Lab. Prô Iupiter!
Monstri simile. Ehodum, caveamus nè os sublinatur Troch. 2.
Nobis. Quin procurramus eis obviàm,
Ac comprehendamus, quantum possumus. Hem, consistite
Istic illico, atque gradum cohibete veneficæ. Troch.
Iud. Salvete viri humanissimi Lab. Apagè, dico ego Troch.
Nobis insidias fieri. Iud. Animo quieto estote, ac mittite
Nos, obsecro: nam neq; vobis insidiæ, neque
Quicquam omnino à nobis metuendum erit mali.
Thr. Id nè fiat summa est adhibenda cautio.
Sed cujates estis, aut unde venitis tam manè?
Iud. Mulier sum Hebræa, ex civitate Betulia
De nocte huc ad vos egressa clanculum. Lab. Hem,
Betuliâ! quâ gratiâ? Iud. Vt imperatori Troch. Scaz.
Vestro indicem, in quam afflicto, atque misero statu
Res sint civium: & simul commonstrem quo modo
Vrbem facillimè capere possit, nè uno quidem
Ex copiis suis amisso. Thr. Eho, bene herculè,
Atque sapienter à te factum esse arbitror,
Mulier, quæ in tempore saluti prospexisti tuæ.
Nam eâpol formâ esse videris mihi, potiùs
Servari, quàm cum sceleratis illis perire debeas.

Neque

Neque est quod à nobis metuas tibi. Quin scio
Adventum & conspectum tuum Holoferni *duci*
Nostro gratissimum futurum. Agite dum, sequimini:
Ad illum vos recta deducemus. Iud: *Placet.*

ACT. V. SCEN. I.

Holofernes, Ammonides.

Eiusdem generis versus.

Catal. PVlchrè pol etiam nunc, quod à me est institutum
Procedit opus, atq; adeo opportunè admodum hæc
Mulier se nobis obtulit: quæ, quomodo
In civitate sese habeant res, mihi narravit omnia.
Sed qualem ego nunc illam dicam esse fœminam?
Quâ herculè venustiorem nullam usquam arbitror
Reperirier. Quare nimis ego illam aspicio lubens.
O faciem pulchram! deleo omnes dehinc ex animo mulieres:
Troch. *Tædet harum quotidianarum formarum.*
Sed eccum Ammonidem exeuntem conspicor.
Am. *Quanquam in subigendis hisce Israelitis magnus hactenus*
Nobis susceptus est labor: patienter tamen eum
Ferendum, tolerandúmque esse existimo, vel ob
Eam solùm causam, quòd tam formosæ, atque optimè
Moratæ, apud illos reperiantur fœminæ. At
Eccum imperatorem, haud prævideram. Hol: *Hem, Ammonide,*
Quid ais? itáne & hujus mulieris Hebrææ tibi
Forma placuit? Am. *Perplacuit pol, dux illustrissime.*
Hol. *Eia, minimè te hallucinatum esse arbitror:*
Nam & ego quo pacto satis illius pulchritudinem,
Elegantiam, ac festivitatem prædicem,
Troch. *Planè nescio, Ammonide: & nósti, ut opinor, quàm*
Oculatus formarum spectator siem.
Am. *Nè comparanda pol quidem hæc est ad eas, quæ in regionibus*
Reperiuntur nostris, Hol. *Nova figura oris, color*

Verus,

Verus, corpus solidum, ac succi plenum. Porrò mores huic
Tam excellenti formæ per omnia congruunt.
Præterea, quod in nostratibus rarissimum est Troch.
Mulieribus, facundiam admirabilem,
Prudentiamque in illa deprehendisse videor mihi.
Itaque quod se recepit facturam, de eo quidem
Haud dubium est mihi. Sed intrò nunc eamus, &
In castra ad nostros revertamur. Am. *Agedum, ut lubet, sequor.* Troch.

ACT. V. SCEN. II.

Iuditha, Abra, Thraso.

Eiusdem generis.

ENimvero gaudeo, Deóque gratias ago,
Cùm id quod meditor, etiam nunc mihi cedat feliciter.
Hem, sequere me, Abra. Abr. *Vix ausim, hera, cùm militibus*
Completa sint hîc omnia. Iud. *Esto animo bono,*
Nihil nobis periculi est: Dimet.
Nam etsi deprehendamur, mandato tamen
Ducis Holofernis salvæ atque incolumes erimus: id
Per tota edixit castra, nè nobis, etiam Troch.
De nocte egredientibus, obsit, aut noceat quisquam.
Sed obviàm video nobis venientem nescio Catal.
Quem: præsenti, fortíque animo fac ut sies.
Thr. *Spero ego nostros hos excubandi vigilandique*
Labores admodum breves futuros, cùm isti apellarum Scaz.
Gregi ad restim res jam devenerit planissimé.
Sed nescio quem pedum strepitum mihi audire videor.
Mulierem illam Hebræam esse credo, cui noctu etiam quolibet
E castris egredi ut liceret, imperator Catal. 2.
Nostri voluit exercitus. Ipsa hercle est cum ancilla; adoriar,
Ac compellabo comiter: nam pol mulier mihi
Visa est elegans, probísque ornata moribus.
Matrona salve: quò tibi iter est? Iud. *Oratum exeo*
In proximam hanc vallem: quod ab Holoferne principe
Vestro permissum est mihi. Thr. *Perge ut cœpisti: in his*
Nostris castris nullus erit, qui aut dicto, aut facto nocebit Catal.

Tibi

Tibi. Iud. Pro isthoc beneficio vobis gratiam habeo, &
Habitura sum, quoad vixero. Abra sequere. Thr. O mulierem
Troch. Festivam, atq; pulchram! In vita pol venustiorem
Vidi nullam. Itaque minimè herculè mirum, si eam
Magni faciat princeps, nihilq; illi negandum existimet.
Iud. Subsistendi nobis hîc jam dabitur locus.
Secede hinc istorsum paulisper, donec te vocem.
Magnas tibi, mi Deus, ago gratias, quòd hæc,
Quæ numine tuo afflata, facere cœpi, mihi satis
Secundâsti hactenus. Oro te porrò, Pater
Troch. Clementissime, ut quemadmodum aliàs frequenter
Catal. 2 Majores nostros, omni humana destitutos
Ope, præter ipsorum spem atque expectationem,
Gravissimis exemisti periculis,
Hostesque eorum quamvis opibus, atq; copiis
Catal. Potentes, invicta tua virtute delevisti,
Et extirpasti funditus: ità nunc quoque,
Nostrî misertus, hunc superbum atq; impium,
Troch. 2. Per me de medio sinas tolli tyrannum.
Ut re ipsa, atq; adeò gravissimo suo edocti malo,
Scaz. Agnoscant homines illi barbari, haud unquam
Frustrari, qui in te omnem suam spem collocant:
Scaz. 2. Eósq; inani opera, atque labore defatigari,
Qui adversum te tuóque cultui addictos
Bellum suscipiunt. Peccata quidem nostra maxima
Troch. 4 Esse fateor; sed tua, mi Deus, longè major
Est benignitas: qua si nobis nunc opitulari
Digneris, profectò fiet, omnes ut tui
Numinis cultores divinam tuam
In se collaudent atq; prædicent beneficentiam:
Utq; alii horum clade, interitúq; territi,
Neq; vim, neq; ullam injuriam inferre audeant
Nobis; Quod ut nunc per me, gratiâ tuâ
Adjutam eveniat, obsecro, atque obtestor te, Deus.
Troch. Sic tua maximè cunctis innotescet clementia,
Si se facilem piámq; in nos nocentes exerat.

Ehodum

Ehodum Abra, tempus est, ut, unde venimus,
Eo redeamus. Abr. *Vbi voles: præcede, consequor.*

ACT. V. SCEN. III.

Holofernes, Moabus, Bagoas, Iuditha.

Ejusdem generis versus.

O *Piparum, delicatumq́, uti præcepi, fac ut appares*
Convivium, Moabe: nam diem hunc totum, atq́ etiam
Noctē, in lætitia cupio degere. Mo: *Et hoc, & si quid aliud est*
Quod imperas, effectum dabo, princeps honoratissime.
Hol: *Ad hæc, vinum nobis pincerna ut optimum*
Promat, id imprimis fac cures sedulò. Mo: *Fiet.* Troch.
Hol: *Atque adeò nè quid omnino desit, quod ad*
Voluptatem excitandam, quoddq́ ad luxum & delicias
Aptum atque accommodum fiet. Mo. *Memini, tametsi* Catal.
Non admoneas. Hol: *Tum Hebræam istam mulierem*
Nobis cupiam adesse in convivio, ut suâ
Nos recreet atque oblectet elegantiâ.
Quin Bagoæ id dedam negotii. Eho Bagoa,
Prodi ocyùs. Bag: *Præsto sum domine: hem, impera,*
Si quid per me fieri velis. Hol: *Israelitidem*
Illam mulierem absque mora conveni, eiq́ commodè
Loquendo persuade, ut diem hunc nobiscum in gaudio ac
Hilaritate exigat. Bag: *Dabo hercule operā, & me impetraturū* Scaz.
Confido. Hol: *I, atque matura reditum, eâmque huc vide*
Vt reducas mihi. Verbis pol vix possem consequi,
Moabe, quantopere hujus mulieris mihi
Placeat forma: & quo pacto mores ejus amabiles,
Vultusq́ decorus, tum vox illius, atque oratio
Quovis melle dulcior, animum commoverint (*mulierum* Troch.
Meum. Mo: *Nihil mirum: namque haud similis est mulier*
Nostratum, quæ student demissis esse humeris,
Cervice erectâ, ac vincto pectore, ut graciles fient.
Si qua est habitior paulò, pugilem esse aiunt: cibum
Sibi subtrahunt. Quanquam bona est natura, Catal.
Reddant se curatura junceas. In hac
Genuinæ formæ gratia est: verus color, nullâ
Cerussâ, purpurisso, aut stibio fucatus. Hol. *Ego pol* Scaz.

Nullam in vita venustiorem vidi fœminam.
Quare non desinam, neque conquiescam donec eâ potiar:
Opperiamur paulisper hîc, dum redeat Bagoas:
Quod jam jam futurum confido. Mo. Placet. Bag. Optimè
Pol, atque sapienter facis mulier, quæ principi
Nostro animum induxisti obsequi. Iu. Itâ decet ô bone:
Nihil ille unquam mihi imperabit, quod non sim lubens
Atque expeditè factura. Bag. Benigné dicis, laudo: & sapis
Meâ quidem sententiâ.
Dimet. Sed age, properemus, nè quid nostra illum offendat cunctatio.
Hol. Ut omnis mora cupidè quicquam optanti, semper solet
Esse ingrata & molesta! At eccam eam cum Bagoa
Huc ad nos accedere video. Eho, quis me fortunatior,
Si quidem hujus mulieris fruendæ copia
Concedatur mihi? Mo. Id quidem facillimè
Impetraturum te scio: nam quæ fœmina est,
Scaz. Quantumvis formosa, atque nobilis, quæ non
Ad nutum se morigeram præbeat tibi?
Hol. Blandè illam appellabo, atq; salutabo comiter.
Eho mea voluptas, meum suavium,
Adventus pol tuus est mihi gratissimus.
Troch. Oh, ut te amplector lubens! Iud. Næ ego mulierum omnium
Quæ vivunt sum fortunatissima, quæ placeo tibi
Dux invictissime. Hol. Tem ône te mea Iuditha,
Maximè animo expectata meo? At satis jam cessatum est diu:
Eamus commessatum. Am. Ubi voles accumbe Domine,
Parata enim sunt omnia. Hol. Ehem Iuditha, tu mihi
Dextrum claude latus. Iud. Id quidem faciam lubens:
Si quidem ea quæ ancilla apparavit, apponi sinas
Mihi. Hol. Sino: Moabe, fac ut accumbant cæteri.
Catal. Mo. Curabo seduló. Hol. Nunc genio indulgeamus,
Atque hilares simus omnes. Agite, quisque sibi
Troch. Sumat, quod palato atque gulæ sapiat maximè.
Nam neminem apud mensam decet verecundarier.
Moabe, hunc tibi præbibo cyathũ. Mo. Ut tibi saluti sit precor,
Princeps clarissime. Hol. Hem, vide ut respondeas,
Idque unico haustu. Mo. Faciam hercule sedulò:
Nam

Nam fauces ariditate crepant mihi. Quid hoc,
Satin' tibi placet, Domine? Hol. *Pol strenuum*
Virúmque fortem te esse judico. Oh, mea
Vita, mea voluptas unica, frontem exporrige, &
Te præbe hilarem. Iud. *Id quidem ut nunc cupidè, atque libenter faciam, tua*
Domine, mihi præstat benignitas. Hol. *O mulierem*
Lepidissimam! dispeream, nisi te plùs quàm oculos amo meos.
Da mihi osculum, anime mi. Iud. *Neque hoc, neque*
Aliud, quod à me petieris ampliùs, tibi negandum putem.
Hol. *Eia, laudo. Sed quid cessant cyathi?* Bag. *Hunc scyphū*
Tibi, si placet, plenis propino faucibus,
Dux ornatissime. Hol. *Agè, nihil recuso: sed*
Audin'? ad fundum usque ebibas velim. Bag. *Nihil potest*
Æquè quod fecero lubens. Hol. *Mea Iuditha,*
Quanto jam formosior videre quàm Troch.
Dudum! quanquam antè semper mihi visa es pulcherrima.
Iud. *Certè tu pol quidem, mi domine, multo nunc es hilarior.*
Hol. *Verbum herculè hoc verum est: Sine Cerere & Baccho friget Venus.*
Nunc genio indultum est satis. Agedum, surgamus, &
In conclave unà eamus, delicium atque suavium meum.
Iu: *Nihil detrecto* Hol. *At at, quid isthuc? vicit vinū quod bibi.*
At dum accubabam, quàm videbar mihi pulchrè sobrius!
Nunc postquam surrexi, neque pes neque mens satis
Suum officium facit. Mo. *Ehem, quid stas Bagoa?*
Observa principem, atque illum in conclave ducito.
Bag. *Non possum: nam ipse quoque pedibus insistere vix queo,*
Et tamen experiar. Hem Moabe, subveni:
Solus enim tantum pondus sustinere non possum. Scaz.
Mo: *Nunquam herculè, ità ut nunc, vino eum vidi obrutum*
Bag. *Progredere placide, Moabe: ego te subsequor.*

ACT. V. SCEN. IIII.

Juditha, Abra.

Ejusdem rationis versus.

E*Hem Abra, tu hinc à me foris absiste longiùs,*
Ac diligenter observa omnia. Ab: *Faciam hera.*

Iud: *Nunc tempus esse arbitror, ut, cujus exequendi gratiâ*
Huc veni, aggrediar opus. Tu, mi Deus, vires
Scaz. *Suffice, animumq; confirma mihi: nè in memorabili*
Ac præclaro hoc facinore deficiam turpiter.
Sic divina tua majestas tuâq; potentia
Evaserit longè commendatissima:
Si non per hominum vires, neque militum
Copias, sed per me imbellem mulierem,
Nos, qui religiosè tuum nomen coluimus hactenus,
Ab impia horum barbarorum liberes tyrannide.
Eia; successurum arbitror, adeò mens gaudio
Gestit mihi. Abra, huc ad me accede protinus.
Ab: *Hera adsum.* Iud. *Caput hoc in coriacea tua*
Reconde pera. Ab. *Hui, caput!* Iud. *Tace, atque desine*
Rogare quicquam: modò, cujus sit narrabo tibi.
Ab. *Væ miseræ mihi!* Iud. *Tace inquam, & esto animo bono,*
Deum propitium habemus nobis: at move
Troch. *Te quantum potes.* Ab. *Moveo pol sedulò.*
Iud. *Inter eundum nihil est, quod metuamus mali:*
Nam principis edicto satis tutæ sumus.
Ab. *Vide etiam sodes, nè nimium tibi confidas, hera.*
Iud. *Oh, potin' ut desinas? nihil periculi est,*
Inquam: nam adjutorem Deum mihi eße sentio.
Ab. *Ego pol quid egeris planè nescio: tum cujus sit caput,*
Quod in pera reconditum gesto, multò minus:
Neq; de eo quid dicam, aut quid suspicer scio.
Iud. *Nunc isthuc percontari desine: Postea scies.*
Ab. *Etiamne longiùs ire paras? quò me ducis miseram?*
Iud. *Quieta esto, obsecro: ad urbem rectâ imus viâ.*
Nec quicquam nunc est quod timeas: nam longiùs
A castris digressæ sumus. Quin haud procul
A civitate nos jam abesse existimo.
Ab. *Utinam tu hæc vera prædices: sed dic mihi*
Amabò cujus sit caput quod porto. Iu. *Cujus sit rogas?*
Ab: *Agedum, dic sodes* Iud. *Cujus arbitrare?* Ab: *Nescio*
Hera: sed nihil est pol æque quod sciam lubens.
Iud: *Age, dicam, quando quidem divinæ gratiâ*

Omni periculo nunc exemptæ sumus:
Nam ad portam venimus. Ab. *Oh, audire gestio.*
Iud: *Holofernis Assyriorum principis est hoc, quod geris, caput.*
Ab. *Væ mihi nobisq; omnibus!* Iud. *Tace*
Stulta: quos tu miseros apellas, ego omnium Troch. a.
Pluto esse felicissimos: utpote quibus
Propitius est Deus. Ab. *Hera, teneausam fuisse rem*
Tantam aggredi? Iu: *Quid ni, Abra? Non fit sine periculo*
Facinus magnum, ac memorabile: & Deum mihi
Adjutorem fore sperabam. Neque hæc me spes Scaz.
Fefellit: divinâ enim ope, non meis, id est
Effectum viribus. Sed quid portam pulsare cesso, Catal.
Et civibus tam insperatum impertire gaudium?
Heus, heus, aperito aliquis portã protinus. Ah quid moraminis
Rem omnem vobis incolumem salvamq; esse nuncio.

ACT. V. SCEN. V.

Melchias, Iuditha, Sadocus, Ozias, Ioachimus, Achior.

Eiusdem generis versus.

C*Vjus ego vocem hic audio?* Iud: *Cujus arbitrare?* Mel. *Nescio.*
Iud. *Hem, nescis? Judithæ.* Mel: *Tune huc reverteris,*
Iuditha, quam jamdudum interiisse putaveramus? Catal.
Iud: *Deus suâ me servavit clementiâ.*
Sed portam aperi, jam vos beavero Mel. *Nihil*
Detrecto: ingredere. *Agè, nunc dic sodès Iuditha,*
Quidnam adferas bonæ rei. Iud; *Dicam, sed non nisi*
Convocatis civitatis optimatibus. Mel. *Hem Sadoce* Troch.
Propera, ac Ioachimum summum sacerdotem, & Oziam,
Reliquósq; urbis nostræ proceres huc accerse ocyus.
Sad. *Causæ quid dicam?* Mel. *Indithamrediisse. Eho, vola.*
Mea Iuditha, dic amabò quid sit factum; aut unde nobis Catal.
Salutem jam auguraris, cùm in gravissimis malis
Versemur miseri? Iu. *Haud miseros ego, sed felices esse arbitror,*
Quos Deus suâ protegit ac defendit clementiâ. Troch.
Mel. *Confiteor id quidẽ esse verũ: sed quidnam isthuc sit boni,*
Quod te nunc nobis adferre ais, id herculè
Nimis scire cupiam, Iuditha, Agedum, nè celato, obsecro.

Sed video unà cum Sadoco accedentem Oziam, & cæteros
Quos accersi jussisti civitatis principes:
Iud. *Hos ego nunc ingenti complebo gaudio.*
Ozi. *Ehem mea Iuditha, itáne nobis te salvā restituit Deus?*
Iud. *Vti vides, Ozia: atq; adeò re gestâ felicissimè.*
Itaq; animo jam nunc vos tranquillo atq; quieto esse impero:
Catal. *In utramvis aurem otiosè ut dormiatis*
Scaz. *Fratres.* Ozi. *Eho, dic mihi, quid factum est? aut quid isthuc est,*
Juditha, quod tibi feliciter cessisse prædicas?
Iud. *Nescitis quantum ego vobis adventu meo apportem boni.*
Ozi. *Mitte ambages, oro. Quin potiùs unico*
Verbo dic, quo pacto se nostræ habeant res: quæ quidem
Afflictæ, imò desperatæ nobis fuerunt hactenus.
Iud: *Agite, expediam paucissimis. Hem, Arba, quod habes*
In pera profer caput. Abr. *Accipe, hera.* Iud. *Eia adeste,*
Troch. 2. *Atque spectate, obsecro, prodigium. Hoc Holofernis caput*
Est principis Assyriorum, ejus insuperabilem
Tyrannidem virésq; invictas extimuistis hactenus.
Ozi. *O facinus inauditum, Caput Holofernis, Iuditha?*
Quam ego rem novam audio? Ioa. *Deum immortalem, nihil*
Vnquam in vita audivi admirabilius. Tun' huc caput
Adfers Holofernis? Iud. *Contemplamini, obsecro,*
An non sit. Ozi. *Præ gaudio, ità me Deus amet, ubi sim nescio:*
Quia præter spem, atq; incredibile hoc nobis accidit.
Ioa: *Bone Deus; cui unquā quicquā æque feliciter, atq; cōmodè*
Scaz. *Evenit? aut quis nobis fortunatior?*
Nemo hercle quisquam: nam in nobis Deus potestatem
Troch. *Planè per te, mea Iuditha, ostendit suam.*
Iud: *Verè tu quidem isthuc dicis, atq; piè, uti te decet,*
Joachime. Hoc enim quod nobis obtigit bonum, haud meâ
Industriâ aut virtute, sed divinâ ope
Et præsidio adepti sumus. Nam majus id est opus,
Quàm ut humanæ hîc quicquam sibi vires arrogent.
Ozi: *Scio, mea Iuditha, scio, non nisi Dei opitulante gratiâ*
Te facinus tam arduum perficere potuisse. Nihilominus
Erit hoc tibi memorabile apud posteros tamen,
Te maximo vitæ periculo, in tanta rerum omnium
Desperatione

Desperatione nobis subvenisse : téque Troch.
Patriæ salutem vitæ præposuisse tuæ. Iud: *Nihil moror*
Inanem gloriam : Deo solum nobis sunt maxime
Agendæ gratiæ, qui & vitam incolumem & integram,
Illæsámque pudicitiam servavit mihi.
Sed auscultate fratres, quid nunc porrò vos facere velim.
Ozi. *Quid, Iuditha ?* Iud: *Caput hoc Holofernis ex muris* Scaz.
Suspendendum, & mox simulac exortus sol fuerit, in hostium
Castra irrumpendum vobis arbitror. Quo inopinato impetu
Illi perculsi, ad excitandum principem
Suum procurrent illico. Dimet.
Quem ubi obtruncatum atq; volutatum in sanguine
Suo conspexerint, subitâ formidine
Atque pavore exanimati, fugient protinus.
Quos unà cum illis, qui hæc montosa loca incolunt,
Vos insecuti facilè trucidabitis,
Atq; internecis omnes. Sed prius Achiorem velim
Huc ad nos accersi jubeatis : ut videat ejus caput
Qui gentem Israeliticam contempsit tam procaciter,
Et à quo ad nos, tanquã ad mortẽ, est missus. Ozi. *Age, fiat: hẽ*
Sadoce, propera, atque Achiorem ex nostris huc accerse ædibus.
Sad: *Faciam herculè sedulò.* Ozi: *O nos felicissimos!*
Eia Iuditha, næ tu mulier es pia, atque beata Troch.
Pre reliquis, quæ vivunt, mulieribus : cùm tibi
Propitius sit Deus, qui tanta támq; prodigiosa per
Te nobis præstitit. Iud: *Ozia, hic solus laudandus, hic*
Nunquam intermittendis celebrandus est præconiis.
Sed adest Achior : ehodum Achior, en caput illius,
Qui propter nos tibi infensus, se perditurum te
Miseris minabatur modis ! Ach. *Deus bone !*
Quid isthuc est prodigii ? abit animus pol stupet,
Genuáq; deficiunt mihi: Ioa. *Ehem, quid isthuc, Achior ?*
Itáne in terram prolaberis ? animum recipe, obsecro, &
Ad te redi. Ach: *O admirandam Dei potentiam !*
O mulierem quavis beatiorem fœminâ!
Nihil unquam in vita audivi admirabilius. Troch.
Nunc itaq; relictis, quibus hactenus involutus

Fui, erroribus, eundem quem vos veneramini,
Quoad vixero, religiose colam Deum:
Si modò vos in consortium vestrum me recipere
Dignemini. Ioa: Euge, recipimus. ac libenter herculè.
Iud: Benefacitis: & Deo pol nobis est habenda gratia.
Scazo Nunc quisq; se ad pugnā paret. Mel: Age, placet: faxo armatos
Nostros omnes hîc præsentes videatis protinus.
Ozi: O nos felices! cùm tuâ operâ ac virtute, mea Iuditha,
Immanem hunc, impiúmq; tyrannum è medio sustulit
Deus. Sed quonam nos munere tantam hanc tuam
Erga nos compensabimus beneficentiam?
Quibus te laudibus, quibus celebrabimus præconiis?
Nihil unquam tam magnificè dicemus vel faciemus tibi,
Quin virtus plus mereatur tua. Iud: Apage sis, nihil
Dimet. Ego me promeritam existimo.
Quod divinæ acceptum ferri debet clementiæ,
Ob id me aut magnì pendi, aut laudari à quoquam, impium
Et iniquum esse arbitror. Sed heus Sadoce, tu
Caput hoc de muro conspiciendum propone hostibus:
Nisi quid dissentitis fratres. Ioa. Et hîc, & alibi tibi
Lubenter paruerimus, Iuditha. Sadoce, ocyus
Hoc effectum reddito. Sad. Faciam herculè sedulò.
Troch. Ozi. O Deus, serva obsecro nobis hæc bona.
Sed Melchiam eccum redeuntem conspicio procul, Bone
Deus, quantam hominum adducit multitudinem!
Videte sodes quam læti & quam alacres sient.
Ioa. Nihil pol mirum, tanto ac tam insperato intellecto nuncio
Iud. Portam nunc aperiri jube, Ozia, ut omnes impetu
Troch. Inopinato simul in hostes irruant.
Ozi. Agedum, pandatur porta. Eia præbete vos viros:
Et strepitu clamoréq; quanto potestis maximo,
In hostium irrumpite castra, & divinâ freti gratiâ,
Fugate, sternite, atq; trucidate impium,
Ac barbarum istud hominum genus. Mel: Eho, procedite
Viri, victoriam nobis in manibus constituit Deus.
Fugam dabunt, ubi ducem suum occisum cognoverint.

ACT. V. SCEN. VI.

Thraso, Labrax, Bagoas, Ammonides.

Ejusdem rationis versus.

INfortunatos pol Labrax ego nos esse arbitror.
Quibus super montem hunc usque excubandum ac vigilandum fuit:
Cùm reliqui nostri exercitûs duces genio
Interea indulserint, vinóq; se compleverint
Affatim. Lab. *Hæc belli alea est, sed lucescit: quiescendi* Troch. 2.
Atq; adeò potandi, si lubet, jam dabitur copia.
Sed quid hoc rei est, quòd tantam civium
Ex urbe conspicio erupisse multitudinem?
Cùm nullus omnino ausus fuerit prodire hactenus.
Thr: *Nescio per Jovem: quin huc ad nos rectâ pergunt viâ.*
Lab. *Credo, ut fit, omnium rerum inopia, atque desperatio,*
Ignavos etiam fortes strenuosq; facit Thr: *Age,*
In castra nos sine mora conferamus, &
Rem, quo pacto se habeat, renunciemus. Lab: *Consulis*
Probè. Bag: *Expergiscere sodes Bagoa, somnúmque oculis excute.*
Nam clarus jamdudum illuxit dies: pol crapulam
Hesternam nondum etiam me edormivisse sentio satis;
Neque mirum id certè, cùm nunquā me epulatum meminerim
Lautiùs, nunquam prolixiùs. Nunc imperator Troch.
Noster in amore est totus mulierem illam complectens, quâ ego
Pol in vita elegantiorem vidi neminem.
Sed eccum Ammonidem. Heus Ammonide, quid te tam manè
E lecto expulit, qui heri tantum biberas? Am. *Sitis* Troch.
Mehercule è primo somno experrectum me, hactenus
Miris discruciavit modis. Ohe, cedò quod bibam.
Bag: *Hui! etiam nunc homo est ebrius. Sed quid hoc,*
Quòd milites huc ad nos perturbatos properare video?
Thr. *Opportunè pol te hic stantem reperimus, Bagoa.*
Bag: *Ah quid trepidatis? quidve exanimati estis, obsecro?*
Lab: *Ad principem in conclave ingredere protinus.* Catal.
Bag. *Quid ità?* Thr. *Rogas? hostes omnes ex civitate*
egressi,

Egressi, celeri huc accurrunt gradu. Bag. Quid audio?
Lab: Age, propera, quid stas? Bag: Non ausim. Thr: Hem non? quid igitur
Faciendum censes? Am: Nos illos facile repulerimus
Scaz. Mastigias Lab: I sodes, Bagoa: nam quod
Cavere potes, stultum est admittere. Bag: Eo. Am: Vah! neque
Verum neque verisimile mihi videmini
Dicere, neq; uti fortes viros decet. Th. Vera hercule
Quæ nunciamus invenietis omnia.
Et pol satis conjicere, aut intelligere nequeo,
Unde hæc tanta apud hostes existat rerum commutatio, ut
Qui ex muris urbis jampridem vix ausi fuerint prospicere,
Nunc non metuant ad nostra castra propiùs impetu
Tanto procurrere. Bag: Væ nobis miserrimis!
O cœlum, ô terra, ô maria Neptuni! Am: Hei mihi!
Quid ità times, tremisq; Bagoa? Bag: Nulli sumus,
Actum est, Ammonide. Lab: Quid itá? cedó. Bag. Periimus funditus.
Am: Quin dic, quid est? Bag: Holofernē nostrum principem
Obtruncatum in conclavi reperi miser.
Adeste ut spectetis flagitium. Am: Prohibeant
Isthuc superi: væ nobis infelicibus:
Lab: O facinus indignissimum. Bag: Hebræa illa venefica
Os sublevit nobis, quam nusquam ego invenio. Vah, dispudet,
Tam turpiter nobis data esse verba. Am. Est, ut ais, Bagoa;
Troch. Illa nos miseros suis circumvenit fallaciis.
Thr. O scelus inauditum, ô ingentem confidentiam:
Troch 22. Hinc ille repentinus hostium incursus
In nos. Eheu? quid consilii das, Ammonide?
Am. Neque pol consilii locum habeo, neque auxilii copiam:
Dimet. Nam ità sum perturbatus, ut animum
Ad cogitandum instituere nequeam. Tum præ formidine
Pedibus vix insisto miser. Bag: Quin fugiamus, quantum possumus:
Dum salvi, atque incolumes sumus. Am: Non diu erimus, per Iovem:
Namque hostium imminentium strepitum, ac tubæ

ocem audire videor mihi. Fugiamus, Bagoa.
ag: Probè mones. Am: *Præcurrite vos: ego jamjam*
um toto sequar exercitu. Sed næ ego homo sum Scaz.
tultissimus, qui non ipse mihi in tanto consulam
ericulo. Agè, nihil moror exercitum:
Jamq; hocce tempus præcavere mihi me, non aliis sinit.

ACT. V. SCEN. VII.

Melchias, Sadocus, Azarias.

Iambici senarii & septenarii.

N*Vnc irruendi tempus esse existimo.*
Hem, macte virtute: Deus nostros conatus suâ
ecundabit clementiâ. Sad: *Agite, quisque se*
irum præstet. Nè metuite impias hominum
arbarorum copias: nam adversus hos abunde Troch.
os muniet, atque tuebitur Deus. Et si humanitus
Quid fortè nobis acciderit, equidem pro patria,
c religione qui perit, non interit pol turpiter.
ed quidnam hoc esse dicam, Melchia, quòd è castris Scaz. 2.
idemus prodeuntem neminem? Mel: *Credo*
llos rescivisse imperatoris sui
ecem, & ob id perculsos metu fugisse. Sad. *Ità*
e Deus amet, ut mihi nunc verum videris dicere. Octon.
ccedamus propiùs. Deum immortalem! deserta hic ego
onspicio esse omnia. Eho, accurrite; spolia
c nobis sunt relicta splendidissima. Mel. *O* Octon.
dmirandam divini numinis clementiam! Aza. *Bone*
us! quam sæpe eveniunt, quæ non audeas
erare? Sed quidnam faciendum censes, Melchia?
ostésne persequemur, an prius urbis principes Scaz.
ujus rei reddimus certiores, ut
x illorum sententia agamus, quicquid hîc
aciendum porrò sit nobis? Mel. *Mittamus protinus*
liquem: quin tu potiùs ipse, Azaria, rei
am prodigiosæ nuncius. Nos interim
artim prædam hanc opimam, quam nacti sumus, Catal.
rvabimus, partim fugientes insequemur

Hostes:

Hostes. Aza: *Nihil pol unquam injunctum est mihi quod s*
Octon. *Lubentius. Næ ego gratissimum apportabo nuncium.*
Age Azaria, omnem è corpore torporem excute:
Viarumq; omnes aspernare crepidines.
Nam quemcunq; hac in re laborem ceperis,
Eum tibi abunde pensatum iri credito.
Sed satis hic cessatum est: nunc me in pedes quantum qu

ACT. V. SCEN. VIII.

Ozias, Juditha, Ioachimus, Azarias.
Ejusdem generis.

Octon. E*Nimvero, nisi me mens fallit, spero ex sententia*
Hanc rem nobis porrò eventuram, Iuditha:
Adeò animus nunc gaudio gestit mihi. Iud. *De eo*
Pol haud dubito, Ozia, Sed extra portam paululum
Progrediamur: spero adfuturos modò, qui nuncium
Nobis gratum, ac jucundum sunt allaturi. Ioa. *Id quidem*
Et ego brevi confido fore. Aza *Deus bone!*
Boni quid adfero? Sed nequaquam hic mihi
Subsistendum arbitror, Ad urbem sine ulla pergo mora.
Ozi: *Hem Iuditha, nescio quem huc accurrentem video.*
Bonum herculè, id quod apportat, fore auguror. Vide
Ut gestiat, utque lætus, atq; alacris siet.
Catal. Iud: *Azarias est.* Ioa. *Aut ille est, aut oclui hallucinantur*
Mihi. Aza. *Sed non procul à porta video stare nescio*
Quos: illos primùm delibutos reddam gaudio. Ioa: *Is*
Catal. 2 *Est ipsus: occurramus.* Aza: *Eho nemo gestientem*
Azariam videt? nemo illi gratulatum
Advenit? Iud: *Audin' quid dicat, Ozia?* Ozi, *Oh! quid*
audiam?
Aza. *Sed adsunt, quos optabam.* Iud: *Hem Azaria, quid i*
Gestis, aut quid lætus es obsecro? Aza: *Mea Iuditha,*
Troch. 2. *Quæ eventura prædixisti, contigerunt omnia.*
Hostes subito terrore, ac formidine
Exanimati, cuncti fugerunt turpiter.
Ozi. *O summis laudibus celebrandam Dei*
Dimet. *Benignitatem! ô numinis*
Divini nunquam nobis reticendam clementiam?

Ob, Azaria? oh, mi frater? quid nobis felicius,
Si quidem tu hæc vera prædicas? Aza: Verissima
Reperietis quæ nuncio. Nunc adeò ad vos sum missus, ut, Octon.
Quid præterea faciendum sit, statuatis protinus.
Ioa. Agitedum, ingrediamur, ut accitis cæteris
Vrbis magnatibus, de eo unà consultemus: &
Tantam, támque admirabilem erga nos Dei simul
Omnes laudemus, atque prædicemus beneficentiam.
Iud: Pie atque prudenter. præced te vos: sequor.

PERORATIO.

Iambici & senarii septenarii.

POsthac egredientem hîc nullum videbitis:
Nam si quid est quod restat, intus transigetur.
Subsistite etiam nunc paulisper, & coronidis vice Octon.
Quam autor subiicit audite admonitiunculam.
Hæc, quam spectâstis, sacra est historia, non ludicra, aut
Profana fabula. Itaque ad anagogen, ac mysticum
Arcanúmque rei sensum animos advertite seduló.
Vidistis hîc Holofernem gloriosum atque impium
Suarum virium ostentatorem, qui non modò
Homines pios, sed ipsum etiam Deum procaciter
Convitiis probrîsq; incessere est ausus. Sed quam, precor, Octo 2,
Catastrophen nefanda illius sortita est immanitas,
Deóq; exosa ostentatio? Non fortiter
In acie cum viris pugnans, sed ebrius
A muliere imbelli obtruncatur turpiter.
Eant nunc impii tyranni, ac viribus
Opibúsq; suis confisi sese jactitent:
Minísq; cœlum territantes, neminem sibi
Aut formidandum, aut extimescendum putent.
Cùm nihil adversus Deum ipsorum impotentes Troch.
Valeant molitiones, nihil conatus improbi;
Quos divinâ adjuti ope facilè declinant boni,
Ut sacra hæc nos docet, monétq; historia, quam
Ludo vobis hîc exhibuimus comico;
Qui si placuit, agitedum sodes, PLAVDITE.

FINIS.

¶ PSEUDOSTRATIOTA FABULA IOCOSA atque ludicra.

Actorum nomina.

PHORMIO, victor.
DORIO, ahenarius faber.
PERILLA, Phormionis uxor
BROMIA, Dorionis uxor.
LESBIA, caupona.
SYRA, Lesbiæ ancilla.
CHREMES, rusticus.
NISA, Chremetis uxor.

¶ PROLOGUS.

Trimetri Iambici.

Acem, & quietem vobis atque publicam
Tranquillitatem grex exoptat scenicus,
Quicunq; huc confluxistis, fabulam hanc novā
Spectaturi, nostrósque Ludos comicos
Hodie vestrâ decoraturi præsentiâ:
Vos appello, quicunq; liberalibus
Atq; ingenuis animum excoluistis artibus,
Et candida qui humanitate præditi,
Studiis bonorum provehendis sedulò
Incumbitis, nigrósque odistis Zoilos.
Malevolos nil moramur: qui dum industriam
Nostram culpant, suam produnt inscitiam.
Nunc quàm sumus exhibituri audite fabulam:
Non sacram, aut seriam, ut consuevimus hactenus:
Verùm festivam, jucundam, atque ludicram.
Jocos hoc tempus postulat, & facetias,
Salésque, sed castos tamen atq; innoxios.
His nos jam ludere permisit didascalus,
Neq; id sibi vitio vertendum existimat.
Bonorum habet exemplum, quo se defendere
Troch. *Facilè queat ab invidorum morsibus.*
Valeant igitur malorum hominum calumniæ,

Quos

Quos non melius ulciscaris, quàm si auribus
Obturatis prætereas, nihiliq; æstimes.
Abunde sibi satis factum putabit, si suam
Operam vobis non displicere senserit.
Cui hoc solum est in votis, ut quas hactenus
Et fecit, & posthac facturus est, bonis
Probet comœdias sive illæ sint sacræ,
Seu sint futuræ ludicræ. Verùm satis
Prolixa oratione præfatus mihi
Videor. Agitedum, ad argumentum fabulæ
Attenti quæso estote absq; ullis fabulis.

PERIOCHA.

Duo combibones admodum diluculò
Foras unà egressi, ad potandum commeant.
Uxores per totum illos quærunt oppidum.
Mox deprensos plagis contundunt plurimis
Hi postea Hispanos mentiti milites,
Ruriadoriuntur rusticum, miserisq; eum
Exercent, & cruciant modis. Quid sumptibus,
Magnisq; impendiis gravatus, conjugis
Subsidio ex ædibus ambos exturbat, probè
Sugillatos. Compulsi mox inopia,
Domum se recipiunt: & confessi suam
Culpam, cum uxoribus redeunt in gratiam.

ACT. I. SCEN. I.

Phormio.

Senarii & septenarii Iambici.

NÆ ego hominum qui vivunt sum infelicissimus,
Cui præter alia eáq; innumera incommoda, tam procax,
Difficilis, támque imperiosa uxor contigit.
Cum furia quapiam infernali vitam agere mihi
Videor, adeò suis dies noctésq; me exagitat,
Cruciatq; præstigiis. Quanquam operi sedulò intentus,
Usq; officio meo persungor gnaviter:
Nunquam tamen suis me rixis atque jurgiis

Sept.

Catal.

Scar-

Obtundere,

Obtundere, & enecare cessat bellua.
Mirum est profecto, etiam nunc animi compotem esse me,
Neq; jampridem redactum esse ad dementiam,
Qui cum tali Tisiphone annos jam vixi plurimos.
O me temerarium, atque hominem multo omnium
Stultissimum? qui tam duro, & inamabili
Capistro collum irretiendum præbui: unde quo
Pacto me expediam, aut quibus rationibus
Exolvam, planè nescio miser; tam arcto,
Támq; insolubuli nodo illigatum me esse sentio, ut
Male illos perdat Iupiter, nobis jugum
Istud qui imposuerunt gravissimum; qui tam
Molestas, odiosásq; maritis injecere compedes.
Sed quid agas? Quod factum est, infectum reddi non potest.
Cui cum cacodæmone, ut aiunt, navem ingredi
Contigit, ei inter navigandum mores illius,
Omnésque sunt ferendæ injuriæ; non diutius
Tamen, quàm cùm in portum sit perventum; tum eo
Relicto, liberum est abire quolibet.
Sed quàm procul ego adhuc ab illo portu absum miser?
Neque de ulla re sum sollicitus magis, quàm nè
Ad eum nunquam accessus concedatur mihi;
Nisi quis Deus Apomechanes, *uti dici solet,*
Apparens, de medio hanc tollat veneficam.
Tum ego me quovis homine fœliciorem deputem. At
Nequaquam pol hoc est sperandum mihi, cùm ultra
Nestereos annos illa sit victura sacrilega.
Sed jam satis superq; querelarum esse existimo. Hem,
Virum, non fœminam te esse recordare, Phormio.
Quin potiùs ità te compara, ut quicquid animo
Ægre est, procul abs te removendum atque pellendum puta.
Agedum, sic pol posthac facere certum est mihi.
Non itaque quemadmodum statueram, his Bacchanalibus
Pagos vicinos, atque etiam longius ab urbe dissitos,
Perambulare perga, probè, uti conspicamini,
Oneratus. Quoniam hoc tempore, rusticis passim
Conviviis, atque genio indulgentibus,
Consi-

Confido commeatum ventri haud defuturum Catal.
Famelico: idq; sine labore, atque opere tamen,
Quo pol domi misere crucior, ac torqueor
Infelix. Sed quemnam huc procul accedentem conspicor?
Estne hic Dorio familiaris meus, ac fidissimus
Compotor? Is est ipsus, Commodè herculè.
Hic illum præstolabor, dum propius accesserit.

ACT. I. SCEN. II.

Dorio, Phormio.

Ejusdem rationis versus.

Mirum ni mihi mater fuerit Ignavia, Hyper.
Paterq; Lethargus, ità laborem corpus extimescit
Meum, adeòque nihil otio dulcius est mihi. Itaque
Relictâ, quæ me jam satis superq; defatigavit, Oct. Scen.
Officinâ; atque uxore, quam habeo domi, Troch.
Quavis molestiorem Xanthippe; lebete ac cacabo Octon.
In humeros sublato, opportuno hoc tempore,
Quo omnia passim lætitiâ, commessationibus,
Conviviisq; perstrepunt hinc longiùs
Abire decretum est mihi: ubi mea me haud facilè
Est inventura blitea. Satis jam diu
Non secus ac claudus sutor desedi domi.
Credo reperturum alicubi me non opus, Troch.
Quod quidem cane pejus & angue semper horrui,
Sed pabulum huic gulæ atque aqualiculo gratissimum:
Nempe petasonē, aut pernam, aut armum aliquem ovillū, bene
Assum. Cui quidem potus si accesserit Troch.
Talis, quali à summo mane, usq; ad multam noctem heri
Me opplebam largiter: O (Deus bone!) tum ego me quovis Scaz.
Apicio beatiorem, atque adeò ipso Midâ,
Aut Crœso ditiorem existimem. Et spero Catal si
Eventurum quod auguror, ità animus præter
Solitum gestit mihi. Sed in ipso tempore
Eccum sodalem Phormionem non procul
Hinc stantem conspicor, ad iter quoq; instructum, Scaz.
Uti videtur. Nullum pol ego nunc obvium
Mihi dari mallem. Accedam, atque alloquar. Hem, hiccine

Astabas, Phormio? oh, ut te aspicio lubens!
Phor. *Tuus quoq;, per Iovem, conspectus, Dorio,*
Mihi longe est gratissimus · atque ob id procul
Te huc accedentem conspicatus, substiti
Lubenter herculè, atque adventum expectavi tuum.
Dor. *Facis amicè, atque ut te decet.*
Dimet. *Sed quid te tam manè evocavit è lecto, qui heri*
Scaz. *Tantum biberas? Lucri bonus odor, opinor, afflavit*
Octon. *Nares tuas.* Phor. *Nō pol spes lucri, aut quæstu tā diluclò, at*
Uxor suis è nido me exturbavit jurgiis.
Dor: *Quid audio? etiam hîc illa tecum litigat?*
Pho. *Quasi tua hoc nunquā fecerit hactenus.* Do. *Frequentiùs*
Quàm volui, Phormio. Phor: *Credo, & tamen mea*
Tuam longè superat procaciâ, itaq; nusquam mihi
Octon. *Conceditur, illâ præsente, quies. Et ob id ubivis gentium*
Malo esse, quàm domi. Dor. *Sapis meâ quidem*
Sententiâ: nam ego quoque crucem non æquè atque meam
Exhorresco veneficam. Sed quò nunc est iter?
Scaz. *Aut ubi quæstum tibi futurum existimas?*
Phor. *Ego hoc tempore, nè quid amice simulem, nullo*
Labore me fatigare statui: à quo alias quoque
Scaz. *Non mediocriter abhorrere soleo, sed quid*
Dies hi postulant, curandam cuticulam
Mihi esse duxi, genióq; indulgendum affatim.
Dor. *Cur igitur hoc circumfers, aut quare ad opus te paras?*
Phor. *Vis dicam, Dorio? ut os uxori sublinam.*
Octon. D. *Ha, ha, he, ad eundem modum ego quoq; non rarò fallo meā.*
Sed quid, quod te rogem? Ph. *Quid, obsecro?* Dor. *Non sitis?*
Phor. *Utinam sit qui isthuc cupiat experirier,*
Mihique cantharum offerat! Malè peream,
Nisi totum, quantumvis capacem protinus unico
Haustu ebibam. Dor. *Mihi quoq; ex compotatiuncula,*
Quam in multam noctem producebamus heri,
Fauces ariditate crepitant. Pho. *Eamus ergò: quid*
Stas? Sed ubi nunc cervisiam arbitrare nos
Inventuros bonam? Dor. *Non procul hinc: hem sequere ea.*
Rectâ isthuc jam te deducam viâ. Ph. *Quo?* Do. *Ad Lesbiam.*

Phor. *Festivámne illam mulierculam. quæ in proximo* Troch.
Hoc habitat vico? Dor. *Eam ipsam.* Phor. *Eamus ergo: nam*
Nimis vereor, nè, si hic subsistamus diutius,
Uxor obtorto collo me intrò retrahat. At at, crepat
Ostium: in pedes nos conjiciamus quantum possumus. Troch.

ACT. I. SCEN. III.

Perilla.

Eiusdem generis versus.

E*Ho, quid hoc monstri est? quò tam subitò meus*
Hinc se subduxit furcifer? credo hic eum
Aliquem conspexisse cacodæmonem, adeò
Has horret ædes, adeòq; invitus est domi.
Non tamen illum puto hinc tam citò abiisse longiùs,
Sed alicubi hic astare otiosum pro foribus,
Et cum vicinis de rebus frivolis, nihilq; ad Troch.
Farinam conducentibus confabularier,
Aut percontari res novas. Quod pol multò facit
Lubentiùs, quàm opere se exercet suo. At
Quid hoc? nusquam hic ego illum conspicio misera.
Perii, mirum ni se rursus aliquò abdiderit
In diversorium, aut in prostibulum potiùs.
Eheu? nullam me miseriorem usquam arbitror Octon.
Mulierem vivere. Utinam terra dehiscat, meq; absorbeat
Suo hiatu? tam me vitæ piget ac tædet meæ;
Nam cur hac luce frui cupiam diutiùs?
Quocunq; me verto, luctus atq; miseria
Me urgent, premúntq; undiq;. Tum paupertas, grave
Profectò onus, rerumq; necessariarum
Penuria, adhæc liberorum grex inops, Troch.
Nudus, atque famelicus, eò me redigunt infelicem,
Ut quo me vertam, aut quid agam, planè nesciam. At
Frustra hic ego lamentando consumo diem.
Quin potiùs missas facio querimonias,
Quibus proficio nihil; atq; me ita comparo, Octon.
Non perpeti diutiùs nebulonis contumelias.
Quem iam, ubi est, per totũ queram oppidum, inventumq; ita
Exercebo, atque ulciscar sacrilegum, ut huius Scaz.

Diei, meique, quoad vivet, memor siet.
Et primum visam apud Dorionem vicinum hunc, ubi
Eum nunc esse cogito: nam cum illo potitat
Libenter. Dignum pol patellâ operculum:
Adeò ille huic nostro est similis per omnia,
Ignavus, iners, tardus, stipes, potator strenuus.
Unum si noris, alterum cognoveris:
In eodem mihi videntur ludo edocti ad nequitiam.
Sed eccam Bromiam ejus uxorem: hanc adoriar.

ACT. I. SCEN. IV.

Bromia, Perilla.

Senarii & septenarii Iambici, admistis paucis octonariis.

Scaz. VBi ille scelus est? vah, nusquā est: heu me miserā, occidi.
Rursus tam manè? ut illum dii deæq; perdant, qui
Tot mihi curas, tot solicitudines parit.
Porcum pol mihi maritum malim, quàm hunc mastigiam.
Per: Irata est, neque quæ loquitur intelligo satis:
Accedam propiùs, atque compellabo. Hem Bromia,
Quid est, quòd hîc stomachare ante ostium? aut quid accidit
Tibi? satin' salvæ res? Bro: Hem, Perilla, tun'
Hîc astabas? ignosco, non prævideram
Te. Per. Credo: sed quid tristis ès, aut quem incusas? age,
Dic sodes Bromia. Bro. Quem incusem rogas? quem nisi meum
Per: Maritum? Bro: Eumipsum; qui nunc si detur, saxo meæ
Experiatur manus: ostenderem quid sit dolis
Ac sycophantiis uxorem fallere.
Per: Tu pol mecum in eodem luto hæres, Bromia.
Sed quid tuus ille designavit? aut ubi nunc est, obsecro?
Bro: Credo hinc illum abiisse in malam crucem: & utinam
Revertatur nunquam. Per: Ego quoq; idem sæpe imprecata sum
Dimet. Meo. Sed cedò quod rogo.
Bro. Dicam Cùm heri totū potando exegisset diem,
Tandem multâ nocte reversus domum, (Deum
Immortalem) quam ille temulentus excitat
Ibi nobis tragœdiam, quas turbas, & tumultus
Catal. Ciet. nunc quoq; cùm ego illum operi intentum puto,
Nescioquò se clàm subduxit modò. Per. Facilè

Ita me deus amet, id esse divinabam: eosdem enim
Ludos hodie meus mihi fecit furcifer:
Et propterea huc illum quæsitum egressa sum foras.
Bro. *Quid ais? ô nos infelices, quæ talibus*
Maritis nupsimus! quid restat, obsecro,
Nisi ut perpetuo simus miseræ? nam meus quidem
Frugi futurus est nunquam. Per. *Neque de meo*
Quicquam spei est reliquum mihi: Dimet.
Adeò in naturam jampridem illi versa est malitia:
Tamen inultum, quod mihi fecit hodie, nunquam auferet;
Nam pergam eum porrò in omnibus quærere diversoriis;
Pugnos, si vivo, non evitabit meos,
Ad manes imos etiamsi confugerit. Mori
Me malim, quàm non tantam ganeonis illius
Ulciscar impudentiam. Atq; idem Bromia, tibi quoq;
Faciendum censeo: facilitate enim nihil
Effectum est hactenus: atq; adeò tales eos
Nobis nostrâ reddidimus indulgentiâ: dictum est vetus,
Phryx non nisi verberibus emendari solet.
Brom. *Agedum, placet. Malo nodo malus nobis* Scal.
Quærendus est cuneus. Per. *Rectè laudo.* Brom. *Sequar*
Quocunq; præcesseris. Per. *Ungues mihi pol pruriunt:*
Væ illis si quidem in nostras hodie inciderint manus.

ACT. II. SCEN. I.

Phormio, Doria, Lesbia, Syra.

Ejusdem generis.

HEm Dorio, quo pacto se tuæ habent fauces, & quomodo
Valet stomachus? Dor. *Rogas Phormio? pol guttur siccitate* Catal.
Jamdudum exaruit mihi: & lupo esurientior
Sum. Ph. *Mihi quoq; sitim non parvã hæc concilavit ambulatio*
Dor. *Væ cantharo illi, qui ori primus occurret meo:*
Nam pumice aridior, & quavis spongiâ
Siticulosus sum magis. Sed eccam Lesbiam
Foras conspicio prodeuntem. Jupiter
Supreme, quàm elegans & quàm venusta est! formæ gratia
Venerem superat ipsam. Les. *Demiror nullum ex civibus*
Huc etiamnum divertisse ad jentaculum,

 Præsertim

Præsertim hoc Bacchanalium tempore,
Scaz. *Quo adventuros sperabam plurimos. Præter*
Opinionem istuc mecastor accidit mihi.
Sed credo, ut sit, frugalitatem ac temperantiam
Scaz. *Multos docet penuria: & hoc bellum, quo plurimos annos*
Hæ nostræ regiones miseris jam divexatæ sunt modis,
Multorum loculos exhausit penitus: hinc noster quæstus est
Frigidior. Nihilominus tamen credo adfuturos, à quibus
Lucellum aliquod nunc expectandum sit mihi.
Sed eccos quos volebam: pol salvum me servatam cupit:
Non alios magis ego nunc optârim mihi:
Nam belli sunt homunculi, faceti atque lepidi.
Phor. *Accedamus, eámq; appellemus comiter.*
Troch. *Quem hîc ante ædes præstolare Lesbia,*
Suavium atque deliciarum meum? Oh, ut te amplector lubens.
Les. *Vos opperiebar advenientes.* Dor. *Facis amicè, & ut*
Te decet. Les. *Adventus pol vester multo omnium*
Mihi est gratissimus. Dor. *Vis ut id ex animo existimem*
A te dici, Lesbia? age, da mihi osculum, mea
Festivitas. Les. *Nihil detrecto: tale enim*
Quid vobis negare, aut eo etiam amplius, religio
Mihi esset maxima. Sed intrate sodes, atq; sarcinas
Deponite, ut hilarem lætumq; hunc sumamus diem.
Phor. *Placet: sed cantharum promi, & mensam insterni jube.*
Les. *Nihil in me erit moræ. Syra, ocyus exi Syra.*
Scaz. Syr. *Adsum: quid me facere jubes, hera?* Les. *Insterne*
Mensam. Dor. *Primum omnium amabò cervisiam*
Scaz. *Promi jube: nam ingens fauces meas urget*
Ariditas. Les. *Næ tu pol antiquum Dorio obtines.*
Age Syra, prome cantharum. Dor. *O dulcissimam*
Troch. *Cantiunculam!* Les. *Tales mihi hospites*
Gratissimi esse solent: nam edaces illos pamphagos
Nihil moror. Syr. *Sit fausta vobis hæc cervisia.*
Dor. *Habeo pol gratiam, Syra;*
Dimet. *Tibi vicissim benefaxim lubens: præbibo tibi*
Scaz. *Dimidium, Phormio.* Phor. *Perge: quid cunctare cessator?*
Troch. *Nam siti hercle jamdudum enecor. Ut Dii*

Deæq; te omnes perdant ! totum exhauris, impudens?
Dor. *Quæso nè ægrè feras: nam imprudens ebibi.*
Mirum ni mihi favillæ aut prunæ nhæreant in gutture,
Nam vix etiamnum me vib sse sentio.
Les. *Mitte tu hæc, Syra, & sine mora alium prome* Troch. 2.
Cantharum: atq; audin'? fac diligenter annotes.
Syr. *In hoc profecto obliviosa neutiquam*
Esse soleo. Phor. *Vah! quid moraris pessima?*
Non verba tua, sed cervisia meam mihi Troch.
Restinguet sitim. Les. *Quietus esto, jamjam (vidè Deus*
Aderit: atque eccum. Syr. *Hem, accipe.* Phor. *Vtinā tam cu-*
Animam excipiat meā, atq; ego nunc hunc arripio cantharum!
Dor. *Vt haurit belluo! Bithyum cum Bacchio*
Commissum dixeris. Les. *Agitè, apparata jam sunt omnia:*
Vbi voletis, accumbite. Phor. *Accumbemus, Dorio.*
Hic ego mihi locum deligo. Eho Lesbia,
Tu dextrum mihi claude latus. Tum ut Syra nobiscum quoq; Troch.
Accumbat jube. Les. *Syra, cape sedem, & Dorioni*
Te adjungito. Syr. *Nihil est quod æquè fecero*
Lubens. Les. *Nunc admovete manum patinis: apud*
Mensam etenim neminem decet verecundarier. Scaz.
Phor. *Ego mehercule semper eo fui animo, ut si quid*
Vnquam esset appositum, incunctanter atque liberè
Attingendum, ac discerpendum putaverim.
Dor: *Rectè, laudo: namq; ideo non apponitur cibus*
Vt oculos oblectet, sed ut ventrem saturet famelicum.
Les, *Hem, nè cervisia desit curato, Syra.*
Syr: *Faciam pol sedulo.* Les. *Eho Phormio, hunc*
Tibi præbibo cantharum. Phor. *Vt saluti sit precor,* Dimet.
Mea Lesbia, mea voluptas unica. Dor. *Hem Syra,*
Videre mihi subtristior.
Numquid te torquet, aut solicitat? cedò Syr. *Nihil*
Omnino, anime mi. Dor. *Frontem igitur exporrige,*
Ac te præbe hilarē. Syr. *Id pol hoc tempus atq; locus hic postulat.*

ACT. II. SCEN. II.

Perilla Bromia.

Eiusdem rationis.

OPportunè ædepol isthæc vicina Glycera
Nobis veniebat obviam, nostros maritos quæ
Ex urbe egressos se vidisse dicebat modò
Brom. Percommodè, ac feliciter sane: ista enim
Nisi hoc nobis indicium fecisset, per oppidum
Totum hunc frustra illos quæsivissemus diem.
At nunc eò rectâ contendimus viâ.
Per. Novi ego prostibulum isthuc, ad quod frequenter cōmeant.
Brom. Ubi illud est? Pe. Non ità procul ab urbe.
Brom. Quod est nomen hospitæ?
Troch. Per. Lesbia. Brom. Vah! Lesbia? impurissima
Illa est meretrix. Per. Tenes. Tum ancillam habet Syram:
Nostin'? Brom. Quid ni? non arbitror in toto oppido
Scortum usquam esse impudentius: Adeò similes habent labra
Lactucas. Sed quid quod te rogem? Per. Quid? Bro. Hiccine
Nos illos inventuras autumas? Per. Non est dubium id quidē,
Nam illic frequenter potitant. Hem Bromia,
Para ungues; non procul enim nunc ab ædibus absumus.
Bro. Non pol ungues modò, sed dentes etiam exacui meos:
Nunquam me, per Iovem, quisquam exorabit, quin meum
Istum hodie, uti meretur, ulciscar mastigiam.
Per: Meum quoq; (vah!) quibus exercebo modis,
Næ ille sibi cum viragine rem esse dixerit.
Troch. Sed placidè accedamus, nè præsentiant.
Ego præibo: tu subsequere, Bromia. Brom. Hem, sequor.

ACT. II. SCEN. III.

Phormio Dorio, Lesbia.

Eiusdem generis.

OHe Dorio, jam abunde satisfactum est stomacho.
Nunc hauriamus, ac potemus strenui. rerum statu
Hem, quid tibi vis, Syra? cantharus vacuus est: quid si hoc
Incendium contingat, quo pacto restingueremus? Les. Oh
Periculosum facinus! Hem, vola. Phor. Mea Lesbia,
Quanto mihi nunc formosior videre, quàm

Dudum! Lesſ. *Certe quia em tu pol multo es hilarior.*
Phor: *Da ſodes oſculum, meum ſuavium.*
Dor. *Bene herculè fecimus, quòd longinſculè ab oppido*
Sumus digreſſi: nam hic, ut opinor, non facilè nos
Invenerint uxores. Phor. *Quid ſi invenerint?*
Nihil ego moror fœminam. Lesſ. *Eia; ſic decet:*
Viros vos eſſe judico: Dor. *Hem, prabibo tibi, Phormio.*

ACT. II. SCEN. IV.

Perilla, Bromia, Dorio, Phormio.

Eiuſdem rationis verſus.

O *Cœlum! ô terra! ô facinus indigniſſimum:*
Bro. *Quid vociferare, Perilla?* Per. *O Iupiter? haeccine*
Vides, & pateris? Bro. *Hem, quid eſt?* Per. *Ambo probè*
Poti, inter meretrices duas hic accubant.
Pudet me commemorare quæ vidi, per oſtii
Rimas proſpiciens clanculum: irruamus, Bromia.
Bro. *Agedum, praecede: ſequor. Ego meo, tu tuo*
In faciem unguibus involva venefico. (*nequiſſime?* Troch.
Per. *Hiccine ſedes, ſacrilege?* Bro. *Hiccine quaerendus eras,*
Dor. *Me miſerum, ſuccurrite populares.* Phor. *Hei mihi?*
Perimor infelix: ſubvenite inopi. Brom. *Etiam*
Subſidium imploras, furcifer? Dor. *Ignoſce, obſecro,*
Si aliàs unquam pedem foras extulero, occidito. (*Vah,*
Br. *Id nunc faciam.* Ph. *Eheu? parce, quaeſo, mea Perilla.* Per
Tibi ego parcam omnium? Dor: *O me infeliciſſimum?*
Phor. *Ah, ſiccine me, uxor, ſtrangulas?* Per. *Hem Bromia,*
Crumenas illis eripiamus: deinde abeant vel in malam
Crucem impuriſſimi. Bro: *Hoc ago. Nunc quò dignus es,*
Abi ſcelerate. Per. *Sic excrudendi ſunt, qui rem decoquunt,*
Brom. *Qui meretrices impuras plùs amant quàm conjuges.*
Per. *Quòd ſi omnes uxores, ſuos maritos rem malè* Scaz.
Gerentes, ad eum tractarent modum, non tam
Multi paſſim invenirentur decoctores & adulteri:
Nunc ad quævis facinora illos impunitas
Illectat. Sed ſatis jam hic remoratae ſumus diu:
Ad urbem redeamus. Propediem ſupplicantes
Adirunt famelici. Sed nihil agent: me mortuam Crat.

Malim

Malim, quam cum tali marito vivere.
Bro. *De istboc quid sit futurum, consilium unà capiemus domi.*

ACT. II. SCEN. V.

Phormio, Dorio, Lesbia.
Eiusdem generis.

QVid nunc agendum nobis censes, Dorio?
Troch. 2. *Quid bimúsne foras egredi?* Dor. *Circumspice*
Etiam sodes, anne alicubi hic hæreant,
Phormio Phor. *Perii: ut etiam nunc timeo miser!*
Dor. *Circumspicito, inquam. nè rursus ex insidiis*
Nos adoriantur harpyæ obscœnissimæ.
Scaz. *Me miserum! differor doloribus, membra*
Luxata sunt omnia, genuáq; labant mihi.
Phor. *Mea quoq; caput totum mihi tuber reddidit*
Venefica. Les. *O viros fortes ac strenuos!*
Eho! quo pacto vobis hoc sapit jentaculum?
Phor: *Etiam rides, pessima?* Les. *Pol jam defessa sum*
Troch. 2 *Vos ridendo:* Dor. *Pergis, inepta? Eia, pugnatum est fortiter;*
Quid restat, nisi ut triumphum agatis? Dor. *Mitte sodes*
Iocari, Lesbia: satis nos discruciat infortunium
Nostrum, etiam si tu istud tuis dicteriis
Atque jocis non conduplices. Les. *Pro Iupiter,*
Troch. Scaz. *Quàm velim me non vidisse tantum dedecus,*
Viros vos cædi ab uxoribus ut pueros; ó inauditam
Infamiam, atque turpitudinem; at satis
Iam verborum est: nam me cum talibus viris
Loqui pudet. Agite, numerate pro jentaculo.
Phor. *Eho? quid numerabimus miseri, quibus*
Adempta sunt marsupia? Les. *Quid istbuc mea?*
Numerate, inquam. Dor: *Id quidem nihil habentibus*
Troch. *Difficillimum.* Les. *Istbec verba sunt, quibus*
Nihil moveor. Scio quid agam. Hem Syra, cacabum
Hunc, atq; lebetē, intrò aufer. Pho. *Hem, siccine agis Lesbia?*
L. *Quid ni? ubi persolveritis quod debetis, reddentur protinus.*
Valete. Pho. *Quid nunc agimus, Dorio?* Dor. *Nescio herculè;*
Nam, cum crumenam adimebat uxor, consilium etiam
Omne eripiebat mihi. Pho. *Tamen inveniendum est remedium*
huic malo:

Et

Et damnum hoc ratione aliquâ sarciendum existimo.
Dor. *Nihil malim, si quidem quid tale posset invenirier.*
Sed nè frustra quæras, nimis metuo miser.
Phor. *Ad uxores redeamus, culpamq; fateamur supplices.*
Dor. *Rides? egon' isti supplicabo sacrilegæ?*
Nunquam faciam. Phor. *Durum telum necessitas.*
Dor. *Suadere noli: nam pol inediâ mori malim,* Scaz.
Quàm dominam tam difficilem, & tam imperiosam perpeti.
Phor. *Age, ausculta: inveni aliud; quod magis probes.*
Dor. *Quid?* Phor. *Dicam. Nosti, opinor, quàm multi, hoc præsertim tempore,*
Passim per pagos, vicosq; vagentur milites, Troch.
Nihil non impune perpetrantes. Dor. *Illorum herculè*
Jam ingens ubiq; est copia. At quorsum isthæc? Phor. *Milites*
Quoq; nos esse assimulabimus: Dimet.
Atq; miseros hoc prætextu spoliabimus
Rusticos. Dor. *Dicis probè, si pro sepulcro* Troch.
Crucem statui velimus nobis. Phor. *Vah! nihil*
Periculi est. Quasi non multò graviora ubique Catal. 4.
Tolerentur scelera, & flagitia; inter arma
silent leges. Dor. *Pol vera prædicas. Sed unde nobis*
Arma, quibus & ab aliis dignoscuntur, & agricolis
Terrori esse solent milites? Phor. *Si mutuò non possumus,*
Sumemus alicunde fœnore. Dor. *Hem, placet*
Consilium: itaque & hîc, & alibi tibi lubens
Obtemperavero. Phor. *Benignè dicis: sequere me.*

ACT. III. SCEN. I.

Nisa.

Eiusdem generis.

Miseram me! quam dura, asperaq; vitæ conditio
Nobis obtigit agricolis, quibus à sceleratissimis
Nihil usquam tutum est militibus, qui sibi licere in nos
Quicquid lubet putant! Æquum sit, an iniquũ quod imperant,
Nihil morantur, aut vident, nihilq; pensi habent:
Tum nisi protinus ad nutum illis inservias
Sacrilegis, si quid eorum, quæ impudentèr exigunt,
His denegaveris, cædunt, spoliant, milleq; nos

Affligunt

Affligunt & cruciant modis. Næ illi admodum
Fortunati, atque felices sunt, qui hoc rerum statu
In urbibus, & intra muros vitam exigunt.
Qui portis, atque mœnibus à se arcent hoc impium
Execrabiléque hominum genus: cùm ruri apud
Nos illis pateant omnia: ubi plerumq; januæ,
Troch. *Fenestræq; ruinosis desunt tuguriis.*
Adeò in cinerem pulverémq; versa sunt
Quæ possedimus omnia. Nunc quoniam quæ portaveram
Troch. 2. *Ad mercatum, ova gallinas, atq; caseos, satis*
Vendidi feliciter, pecuniáq;
Loculos oppletos gero: rectà domum propero.
A qua cùm absum diutiùs, neq; maritus, neque
Troch. *Liberi, satis officium faciunt suum.*
Omitto liberos, qui propter ætatem parum
Sibi consulunt. Sed hominem tam grandem, virum
Dico, nihil etiamnum sapere, desidem,
Vecordem, atq; ignavum esse, quæ mulier ferat?
At at, nescio quos huc procul adventantes conspicor;
Pol milites sunt, nisi oculi mihi prospiciunt parùm.
Abeo, atq; in pedes hinc me quantum queo.

ACT. III. SCEN. II.

Dorio, Phormio.

Ejusdem generis versus.

Scaz. *EHo Phormio, quo pacto nunc tibi instructus*
Esse videor hastâ atq; gladio? Phor. *Probè admodum:*
Troch. *Nam, nisi qui sis nôssem, veteranum quendam militem*
Te esse dejerem. Sed circumspice sodes; satin'
Mihi hic thorax, galeáque conveniant? Dor. *Pol formæ gratiâ*
Evenit, ut, quicquid indueris, te deceat maximè.
Phor. *Derides?* Dor. *Nequaquam; quod res est dic. Sed*
Troch. *Meus hic ensis totus rubet ferrugine,*
Intra annum nec mundatum, nec detersum esse dixeris.
Phor. *Nihil refert: cruore eum rubere credent rustici.*
Dor: *Ha, ha, ha, sicine herculè? Sed cætera quoq; an me deceant, vide*
Obsecro. Dor. *A capite usq; ad talos miles mihi*

Videris strenuus. Phor: *Utinam* Dimet.
Ità armati hesterno fuissemus die,
Cùm in diversorio nos adorirentur conjuges:
Nunquam vivæ è manibus nostris evasissent veneficæ.
Dor: *Phy, tam periissent, quàm extrema faba, quod dici solet.*
Sed ubi prædam paratam nunc nobis fore
Putas, Phormio: nam jamdudum stomachus latrat mihi.
Phor: *In proximo hoc vico, ibi cadaver erit, quod involabimus*
Vultures. Dor: *Itáne arbitrare?* Phor: *Certè:* Dor: *Sed vide* Troch.
Etiam nè te istbæc fallat spes: nève quis ibi sit, cui
Fucus suboleat, nósq; agnoscat: atque ità fabula
Fiamus vulgi, ac risui simus omnibus.
Phor: *Non fiet: tu modo fac sis animo bono,*
Ut fortem militem decet: Sed commodè hic
Mihi quippiam succurrit: Dor: *Quidnam istbuc est, Phormio?*
Cedò sodes: Phor: *Hispanos nos esse assimulabimus:*
Dor: *Quid, Hispanos? cur istud, obsecro; non enim*
Intelligo: Phor: *Ut terrori simus omnibus:*
Nam nullum militum genus Dimet.
Est, quòd magis metuant, atque exhorrescant rustici.
Dor: *Non illi soli per Jovem: nam nos quoque*
Quales sint, experti sumus frequenter, idq; non
Sine magno nostro, ut arbitror, malo: verùm Scaz.
Quo pacto istbuc queamus, non intelligo,
Cùm linguam uterque ignoremus Hispanicam:
Phor: *Tenco ego verba aliquot vulgaria, quæ ex illius Hispani* Scaz.
Sermone, quem pridem domi meæ dies
Complures pertuli, mihi Dimet.
Etiam nunc hærent in memoria: Dor: *Vah, si istbuc satis*
Esse arbitraris, age, ego quoq; quædam memini ex iis,
Quibus meus mecum sæpe solebat stomacharier:
Phor. *Istbæc suffecerint: nam stupidi atque stolidi sunt rustici,*
Minimo illis os subleverimus negotio:
Tum in vultu utriq; is inest color, Troch.
Ut pro Hispanis probemus nos facillimè;
At satis hic jam cunctati sumus: Eamus, ac bonis
Avibus Martis experiamur aleam: Dor: *Placet.*

ACT. III. SCEN. III.

Chremes, Nisa.

Eiusdem generis

Troch. *NÆ ego agricolarum qui vivunt sum infelicissimus,*
Cui nulla unquam conceditur quies, nullum otium,
Nulla laboris intermissio, nulla denique
Tranquillitas, tam gravibus curis, ac negotiis
Molestis distrahor, atq; obtundor undiq;:
Nulli festi; at profesti omnes mihi sunt dies.
Tam imperiosam habeo uxorem, tàmq; difficilem,
Ac morosam. Quæ cùm ipsa dies totos domi
Troch. *Desidiat otiosa, aut cum vicinis garriat,*
Non magis parcit marito, quam si asinum illum judicet
Mercede conductum: adeò neq; quid imponat, neq;
Quid imperet mihi, unquam cogitat; quid imponat, neq;
Me respicit, neq; ætatem meam. Nunc sunt mihi
Concinnandi lecti, nunc defricanda matula, nunc
Catal. *Verrendum pavimentum, nunc convolvendæ stragulæ,*
Troch. *Nunc vaccæ mulgendæ, nunc lac agitandum, nunc in agris*
Octo.2, *Aut arandum, aut fodiendum, nunc purgandum stabulum: his*
Aliisq; multò pluribus
Atq; gravioribus occupationibus
Sept. *Quis, obsecro, solus suffecerit? quis non*
Tanto succumbat oneri? Sed lupum eccum in fabula.
Hui! tam citò è mercatu? Væ mihi! perii miser:
Vapulabo largiter: nam nondum, quæ modò
Troch.4 *Imperabat exiens, curata sunt*
Omnia. Hæc mihi, restant eluenda mulctralia: id agam.
Nis. *Hei miseræ mihi, genua labant, vox deficit;*
Tum æger fatiscit spiritus. Deum immortalem! quàm ferè
Ego in istorum prædonum incideram manus,
Catal. *Pedibus pol habeo magnam gratiam, qui me ex*
Tanto surripuerunt periculo. Sed ab ædibus
Nostris me non procul jam abesse gaudio.
Troch. *Atque ut hic quoq; satis tuta sim vereor misera. conspicor?*
Chr. *Atat, quid ego illam turbatam, & metu exanimatam*
Compellabo. Hem uxor, quid sibi vult hic timor?

Aut quid expalluisti? quidve respicis
Identidem? satin' salvæ res? quid taces?
Nis. *Actum est.* Ch. *Quid ità? cedo sodes.* Nis. *Nostra ædepol*
In dubio vita est. Chr. *Quin dic quid sit.* Nis. *Paululum*
Sine ad me ut redeam. Chr. *Me miserum? quàm timeo, nè*
Tu nunc tristissimum mihi nuncium adferas?
At omissis ambagibus, rem paucis expedi,
Amabo. Sed quid hoc? video huc procul adventare nescio — Dimet.
Quos hastis gladiisq; armatos. O Jupiter,
Serva nos, obsecro. Nis: *Hem, viden'?* — Catal.
Illi me prædones per totum iter insequuti sunt
Hactenus; & nunc nihil magis metuo misera,
Quàm nè huc divertant, nósq; suo crucient atq; affligant modo;
Quare ocyùs intrò nos recipiamus, Chreme,
Atque occludamus ostium. Chr. *Nè feceris, Nisa:*
Namque hoc pacto multò illos irritaveris magìs: & fores — Catal 2.
Perfringent, aut irrumpent per fenestras
Potiùs quàm se sinent excludier. Nis. *Quid ergò*
Faciendum existimas, aut quid das consilii, Chreme?
Chr. *Opperiamur hîc eos ante ostium,* — Troch. 2.
Et comiter appellemus: fortasse illi
Pretereant, impetrabimus cum gratia.
Ni. *Vtinam id fiat. Sed animus mihi nescio quid præsagit mali.*
Chr. *Bene ominare, res succedet opinione meliùs:*
Nam spero adjuturem Deum. Tu modò fac sis animo bono.

ACT. III. SCEN, IIII

Phormio, Dorio, Nisa, Chremes.

Ejusdem rationis versus.

NVnc vultus nobis est sumendus Martius,
Et non nisi castrensia proferenda verba. — Troch.
Dor. *Sesquipedalia pullosq; ... decentia.*
Ph. *Tum nomina quoq; erunt mutanda nobis: nam*
Doriones, atq; Phormiones inter Hispanos — Catal.
Inveneris paucissimos. Dor: *Scio istbuc, atq; ob id*
Sennores erimus utriq; Neq; ab ego te,
Neque tu me unquam appellabis nomine.
Hic militibus Hispanis mos est; & sapiunt meâ

Quidem

Quidem sententiâ, qui se metui, quàm amari
Catal. *Malunt. Nam facilitas contemptum, severitas*
Troch. *Autoritatem parit.* Phor. *Ità me Deus amet ut*
Mihi verum videris dicere: namque eo
Pacto fiet, ut & nostra jußa rustici
Troch. *Extimescant, nobisq́ ad nutum suppeditent omnia:*
Tum ut quidvis impunè faciamus. Nam quis eâ
Audaciâ est, licèt indignis sit exceptus modis,
Vt Hispanum audeat incusare militem?
Aut id si faciat, quid, obsecro, nisi malum conduplicat suum
Sed jam satis hic remorati sumus. Domum
Hanc adoriamur proximam. Quicunq́ hic habitat rusticus,
Catal *Is primus à nobis comedetur, atq́ exhaurietur*
Planissimè. Sed eccum eum pro foribus stantem conspicor.
Nis *Hem Chreme, rectà huc ad nos affectant viam.*
O nos infelicissimos!
Nimirum consilium illud rectum est, de occludendis ædibus.
Chr. *Mitte id: nihil, inquam, juverit. imò oberit magis.*
Scaz. *Non sant irritandi crabrones, quos, cùm volueris,*
Placere nequeas. Prior ego illos compellabo. Salvete,
Viri boni. Ph. Apero vellaco, como es taeys aysy?
Dor. Quienes peraeys Luterano? Nis: *O miseriam!*
Hispani sunt: crucem non æquè atque hos horresco milites.
Phor: O travdores del Rey, despachaos præsto.
Chr. *Actum est, perii miser.*
Dor. Que hazeis tantas bozes. Ch: *Hei mihi etiã verberat*
Troch. Phor: A Luterano, trae paen blanco, y vino. Nis. *O faci-*
Indignum! Chr. *Nostrate linguâ me obsecro,* *(nus*
Compella, Sennor: *nam neque quid loquamini,*
Neq́ quid velitis intelligo. Phor. *Non?* Ch. *Non, ità*
Me Deus amet. Dor. *Credo, quia parùm placent*
Quæ loquimur, simulat se non intelligere furcifer.
Nis. *Non pol intelligimus,* Sennores: *nam vernaculum*
Solum sermonem nos callemus agricolæ; eo utimini,
Obsecro: quicquid jusseritis, effectum dabimus protinus.
Dor. *Insterne mensam. prandiúmq́ nobis appara:*
Praesto præsto, *quid cunctaris venefica?*

Chr.

Chr. *Paramus sedulò: vos modò desinite stomacharier.*
Nis. *Quicquid in ædibus est nobis, apponemus liberaliter.*
Phor. *Hoc etiam atq; etiam cogitate, militem vobis* Scaz.
Esse excipiendum regium: quapropter nè vulgaris aut
Quotidianus apparatus sit, cavete sedulò.
Ebo, quid tu nobis panem atrum adfers blitea? Troch. 2.
Album apponito, eumq; recentem, nisi cerebrum
Tibi velis hîc dispergier. Dimet.
Tum petasonem, lardum, aut fumo induratas carnes nolumus;
Servate isthæc vobis: nam talibus noster
Non assuevit stomachus. Nis. *Atqui nihi! præter* Scaz. 2.
Illa est nobis usquam in penario. Dor. *Apage in*
Malam crucem, garrula. vinum etiam ex oppido adferri Scaz. 2.
Nobis volumus in vesperum, idque Rhenense.
Chr. *Hui!* Phor. *Præterea armum ovillum, capum, aut le-porem potiùs: hæc*
Nisi maturè parata, atque probè assa fuerint
Omnia, væ vestris capitibus, atque scapulis.
Hac conditione contenti nunc hisce erimus vulgaribus.
Nis. *Eheu! ad restim jam nobis res rediit planissimè.*
Phor. *Quid mussitas pessima? quod præceptum est tibi*
Fac exequare protinus: etiámne respicis?
Dor. *Hem furcifer, ubi sunt oculi? vidèsne cantharos*
Esse vacuos? Ch. *O me miserum!* Ph. *Quid stas stipes? vola.*
Probè, ut arbitror, se habent principia. Dor. *Rusticum*
Hîc nacti sumus satis opulentum, ac divitem.
Phor. *Sciebam ego isthuc, & propterea te potissimum*
Huc deducebam. Dor. *Fecisti probè: sed eccum* Catal.
Accedentem silicernium: pol dignus est
Ad hunc qui tractetur modum. Chr. *Sit faustus ac*
Felix vobis hic potus. Dor. *Aconitum esse optes, ut arbitror;*
Quò his exonereris sumptibus. Sed quid quod te rogem?
Jamne ad macellum exiit uxor? Chr. *Iamdudum.* Dor. *Abi*
Tu, atque ex corte adfer gallinas aliquot, eásque Catal.
Partim elixas, partim assas cura sedulò.
Chr. *Eheu me infelicem! etiàmne amplius? trium*
Dierum vix mihi est familia. Phor. *Ehem! quid murmuras*

Mastigia? abi inquam, nisi pavimentum hoc tuo
Velis conspergi sanguine. Vt incedit testudo! Chr. *Prò*
Deum immortalem! quis me est infelicior?
Hos tantos sumptus quis ferat vel satrapes?
Dii perdant hoc imperiosum, superbum, atq; intolerabile
Troch. *Hispanorum genus: qui cùm domi sunt, vix habent*
Quo ventrem exaturent famelicum; appludam vorant,
Pappam bibunt; tum nuditate horrent, ringuntúrq; inediâ:
In his vero nostris regionibus, haud secus
Ac heroes, magnatesq; coli & honorari volunt.
Nostrates autem adeò præ se contemnunt, ut pecudes potiùs,
Quàm homines esse illos arbitrentur. Quare eos
Odi pessimè: adeout ad occursum illorum animus statim
Inhorrescat mihi. At metuo nè hîc me audiant
Querentem; gallinarium adibo, ut quod jusserunt exequar.

ACT. III. SCEN. V.

Phormio, Dorio.

Eiusdem generis.

OHe! nunc affatim expleti sumus, surgamus &
Troch. *Ambulando in vesperum exacuamus stomachum,*
Tum visamus quot vaccas hic rusticus habeat in stabulo.
Do. *Quin ædes perscrutemur omnes, omnes arculas*
Troch. 2. *Scriniáque omnia; denique involemus, atq;*
Auferamus etiam quæ usui nobis futura sunt.
Phor. *Quo jure?* Dor. *Bellico.* Phor. *Placet: militibus enim*
Troch. *Quodcunque lubet licet; neque pol injuriâ:*
Nam in rempublicam merita illorum sunt maxima.
Propulsant hostem, pugnant pro patriæ
Salute, pro aris ac focis, pro libertate publica.
Hi si quid cuipiam ademerint, si quem spoliaverint,
Troch. *Aut ceciderint, si cui vim fecerint,*
Si quid perfregerint, incusandi, aut culpandi erunt?
Dor. *Nequaquã: nã cùm ex illis maxima percipiuntur cõmoda,*
Ad hæc levia connivendum est incommoda.
Phor. *Rectè dicis: sed pergamus, quò perlustremus singula.*

ACT.

ACT. III. SCEN. I.

Chremes, Nisa.

Trochaici, partim catalectici, partim acatalectici.

PRó Deûm atque hominũ fidem! minime miror si homines
Insanire incipiant ex injuria.
Nis. *O mores! ô flagitia! ô inauditam impiorum*
Hominum audaciam, atque malitiam! Chr. *O supinam*
Judiciorum, legumq; oscitantiam!
Per quam his nebulonibus, & scurris quidvis impunè licet.
Nis. *Hei mihi! mori malim, quàm in tantis calamitatibus*
Vivere, & tam acerba perpeti. Chr. *Non perpetiar*
Ampliùs; atque adeò animam relinquam potiùs quàm non hos uti Iamb. 3.
Merentur, ulciscar mastigias: magnum est quod molior;
Et spero adjuturum Deum.
Nis. *Quid, Chreme?* Chr. *Viego illos pellendos atq; ex ædibus*
Exturbandos censeo: quandoquidem blandiendo
Et benefaciendo, omniáq; tolerando, nihil
Hactenus profecimus. Hâc non successit; rem aliâ Iamb.
Nunc experiar viâ. Nis. *Mi vir, si tibi velis*
Consultum, sententiam muta: nè et ipse te
Et nos omnes perdas. Chr. *Non me clam est periculum*
Hac in re esse maximum: verùm sic animum
Induxi meum, priùs me perditurum
Meam vitam, quàm hæc perpetiar diutius.
Tum si maxime velim ferre, facultates non sinunt.
Nam unam cœnam heri illis dedimus; quæ si iterum
Nobis sit danda, actum fiet: Vt enim alios
Sumptus omittam gravissimos, indesinenter
Sorbendo, nobis quid vini absumpserant! Eho,
Quid futurum existimas, Nisa, si nos assiduè exedant?
Nis. *Durum quidem haud nego: sed levius fit patientiâ,*
Quod mutari non potest. Chr. *Nimium hercule*
Improbi isti nostrâ abutuntur patientiâ;
Quam tum demum nobis profuturam existimo,

Cum in furorem sese commutaverit.
Nis. Laudarem animum, nisi supra vires tuas
Esse, quod conaris, arbitrarer Chreme. Chr. Nihil moror;
Si moriendum est, in tali facinore mori, mihi
Hac tam miserâ vitâ futurum est gratius.
Non fit sine periclo facinus magnum, ac memorabile.
Iamb. Tu modo fac sis animo quieto. Nis. Facilè possem,
Iamb. 4. Nisi sæpius, quantum armati valeant, experta essem misera.
Chr. Audendum est: nemo ignaviâ victoriam
Est consecutus unquam. Prima coitio est acerrima: hanc
Si sustinueris, pòst illos ut lubet ludas licebit.
Itaque hoc, quicquid periculi est, magnarum erit
Remedium ægritudinum: nam posthac incolumes
Sat scio fore nos, si semel infracto animo injuriam
A nobis propulsaverimus. Nis. Ne Hercules
Quidem contra duos. Chr. Vah! quasi tibi desint manus.
Tu fac uti colus in promptu sit, ego mihi furcam sumpsero.
Si illis machæra; & nobis urbina est domi.
Quanquam non magnopere istorum me terret ferocitas,
Quâ tum in nos bacchantur maximè, cùm tuti post principia
Verbis belligerantur ebrii. Tum eorum est
Operæpretium audire audaciam, quando miserum
Scaz. Et inermem agricolam, qui referire non audet,
Maledictis lacessunt, atque verberibus.
Iamb. At nunc faxo, ut cum rustico minimè ignavo sibi
Rem fuiße sentiant: & superi, nisi quid me animus
Iamb. Fallit, nostros conatus juverint. Nam qui tibi
Nunc viri videntur, nebulones sunt ignavissimi.
Nis. Si isthuc certū est tibi, age, parebo: tu modò, quod facto erit
Opus, impera. Chr. Nihil quidem ampliùs, nisi ut
Iamb. Cùm tempus fuerit, te talem præbeas,
Qualem ego te expertus sum sæpissime.
Nis. Euge, rem feliciter successuram auguror.
Adeò animus ad pugnam exardescit mihi.
Modò aderunt, opinor, rursus nos suis
Adorituri maledictis, probris, ac convitiis.
Iamb, 2. Quod si fiat, faxo se cum viragine

Congresso

Congressos intelligant. Adeò ego jam ferre possum
Illorum minas, & contumeliosa verba. At Iamb.6.
Eccum foras utrumq; prodeuntem. Tu
Accede ad illos, ac primùm quidem experire
Si quid cum gratia impetrare queas: nam, quod cavere
Potes stultum est admittere. Quòd si comiter
Blandeq; loquendo nihil effeceris, nôsq;
Affligere, cruciare, atque verberare porrò
Pergant, memento te virum esse. Ego introeo, ut
Quæ ad pugnam opus erunt parem, reversura è vestigio.

ACT. IIII. SCEN. II.

Dorio, Phormio, Chremes, Nisa.

Eiusdem generis versus.

Quid istbuc? itáne ad clarum dormivimus diem?
Multa nox meis adhuc est oculis. Phor. Hic veternus
Herculè est pellendus ab animo. Sed nausea
Quæ tanta stomacho? Quidnam hæc sibi vult oscitatio?
Extendere nunc demum nervos juvat: juvat Iamb.4.
Ab oculis propellere somnum. Dor. Quid, an ructas
Hesternam crapulam? Ph. Id quidem facio insolens: nam vel
Ad cruda concoquenda stomachus mihi valet satis:
Nec ventrem tantâ saburrâ unquam gravatum memini, ut
A vomitu remedium quærendum fuerit mihi:
Quod ne nunc contingat periculum pol maximum est. Iamb.
Dor. Nihil herculè mirum, qui heri tantum cibi
Deglutiveris, tot cyathos exorbueris.
Phor. Te quoque nihil unquam vidi edacius, aut bibacius Iamb.2
Quicquam. Dor. Certè aliàs non soleo esse parcior,
Aut abstemius: verùm nunquam antè, quod sciam,
Cœnavi unctiùs, nunquam prolixiùs.
Phor. Sic indulgere juvat genio. Dor. Sic curanda est cuticula.
Chr. Mortuum ego me malim quàm hoc vobis de meo
Contingat sæpius. Phor. Io Liber pater?
Dor Iö Ceres, quis nobis fortunatior?
Chr. Dii vestris sceleribus dignum vobis reddant præmium. Iamb.

Nis. Chreme, in promptu sunt quæ parari jusseras.
Chr. Bene fecisti. Phor. At eccum furciferum cum conjuge
Vellaco Luterano. Dor. Ennemigo de Dios.
C. Blanda herculè atq; amica salutatio. Ph: Quid mussitas scelus
C. Vos hic demirabar tam manè, qui heri
Tantum biberatis. Dor. An tibi id nimium videbatur,
Sacrilege? An nos vento, aereq; victitare
Iamb. Credideras? Chr. Non profectò, sed tantos tamen
Helluones ac tantos gulones esse vos
Nunquam existimaveram. Phor. Vah, tun' nos helluones
Appellabis, mastigia? Nis. Quales vos deprehendimus,
Tali honestamus nomine. Nos agricolæ rudes,
Atque simplices, scapham scapham, ligonem
Iamb. 4. Ligonem dicimus. Dor. Etiam sententias
Loqueris, garrula? Phor. Quid isthuc? tun' in tam gravi
Delicto isti impudenti, atque temerario
Audes patrocinarier? Nis. Quod tu mihi
Objectas patrocinium? an non maximo
Nostro incommodo, gravissimisq; impendiis
Vos tales heri per totum pertulimus diem?
Phor. Eho venefica, ego pol tibi, nisi taces,
Iamb. Istam linguam præcidam impiissimam.
Abi ad macellum, emptura quæ appares in prandium.
Chr. Hui! Etiam prandere hic statuistis? itineri ego
Accinctos putabam. Dor. Ha, ha, he, totâ erras viâ: vos
Neque hodie, neque cras, neque perendino hinc discedimus
Die. Quare absq; mora ad urbem te confer, ibiq; eme
Quæ parato opus erunt, atque vide ne quid desit, nisi
Vapulare mavis, sceleratissima. Chr. Ex
Cœna hesterna non pauca supersunt: ea
Vobis toto sufficient die. Phor. Servate vobis,
Liberisq; vestris frusta illa, atque reliquias:
Nos recentia, integráq; volumus. Chr. Recentia?
Iamb. 2 Dor. Recentia, inquam, atq; integra: quoties idem
Dicendum erit, trifurcifer? Chr. Pecuniam
Igitur numerate, quâ emantur recentia.
Iamb. Phor. Pecuniam? hem tibi mastigia. Dor. Accipe,

Sacrilegi. Chr. *Etiam verberare audetis, pessimi?*
Hem uxor, ad arma, ad arma: insonuit buccina.
Nis. *In me nihil erit moræ.* Phor. *Etiam referire paratis*
Audacissimi? huc, si quid lubet: Non herculè,
Vivi è manibus nostris evadetis, hodie. Chr. *Siccine* Iamb.
Ais, canis? Phor. *Eho populares, succurrite,*
Atq; auxilium ferte miseris. Nis. *Hem Chreme, virum*
Te præbe. Dor. *Væ mihi!* Phor. *Interimor infelicissimus.*
Chr. *Sic sic vobis apparamus integra.*
Nis. *Sic me camur recentia.* Chr. *Eho Nise, vide* Iamb.
Ne istum elabi sinas scelus. Ego huic spiritum
Interclusero Nis. *Vapula, impurissime.*
Dor. *Perii miser.* Ph. *Interii.* Nis. *Quo pacto hæc vobis placent*
Cupedia? Chr. *Quomodo hoc villi sapit?* Dor. *hei mihi*
Etiam illuditis? Chr. *Hem Nisa, arma illis eripiamus,*
Atque ex ædibus exturbemus sceleratissimos.
Nis. *Non pol vivi ejicientur hodie, sed efferentur*
Mortui. Dor. *Misereat vos nostri obsecro.*
Chr. *Apagite, apagite.* Nis. *Indigni qui vivant tamen.* Iamb. 2
Chr. *O fortes atque strenuos*
Milites, Nis. *O insuperabilem ferociam?*
Chr. *Eia, pugnâstis fortiter. Egregiam pol laudem & spolia*
Ad commilitones referetis magnificentissima.
Phor. *Fugiamus, fugiamus, dum evadendi datur copia.* Iamb.

ACT. IIII. SCEN. III.

Chremes, Nisa.

Iambici senarii & septenarii, admistis paucis octonariis.

———— *Iamne abierunt, Nisa?* Nis. *An abierint rogas?*
Imò simulac elabendi facultas
Dabatur, non seciùs se conjiciebant in pedes
Homines timidissimi, quàm lepores aut damæ aufugere solent,
Conspectis canibus venatoris. Chr. *Non hercule* Scaz.
Reversuros illos credo propediem. Nis. *Sic, sic*
Exercendum est sceleratum hoc militum genus.
Quòd si omnes à se injuriam & violentiam

Ad hunc perpulsarent modum, haud pol quoslibet
Troch. Tantâ audaciâ, tamq; intrepidè passim lacesserent,
Despoliarent, atque cruciarent improbi.
Sed hoc quis eventurum credidisset, Chreme? viros
Longâ Militiâ præliisq; frequentibus
Exercitatos, præterea Hispanos, qui bellicâ
Scaz. 3. Virtute cæteris præstare dicuntur,
Tam meticulosos, ignavos, & imbelles
Esse, ut quidvis potiùs eos, quàm milites esse
Putes? Chr. Prodigii, ità me Deus amet, simile, nec
Troch. 2. Quidnam ipsis acciderit, divinare aut suspicari
Possum, nisi aliquam Nemesin, vel conscientiam
Sibi multorum scelerum malè consciam, animum eis
Labefactâsse penitus: ut cùm superiores
Facilè esse possent, mente tamen consternati neque
Referire, neque se valuerint tuerier.
Nis. Mirum ni tale quid fuerit, Chreme: nam postquam minis
Cœlum antè territabant, nihilq; non ferociter, (illis statim
Atque animosè loquerentur, cùm ad pugnam est ventum, arma
E manibus excidebant quasi pueris. Chr. Polvera sunt
Quæ dicis, Nisa: sed cur non istud potiùs
Nostræ audaciæ animôq; forti ascribimus?
Quæ & inferioribus non rarò pepererunt victoriam.
Troch. Catal. Semper in conflictu maximum periculum est iis
Qui maximè timent: confidentia pro muro habetur.
Tum desperatio etiam timidos strenuos facit.
Troch. Nam mori pol maluissem, quàm illos perpeti
Diutiùs. Nis. Et ego quidem: sed nunc quia
Hoc prælium nobis ex animi successit sententia,
Eamus, atque triumphum agamus intus. Chr. Ità certè decet.

ACT. V. SCEN. I.

Dorio, Phormio.

Trochaici, partim catalectici partim acatalectici.

Quid nunc consilii capiemus, Phormio,
Aut quo pacto tantum dedecus celabimus?

Phor. *Pol neq; quid dicam, neq; quò me recipiam, neq; quid agã scio.* Iamb.
Nam ad restim jam nobis res rediit planissimè.
Dor: *Nil mehercule aliud restare video; deligenda* Dimet.
Nunc arbor est suspendio.
Phor. *Utinam hic aliquid esset, quò me præcipitem darem:*
Nam vitæ jamdudum me tædet meæ.
Dor. *Neque ego quicquam malim, quàm in hac re defungier:*
Adeò totus displiceo mihi. Phor. *Vah! crucior,*
Bolum tantum tam subitò nobis ereptum esse è faucibus. Iamb. 2
Dor: *Quartâ herculè lunâ nos natos esse arbitror, quibus*
Tot calamitates, ac tanta veniunt infortunia.
Phor. *Quartâne an quintâ lunâ nati simus, equidem nescio:*
Hoc certè scio, nos natos esse ad verbera.
Nam superioribus diebus ab uxoribus
Multùm diùque pulsati, vix semivivi ex earum
Evadebamus manibus: nunc iterum à rusticis
Cæsi usque ad necẽ, ęgrè membra trahimus miseri: D. *A rusticis*
Ais? imò unus nos ad hunc exercuit modum,
A sola uxore adjutus. Vah! meritò me nunc nostræ pudet
Ignaviæ. Phor. *Ego pol magno impetu frequentes*
Rusticorum turmas irruere in nos arbitrabar:
Hinc me subitus timor invadebat. Nam nisi Iamb.
Id putâssem, continuò caput isti dissecuissem
Sacrilego: tum autem veneficam istam (vah!) quibus
Excarnificâssem modis? Dor. *Frustra nunc isthæc fabulare*
Mihi, postquam tu nullà omnino verbera
Propellens, aut avertens, & nè semel quidem
Referire audens, usque corpus verberandum præbueris:
Et prior, simulac liceret, fugeris
Protinus. Phor. *Confiteor, Dorio: quanquam tu quoque*
Statim fugisses, nisi cervice prehensum, atque vi Iamb.
Prostratum in terram te resupinasset rusticus.
Dor. *Non inficior: nam continuò cor, quod aiunt,*
Ingenuè mihi concidebat, qui aliàs esse soleo
Interpidus. Phor. *Credo ultricem aliquam nobis ab inferis* Iamb. 3.
Fuisse immissam furiam, quæ incusso repentino

Terrore nostram retuderit lasciviam,
Atque petulantiam: quæ jam omnem excedebant modū. Dor.
Id fuit
Per Jovem: Sed ista mittamus, quandoquidem
Quod factum est, infectum reddi non potest. Quin potiùs
Iamb. Consilium capiamus, quid posthac nobis faciendum siet.
Phor. Neque pol consilium habeo, neque auxilii copiam.
Actum est; nil restat, nisi ut inediâ pereamus miseri.
Scaz.2. Dor. Durissimum id quidem mortis genus: quare
Quidvis malim & facere & pati, quàm vitam in
Tantis finire calamitatibus. Phor. Et mihi quoque
Onus quantumvis maximum imponi sinam,
Siquidem istud effugere liceat infortunium.
Dor. Hei mihi? nunc cupiam esse frugi, atque opere exercendo
Totos defatigari dies nisi
Frustra id cupiam infelix. Phor. Ah, quis nos inopes
Tecto dignabitur? quis ventrem saturabit famelicum?
Iamb,2. Nam postliminio ad uxores revertendi nullam hercule
Spem nobis superesse conspicio. Dor: Et tamen nisi
Illæ recipiant, actum est, periimus funditus,
Cùm nè unus quidem obolus in loculis nobis sit reliquus.
Ph. Quàm velim nobis esse precatorem, aut patronum aliquē,
Iamb.5. Qui blandè, ac commodè loquendo illis animum
Emolliat, & nos restituat in gratiam.
Dor. Quin ipsi potiùs ad illas accedamus, & veniam
Precemur supplices: nam si ignoto cuipiam
Hanc delegaverimus provinciam, periculum
Erit, nè, si ille rem evulgârit, fabula
Fiamus vulgi, passimq́ traducamur, atque
Illudimur ab omnibus. Phor. Non improbarem
Consilium tuum, si ausim experirier.
Sed quâ fronte, obsecro, isthuc tentabimus?
Dor. Perfricanda frons est, & pudor omnis est
Abjiciendus egentibus: exorabiles
Facilésq; illas fore confido: nam fœminæ
Iamb. Quemadmodum leves ob causas sæpe ad iracundiam
Provocantur, ità si quis modò paululùm

Blandiatur, deliniuntur ac placantur facilè.
Phor. *Age, age, mos gerendus est tibi, quandoquidem*
Eò nos compellit necessitas: cui Iamb.
Si quis conetur resistere, actum agat: cùm Dii quoque
Huic dicantur cedere. Dor. *Rectà igitur eas accedamus: at*
Nescio quas istbic procul stantes video: hem, mane.

ACT. V. SCEN. II.

Perilla, Bromia.

Ejusdem rationis versus.

E*St ut dicis Bromia, pro gravissimo mariti*
Crimine paululum supplicii uxori debet esse Iamb. 3.
Satis; nunc verò nostrâ austeritate ac sævitiâ
Ità illos hinc alienatos video, ut reditum sibi
Ad nos non audeant sperare. Bro. *Non injuriâ;*
Nam nimis pol duriter, neque ut uxores decebat,
Nos illos tractabamus, Perilla. Per. *Verum*
Dicis: nostrâ culpâ hæc turba, atq; abitio
Evenit: Quapropter si contingat nunc meum
Redire, & si frugi se in posterum fore Iamb. 4.
Promittat, næ ego libenter illum reciperem.
Bro. *Ego idem quoque mihi faciendum arbitrarer: nec*
Id poleò quod non facilè, vel perpetuò, si opus
Sit, carere illo possem: sed quòd communes me movent
Liberi, quibus alendis ego me imparem esse sentio.
Tum molesta, injucunda, atque tristis est
Solitudo Per. *Eadem me cura torquet, Bromia.*
Nam ni id esset nunquam me exoraret quispiam,
Quin perpetuò sola esse malim, quàm tam multa apud virum Iamb.
Perpeti. Bro: *Ne, quæso, istbæc tam iniquo animo feramus,*
Perilla: quasi alii nihil unquam faciant mariti
Quod displiceat uxoribus: aut quia nos non delinquimus
Fæminæ. Sèd quosnam, quæso, eos dicam esse, quos procul
Hinc consistentes video? Per: *Viri nostri sunt, de quibus*
Loquimur, Bromia. Bro: *Pol eos esse auguror,*
Adeò ad occursum illorum mihi commovetur

Animus

Animus. Per: *Ii sunt ipsi: procedamus illis obviam,*
Iamb. 8. *Atq; excipiamus comiter: Non licet hominem*
Sæpe eße ut vult, si res non sinit: ità tempus eß
Nunc, ut mihi virum restitui gaudeam,
Nuper nihil minús. Bro: *Mane, mane, isthoc pacto in ipsos,*
Atque in nos pessimè consuluerimus, si tam
Leni atque victo animo nos esse ostenderimus.
Per: *Qui sic ? cedó: non enim intellgo.* Bro: *Non ? at faxout*
Intelligas. In nequitiam citò relabentur pristinam,
Si nos cupidas esse sui intellexerint.
Per. *Quid igitur faciendum censes, Bromia?*
Bro: *Subsistamus hic, atque ultro illos ad nos sinamus*
Iamb. 3. *Accedere. Ac primum quidē quanquam orant atque supplicant,*
Tamen vultu ad severitatem composito,
Simulemus nos illos recipere nolle; tandem
Cùm obsecrandi finem non faciunt, quasi
Precibus victæ, ægrè culpam illis ignoscemus, atque
Recipiemus in gratiam; ità firmius
Illos alligaverimus: neque iterum audebunt, quod semel
Experti sibi cessisse sciunt infeliciter.
Per. *Consulis probè; atque ob id tibi lubens paruero.*

ACT. V. SCEN. III.

Phormio, Dorio.

Eiusdem rationis versus.

Hem Dorio, nisi quid mihi hallucinantur
Oculi, uxores istæ sunt nostræ quas hinc procul
Colloquentes vidimus hactenus. Dor. Sunt? *herculè*
Sunt. Animus mihi pol tremit formidine,
Iamb. *Adeò nè quid nobis iterum malefaciant, metuo miser.*
Phor. *Et mihi hercle pavore totum corpus inhorruit.*
Abeamus Dorio, nam in illarum conspectum ego
Prodire ausim neutiquam. Dor. *Eho quo fugis*
Stulte? resiste. Phor. *Non ausim: nam nimis ego à mea*
Iamb, 2, *Mihi timeo infelix.* Dor. *Resiste, inquam.* Phor. *Nihil agis.*
Dor. *Nullam ego nobis aliam viam ad salutem esse video.*

Audendum

Audendum est. Phor. *Vide, obsecro, quid agas.*
Dor. *Nimirum quod ipsa res,*
Tempúsque hoc postulat, id ago, Phormio. Phor: *Nondum satis*
Illarum videre perspexisse contumaciam.
Dor *Ah! non desines? neque unquam auscultabis mihi?*
Phor. *Libenter auscultavero,* Iamb. 4
Si modò quæ ex usu sunt futura consulis. Dor. *Quasi*
Isthic minùs mea res agatur quàm tua: & quasi
Vllum aliud præter hoc nunc nobis restet confugium.
Quòd si tu quid melius invenire queas, quo
Nobis prospiciamus, vitámque tueamur ab inedia,
Age, profer parebo lubens. Sed si nusquam alia
Nobis superest spes, si ubique excludimur,
Si invisi atque exosi passim sumus omnibus; Iamb.
Quid aliud, quàm quod necessitas nos facere cogit,
Faciemus miseri? Phor. *Miseri profectò, utcunque res*
Cesserit; novi ego meam, quàm difficilis, superba,
Morosa, ac contumax sit: tum quàm durum, atq; molestum mihi Iamb. 2.
Fuerit hactenus, illius intolerabile
Imperium pati: Dor. *Jugum ego quoque me scio*
Suscepturum minimè amabile: sed quid facias? è duobus
Malis, cùm utrumq; declinari non potest, Iamb.
Quod minus leviúsq; est, eligendum censeo.
Phor. *Dicis pol sapienter, atq; ideo morem geram tibi.*
Dor. *Benefacis, laudo. Nunc igitur absque ulla mora*
Ad eas accedamus, dum solæ sunt, dúmque occasio
Offertur: nam in tempore venire, omnium
Rerum solet esse primum ———

ACT. V SCEN. IIII.

Bromia, Perilla, Dorio, Phormio.
Iambici, Senarii & septenarii admissis aliquot octonariis.

———*Viden' eos, Perilla,*
Accedentes propiùs? Per. *Oh, video Bromia,*
Et gaudeo. Bro. *Hem, serva; tristis severitas*
Sit in vultu. Per. *Teneo.* Bro. *Tam in verbis gravitas atque constantia.*

Per.

Per. *Memorem monuisse te dices.* Bro. *Toti pallent metu,*
Scaz. *Terrámque prospectant identidem.* Per. *Vt res se*
Nobis dant, ità humiles, atque elati sumus:
His nemo fuit magis animosus quisquam, aut intrepidus magis
Nunc autem egestate, atque extremâ rerum inopiâ
Perculsi, quàm submissi ac parvi animi sunt! quàm timent
Catal. 2. *Omnia, adeò ut non cognoscas eosdem esse!*
Bro. *Mirum ni frugi posthac sint futuri, si*
Quidem reipsâ jam deprehenderunt satis, quid sit
Apud alienos atque ignotos vivere.
Troch. Dor. *Sequere me, Phormio. Ego prior illas adoriar.*
Phor. *Præ pudore, ità me Deus amet, vix caput*
Attollere audeo. Dor. *Abjiciendus est pudor*
Inutilis. Sed heus, orationi fac subservias:
Vt si quid forte ego defecero, tu succurras. Phor. *Dabo*
Catal. *Operam.* Brom. *Perilla, accedunt; simulemus nos velle abire:*
Sequentur atque revocabunt nos, sat scio.
Dor. *Ehem, siccine maritos fugitis, uxores?* Bro. *Quasi*
Non prævideris, ad illos respice. Quis est qui nos? Hem hiccine
Eratis, perditi? Per: *Itáne in conspectum nostrum venire*
Audetis, impurissimi? Dor: *Hanc unam nobis ignoscite*
Troch. *Culpam: si aliam unquam admiserimus ullam, occidite.*
Phor: *Misereat vos nostri obsecro.* Per: *Abite quò digni estis*
furciferi:
Bro: *Satis diu verba dedistis nobis, apagite:*
Dor: *Quod est peccatum, corrigemus sedulò:*
Bro: *Nempe ut soletis.* D. *Certè mea Bromia:* Bro: *Non audio.*
Scio ego quàm non sit tutum vobis credere.
Per: *Vetus dictum est: DEcipienti semel me Dii faxint bene:*
Dii faxint malè, si bis idem deceperit:
Phor: *Eia sine te uxorem, meum suavium:*
Troch. 4 Dor: *Da veniam, obsecro, mea voluptas unica.*
Bro: *Vt nunc blandiuntur sceleratissimi,*
Per: *Vt adulantur impostores, Verùm talibus*
Non facilè pol nos circumvenietis fallaciis.
Dor: *Ehem nos miseros:* Bro: *Neq; lacrymis, neq; querimoniis,*
Neque precibus vestris fidem habemus; itaque nihil

Agitis, si his nos flecti posse cogitatis:
Qui dum quod vobis vultis, oratis, boni, atque supplices Troch.
Estis: verum simulac isthuc impetraveritis,
Continuò ex supplicibus in contumaces, ex bonis
In pessimos mutamini. Dor: Non pol fiet, meum
Corculum: obsequentes vobis nos posthac erimus Troch.
Per omnia. Ph: Quicquid jusseritis, effectū dabimus protinus.
Dor: Commoveant vos, quæso, communes liberi. Troch.
Ph: Moveat tempus illud, quo voluptati
Vobis aliquando fuimus: Per. Quid isthuc? video, Bromia,
Nobis non licere, uti cœperamus, hoc pertendere: hac
Conditione vos nunc recipiemus in
Gratiam, si feceritis quæ vos facere
Æquum est: Dor: Faciemus omnia: imperate. Bro: Ego
Vobis leges, quibus erit parendum, recitabo: Troch.
Auscultate, atque animum advertite sedulò. Phor: Hic
Sumus. Bro: Principio, nè unquam posthac injussu nostro foras
Pedem efferatis: Dor: Hem placet. Br: Nullum ingrediamini
Diversorium. Phr: Ratum esto: Bro: Festo autem die, Troch.
Cùm ab opere vacandum erit, usquè domi desideatis:
Nobis verò exire quò lubeat, jus, atque æquum esto: Dor. Age,
Nihil refragamur. Bro: Tum ut pecuniæ, rei
Familiaris, atque facultatum omnium Troch.
Penes nos administratio sit, & custodia.
Dor: Isthuc quanquam durum, concedimus tamen,
Nisi quid dissentis, Phormio. Phor: Age dum, placet.
Bro: Postremò, objurgati, & pulsati etiam, patienter feratis,
Omnisque vobis mussitanda sit injuria.
Ph: Hui, iniquū id quidem. Per: Iniquum? hem, ut lubet; nihil
Moramur. Dor: Mea Perilla, quiesce: faciemus pol omnia.
Per: Nihil etiam audio ipsum. Phor: Perii: Per: Hem, quid taces? Phor: Age,
Assentior; siquidem huc me compellit necessitas,
Durum, ut aiunt, telum. Bro: Jovem igitur lapidem jurate, vos Troch.
Hæc religiosè servaturos omnia.
Dor: Iuramus: firma inviolata atque sunto. Bro. Nunc
Domum rectà hinc concedite, Dim.

Et ad opus vos conferte, nos sequemur protinus:

Catal. Per. A nobis exemplum petite mulierculæ,
Quæ ignavos, aut decoctores habetis
Maritos; & quo pacto emendandi sint discite.
Sic tandem ludicra hæc spectâsse proderit

Catal. Vobis. Br. Nihil est quòd expectetis ampliùs;
Facta, & transacta jam sunt omnia; nos maritos
Sequimur. Valete, & si placuimus, PLAUDITE.

FINIS.
